

واریق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

اوچونجو ایل صایی ۱ (آردیجیل صایی ۲۴)
سال سوم شماره ۱ (شماره مسلسل ۲۴)

فروردین ۱۳۶۰
(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
3rd Year No.1 (Serial No. 24)
Aprli 1981

Adress: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

- ۱- اؤز دیلمیزده : دوکتور حمید نطقی ۳
- ۲- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۲۰): دوکتور جواد هیئت ۱۰
- ۳- سهتدین ایل دؤنومو: م. ع. فرزانه ۲۴
- ۴- حضرت علی(ع) نین اؤگودلری: ج. ه. ۳۹
- ۵- آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی: دوکتور جواد هیئت ۴۲
- ۶- گوروش (تیرخ ایلدن صونرا) ونئجه رباعی: غ. بیگدلی ۵۶
- ۷- عطر خاطره : غ. بیگدلی ۶۰
- ۸- شاعرین یادکاری: میرزه ابراهیم اوف. ع. منظوری خامنه ۶۱
- ۹- عیسی نین صون شامی حقینده (۲): گنجعلی صباحی ۶۵
- ۱۰- بررسی درباره کتاب دده قورقود (۸) : علیرضا صرائی ۷۵
- ۱۱- هیکل : ح. ن. ۷۸
- ۱۲- کتابچیلاردا : فولکلوروموز و کتابلار : دوکتور حمید نطقی ۷۹
- ۱۳- خبرلر. ۸۳

وارلیق

آیلیق تۈزکجه و فارسجا فرهنگى نشریه
مجله ماهانه فرهنگى فارسى و تورکى آذربای

۱۳۶۰ اوچونجی ایل مایی ۱ فروردین

دوکتور حمید نطقى

اۋز دیلیمیزده...

۱ - " دیلیمیز دونیا دیللىرى ایچهریسینده آهنگدار دیللىردن بیریدیر، بۇ دیلده دانیشیق، بیرچوخ خلق لرین گؤرکملی نماینده لری- نین تکرار- تکرار قید اقتدیک لری کیمی عادتاً " جاذبه لى نغمه لرکیمی سسله نیر " (۱) بونونلا بئله، اگر دیلیمیز بعضی لری نین قولایغینا خوش گلیمپرسه، و اگر اوزونو خلقلیندن اوستون گؤره نلر، یومورتا دان چیخیب یومورتا لارینی بکن مهین ناچنس طووقلار کیمی، غاز یقْرِیشی هوسینه دوشن لر، و اۋز دیللیرینده دانیشماغی بئله اۋز لرینه یاراشدیرما یا نلار وارسا، بوتون بوخسته لیک لرین (مرض لرین) البته، بیرآدی و بیرعلتی واردیر .

۲ - دیلیمیزین افاده قدرتی و بیان اینجه لیگی حقینده باشقا بیر مقاله ده گرهکن (لازمی اولان) ایضا حاتی وئرمیشدیک (۲) بورادا چیخا- ریلان نتیجه نی یادا سالماقلا کفایت لنیریک : " دیلیمیزده موجود اولان لغت لرین فارسجا دا قارشیلیغی (برابری) اولما دیغینی و دیلیمیزین بعضی صیغه لری نین ائلهجه فارسجا دا نظیری تاپیلما دیغینی مفصلاً" بیر چوخ مثاللارلا " غالم و بؤیوک سؤز اوستاسی علیشیرنوائی اثبات ائتمیشدیر (۳) .

بونلارا رغماً، اگر یقینه دیلیمیزین فقیرلیکیندن سؤز آچا نلار وارسا، بو غفلتین سبب لرینی آختارماق لازمدیر .

۳ - بیزیم مین ایللیک ، تاریخ سیناغیندان (امتحانیندان) کچمش گۆزهل و مکمل بیر ادبی دیلیمیز واردیر بونی انکار ائده نلر " ادبی دیل " مفهومو ایله " رسمی دیل " مفهومونو قاریشدیرانلار و " ادبی دیل " سۆزونون علمی اولاراق نه اولدوغونو بیلیمین لردير: بعضا ادبی دیل آنلاييشی ایله دولت دیلی آنلاييشی غینی له شدیریلیمیشدير و بونا گۆره ده ، بعضی خلق لرین ادبی دیلی و اونون تاریخی حقیقندا یانلیش فکیرلر ایره لی سورولموشدور . مختلف دؤولرین اجتماعی- سیاسی قورولوشو ایله علاقه دار اولاراق ، دولت اداره لرینده ایشله نیلن گتیر- یلمه دیل ، او دیلده دانیشمایان خلقین ادبی دیلی صایلمیشدير . مثلاً " آذربایجاندا اورتا عصرلرده دولت اداره لرینده رسمی صورتده ایشله نیلن عرب ، فارس دیللری آذربایجانلیلارین ادبی دیلی کیمی قلمسه وئریلمیش ، بوايیه اصل معنادا بو ویا دیگر خلقین ادبی دیلی نین نه زمان تشکل تا پدیغینی ، بودیلین لغت ترکیبی ، قراما تیک قورولوشو ، اسلو - بی سیستمی و استفاده دایره سی حقیقنده دوزگون تصورون نه دن عبارت اولدوغونو ، آیدینلاشدیرماغا آنجاق مانعچی لیک تۆره تمیشدير " (۴) .

۴ - دیلیمیز زمانین اجتماعی - سیاسی و علمی طلب لرین ها میسینی بیرچوخ دیل لردن داها مناسب بیرشکیلده ، قارشیلایا جاق قدرت و استعدادده مالکدير . ایندی ان عادی اصطلاحلاری افاده ائتمکدن عاجز قالمیش و هر جمله ده گتیریلنه و اؤزگه مالی سۆزو و اصطلاحلاردان قولتوق آغاجی کیمی استفاده ائده نلر وارسا ، بونون تقصیری دیلده دگیل ، " مضاعف ظلم " ، " مدنی مستملکه چی لیک " له " تنبلیک " ، " غفلت " و اؤز قد- رت و استعدادیندان خبرسیز قالمانین یاراتدیغی شرایط ده دیر .

دیلین هویت و وارلیغین بونؤوره سی اولدوغوندا شبهه یوحدور . بیزی بیر " وارلیق " اولاراق گۆرمک ایسته مه یین لر ، عصرلر بویوجا بیزی قول و کۆله (بنده و بزده) ائله مک ایچون ، هامیدان آرتیق بیزیم دیلیمزه و اونون تمثیل ائتدیگی قومیتیمیزه قصد ائتدیلر . نتیجه ده ، تورک دیللی قوملارا قارشی بیر نوع خسته لیک لی (بیمارگونه) " فوبیا " (هر هانسی شئی ، وضعیت یا فکره قارشی آنورمال قورخو ویا مخالفت و نفرت (۵)) تۆره تدیلر . بونا سیز " تورکو فوبیا " دئییه بیلیرسینیز .

بو "فوبیا" نین هرکسه سرایت ائتمه سی ایچون مین ایل قاباقدان،
یعنی بیزیم ادبی دیلیمیزین و قوموموزون تشکل ائتدیگیندن بـری،
سیستم لی چالیشمالار آردی - آراسی کسيلمک سیزین صون زما نلارا قدر،
دوام ائدی بگلمیشدیر. بیر شاهدی دینله یینیز :

" تورک لرله مجادلنه نین شدتی ۴- نجی و ۵- نجی هجری عصرلرده
یا زیلیمیش حماسه لرده آیدین اولاراق گورسه نیر. تورک لردن هریشرده وهر
زمان سؤز ائدیلسه دالیسینجا مطلقا دئو و دئو پرستلر، جادوگرلر
صفت لری ده ذکر اولونور، بخصوص دقیق یی نین گشتابنا مه سی و فردوسی-
نین شاهنامه سینده .ها بئله تاریخلرده ده وضعیت عینی دیر... " (۶)
یا زیلان کتابلاردا تورک لردن آنجا ق " کوله " (برده) آدیلا بحث
ائدیر. مثلاً " سامانیلار و دیالمه سرایندا تورک غلام و کنیزلری
چوخ ایدیلر. بونلارین قیزلاریندا کی گؤزه للیک و اوغلانلاریندا کی شجاعت
و ایگی تلیک شهرت و اهمیت لرینه سببا ولدو. ابن حوقل دئیر: ... تورک
کوله سی خراساندا ۳۰۰۰ دینارا آلیش - وئریش ائدی لیردی من دونیادا
بو قیمت و دگرده غلام گورمه دیم " (۷)

تورک کوله لری فرصت تاپدیقا اغوز خداوندلرینی (کذا فی المتن)
اولدورور و اونلارا قارش ی عصیان ائدیردی لر. احمد بن اسمعیل و مردا و-
یج و مسعود اغوز کوله لرینی الی ایله اغولدولر. سلطان الدوله بن
بهاء الدوله ده بغداددا نوزاقلشینجا تورک کوله لری طرفیندن. عزل
ائدیلدی... منصور بن نوحو غلاملاری خلع و کور ائله دیلر...

" بوحادشه لر ایران امیرلرینی اغوز خبط و خطالاری نتیجه سینده
واقع اولدو، زیرا اونلاردا معتصم و اونون خلف لری کیمی بوحدبیلمز-
فزون جوی (کذا) - بیگانه لری (کذا) اغوز سرایلارینا آلدیلار، البته،
ضاییلاری چوخالینجا ایرانی حکومت لرینی بیخدیلار -"

" ... تورک، سند وهند کنیزلری امیرلرین سرایندا و زنگینلرین
(ثروتمندلرین) ائولرینده یا شاییردی لار، طبعی اولاراق ایرانلیلار
دا اونلارلا ائولی لیک مناسبتی قوردولار بوندان نسلده اختلاط چیخدی.
بو حال نژادلارینی حفظ اولونماسینا علاقه لی ایرانلیلارین (اوخویون:
فارسلارین) مذاقینا خوش گلمیردی. نتیجه کی، رستم فرخ زادا نسبت وئر-
یلمیش کاغاذی اوی دورانلار دا بو حالدان چوخ غضب لی ائیمیشلر و بو

طریق ایله - اختلاط لا- توره یین نژادی نامناسب تشخیص وئرمیشلر و بو کاغاذدا تورک غلاملارینین اداری و اجتماعی ایشلره گیریشدیک لریندن آجی - آجی شکایت ائله میشلر، بوکاغذ هجری ۴- نجی عصرده ایران نژاد - لی لارینین (یئنه اوخویون :فارسلارین)عرب هجومو وتورک استیلا - سینا قارشی حس لرینی عکس اثتدیریر... " (۸)

لکن ،ئله "نژاد"لارینی " پاک " صافلاماق ایسته ینلرین هئچ ده بو "حس"لری عملی بیر نتیجه وئرمه دی،ایران میلیونلارجا تورک دیللی قوم - لارین عزیز وطنی واسلام ایسه عمومی دین لری اولدو،اما یوخاریدا اشاره ائله دیگیمیز "فوبیا" بونولا هئچ ده درمان اولمادی .

بوسؤزلرین " اسکی خرمن لری تازادان صوورماق " قبیلیندن صا- یمالی،بونلار بیزیم مین ایللیک باش بلامیز اولدو،بوسؤزلر گرشاسینا - مه شاهنامه لرده بیر تاریخی دئورون کهنه داستانلاری کیمی اؤز - حالیندا قالسایدی هئچ بیر مسئله یوخدو،لکن رضاخان دئورونده یاشایان میلیونلارجا تورک دیللی خلقیمیز بوکین و شوونیزم قوخان ها-وادا تنفس اثتدیلر،فردوسی نین مین ایللیک مراسم وشنلیک لری باشقا شاعر ومتفکرلرین نامنا توتولان بایراملارا بنزه مز،او، شوونیزم و معین پروپاقاندا جریانلارینی غیدالاندیرماق (تغذیه ائتمک)ایچون ترتیب وئریلمیش ایدی،نجه کی حقیقتده " عبدالله مستوفی"لرین شجره سی ده یو- خاریدا اشاره اولونموش "رستم فرخزاد نامینا کاغاذ جعل ائدن" ذات - لارا یئتیشیر،بو فکرلری آرادابیر،" مرداویج "کیمی،قیلیچ واولومله تحقق ائتمک سودا سینا دوشن لرده وارایدی،لکن بیزی ایچدن چوروتمک داها کارلی وداها خطر سیز کیمی گؤرونموش کی بو استقامت ده عصرلر بویو ثبات ائتمیشلر .

آذربایجان خلقی نین دیل وقومیتی نین اساس منشائی "اوغوز" لار حقیندا دا، دیل لر بوندان داها یوموشاق دگیل ،"اوغوز" دئمک اولان " غز "لار باخینیز نهجه تانیدیلر: " غارتگر" ،" بؤیوک لری اوغلدورن" (آندراج و انجمن آرا) . وسایره .۶،۱۰،اما اونلارین ایراندا مدنیت وقو- میت جھتیندن میلیونلارجا وارشی اولدوغوندا بحث ائدن مؤلف نادرا " تاپیلار (۹) .

یوخاریدا اشارت ائتدیگیمیز کیمی بو زهرلی پروپاقاندا ،هجری ۴نجی

و ۵ - نجی عصرلره محدود قالسایدی، ومختلف قوملارین قارشى - قارشىیا گلدیک لرینده، معین تاریخی لحظه لرین احساس وکین لرینی عکس اثتدیر - مکله اکتفا اولونسایدی، بورادا دئییه جک هئج بیرسؤز یوخدو. لکن بیرقوما تاریخین مشخص بیردؤورونده بسله نن عداوت حسی تاریخ بویو - نجا دوام اثتدیریلیرسه وبیرقسمین اوبیرقسم اوزه رینده اوستونلوگو - نو تامين ایچون بونلار بیربها نه کیمی دواملى اولاراق تازه له نیرسه او زمان بئله بیر حرکت طرزی نه تصادفی صاییلاییلرونده بورادا "حسن نیت" دن بحث ائله مک اولار. خلاصه بو تورک دیللی قوملارا یاغدیریلان تحقیرسؤزلری وکتابلار دولوسو کین و نفرت ادبیاتی هم اولاری یازانلا - ردا وهم ده اولارلا معروض قالان بیزلرده چوخ منفی تاثیرلریارا - تمیشدیر. ایران دا مختلف قوملارین ال - اله وثریب مملکتی آبادلاماق، ومعنوی - مادی نظردن ساغلام بیردولت وجوده گتیره جگی یئرینه، بئر قومون اوبیرلرینه اوستونلوک تامينی ایچون میلیونلارجا انسانی محروم دیلسیز و مدنیت سیز (وهامی دان آجی)، " هویت سیز" بوراخاماسی کیمسه نین فایدا سینا دگیل.

بئله جه بیزی هویت سیز بوراخماق ایسته ینلر تورکون دوستو اولما - دیقلاری کیمی فارسین دا دوستو دگیل لر. دئمک، مین ایلیللیک - پروپا قاندانین قوربانلارینا گلینجه، لاپ باشدا، ایران ملتیدیر. زیرا اعضا سنین بیرقسمی معطل ومفلوج بوراخیلان بیروجود، معلول صاییلر. ایره لی گئده بیلمز، جور - به - جور خسته لیک لره مبتلا اولور، خلاصه صاغلام بیر وارلیق صاییلماز. بومتما دی پروپا قاندا بیز آذربایجانلیلا - ری دالیدا، و اکثرا " افراطلا - تفریط آراسیندا، اعتدال دان اوزاق قالما میزا سبب اولموشدور. هویت میزه واقف اولان شعورلو آیدینلاریمیز بوتون انرژی لرینی مسلم وطبیعی حق لرینی آختارماق دا صرف ائله مگه مجبور قالیرلار. " سهند "ین تصویر اثتدیگی بو منظره قارشیسیندا بیر آیدین انسان باشقا نه ائله بیلر :

طالعیمه سن باخ

دوشونجه لریم یاساق

دوینغولاریم یاساق

کئچمیشدن سؤز آچما غیم یاساق

گله جگیمدن دانیشماغیم یاساق
آتا - بابامین آدین جگمه گیم یاساق
آنامدان آد آپارماغیم یاساق
... بیلیرسن

آنادان دوغاندا بئله
اؤزوم بیلمهیه - بیلمهیه
دیل آچیب دانیشدیغیم دیلده

دانیشماغیم دا یاساقایمیش - یاساق ! (۱۰)

اؤز هویت لرینه واقف اولمایان "آیدین" لار ایسه مین ایلیک
پروپاقاندانین ان یازیق قوربانلاری دیرلار. اونلار اؤز چۆره ک لرینی
اؤزگه سفره سینده یئیهن بئنوالار دیر. اونلارین بئین لری کاملاً
یویولموش. ائله کی، اونلار فارسلاشمانی، آرتیق حیات ایده آلی صایپرلار.
اونلارین فکرینه گۆره : دده دن بابا دان فارس ایملشیر، اما موغوللار
اونلاری تورک ائله ییب (لکن، عجباً، نه دن موغوللار اونلاری موغول ائتمه
- دی ده تورک ائتدی !)، اونلار قینلارینی بگه نمه یین پاسلی پیچاقلار -
دیلار. اونلار اؤز اوشاقلاریله فارسجا دانیشارلار، اؤز آنالارینی گۆره -
نده اوتانارلار، آتالارینی دانا رلار و ائل اوبالارینی تانیما زلار و
یانیندا کی لاردان صورو شورلار : "این دینگه، دینگه ها چه چیز است ؟" (۱۱)
حالبوکی، صا غلام آدام، دوغرو دوزگون فکر صاحبی و هویت سیزلیک
آزارینا دوشمه میشلر اؤزگه جور دوشونرلر، بیرنجه مثال :

پالوچی هوروات *G. Paloczky Horvath* "دونن کؤله
ایدیک، بوگون خلق !" آدلی اثرینده، کؤله لیک دؤورونده مجار کندلی
- سنین نئجه ازیل دیگینی، انسانلیق شرفی ایله اؤز احترامی دا
داخل، هر شئینی نئجه ایتیر دیگینی، تفرعاتی ایله اوزون، اوزون آنلادیر.
تکرارلادیغی بیر سؤز وار : " کندلی لر اؤز مجار دیل لری نی قورودو -
لار، بوتون انسانلیقلارینی، منلیک لری نی، هر شئ لری نی بودیلین ایچینده
ساخلادیلار. هر جور مغلوبیته اوغرا دیلار، لکن دیل لری نی بوراخما دیلار ".
بو، اونلارین یاشاییش طرز لری نین، اینا ملاری نین، منلیک لری نین انسا -
نلیقلاری نین سارسیلما یان بیر بوتون شکلینده آبیده له شدیگی بیر
وارلیق ایدی. مجارلار کؤله لیکدن قورتولدو قلاریندا، دیل لری ایله بیرلیکده

بوتون وارلیقلارینی ساغلامیش اولدوقلارینی آنلادیلار.

اؤلوموندن بیرایل قاباق تورگشنیهف آنا دیلی سین قدرتی نی بئله قیمت له ندیریر: " ای بؤیوک، قدرتلی آنا دیلیم، لاپ مایوس اولدوغومدا، بدبین جه دوشوندوگومده، گله جکدن امیدسیزله ندیگیمده، وطنیم ————— استقبالینی قارا- قارا تصور ائله دیگیمده سن منیم بیرجیک تسلی و یگانه دایا غیمسان ... بئله بیر دیلین بؤیوک قیرملته و ثریلمه دیگینه اینانماق ممکن دگیل " (تورگشنیهف، فرانسیزجا " حکایه لر و منثور شعرلر: ایلک عشق " کلاسیک جیب کتابلاری، نمره ۴۹۷، صیفه ۲۷۲).

" دارینا کورپوسو " نده " ای وو آندریئس " *Ivo Andrić* حریتی " کورپو باشیندا، توتولماق قورخوسو اولمادان، سیرب دیلینده ماهنی اوخویا بیلک " کیمی گؤسته ریر. چونکی سیرب دیلینده ماهنی اوخویا بیلک، سیرپ اولراق وار اولماق دیر ...

بوگون بوتون دؤنیانین قوملاری دیل لرینی تمیز و خالص له شدیره — رک منلیک لرینی داها دریندن دویمایا چالیشمیرلارمی؟ عرب لره، آلمانلار، — نلار، فین لره، مجارلار ... باخین، حتی فرانسیزلاردا بوجریان، ایستر — ایسته مز گیرمیشلر (۱۱).

بیزده اؤزوموزو دیلیمیزده آختاریریق. دیلیمیزین گؤزه للیگینی، وسعتینی، قدرتی نی، امکانلارینی آنلاماقلا و باشقالارینی باشا سالماقلا بو ایش باش توتار.

ادبی دیلیمیزی اؤگره نک، دیلیمیزده " بئسواد " اولماقدان، اؤزو — موزو قورتاراق و دیلیمیزا وستونده چالیشاق. بؤیوک بیر شانس ائیری اولراق بوایش چوخ صلاحیتلی عالمر طرفیندن، از جمله شمال آذربایجا دا گورولموش و گورولمکده دیر، هئچ اولماسا اونلارین یاراتدیقلاری تدقیق و آختاریشلارینی اوخویاق و هرکسین استفاده سی ایچون اؤز خطمیز کؤچوره ک. یاددان چیخارما یاق کی:

بیزده، هر قوم کیمی، اؤز دیلیمیزده دانیشدیقجا، واریق! پیرده بو سؤزه فکیر وئره ک:

طالعيله باریشماياندان قورخ،

اؤز دیلینده دانیشماياندان قورخ!

(— — — — —)

قیدلر قالانی (۸۲) صحیفه ده

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش

(۲۰)

یازان: دکتر جواد هبشت

معاصر دؤوره ده ادبیات (۵۳ - ۱۹۴۵)

معاربه دن صونراکی ایللرده شوروی خلقلری حزب کمونیست رهبرلیگی ایله ، معاربه نین ووردوغو زیانلاری آرادان قالدیرماق ، صناع ، کنداقتصادیاتی ، علم و تکنیک ساحه سینده یغنی - یغنی نائلیت لر ائده ائتمک ایچون جدی تدبیر - لره باش ووردی .

بودؤوره ده شوروی اتفاقینین بین الملل نفوذی آرتیر ، و دنیا دا صلح و دموکراسی اوغروندا مبارزه کنیشه نیردی . بئله بیر شرائط ده شوروی ادبیاتینین وظیفه لر آرتیر و بؤیوک اهمیت کسب ائدیردی . ادبیات ، معاربه دؤورونون قهرمانلارینی ، صونراکی ایللرده خلقین فداکار امگینی بدیعی اثرلرده گؤسترمه لی ، آداملاری سوؤئت وطن - پرورلیگی ، پرولشار بین المللیلیگی مفکوره ده تربیه ائتمه لی - امپریالیزمی افشاء و صلح اوغروندا مبارزه نی داها کنیشه نیرمه لی - ایدی .

بو وظیفه لر یغینه گتیرمک ایچون پارتیا مرکزی کمیته سی ایکی قرار قبول ائتمیشدیره بوقرارلار اگؤره شوروی ادبیاتی و مطبوعاتیندا ایدئیا سیزلیق و غیرسیاسی لیک کیمی حاللار ایثر وئریلمه مه لسی ، ادبیات ، شوروی خلقینی دوزگون تربیه ائتمک ، چتینلیک دن قورخما یان و اؤزایشینه اینانان گنجلری قشش دیرمک ساحه سینده پارتیا و ولتیه یارخندان یار دیم ائتمه لیدیر .

شعر : معاربه دن صونراکی ایللرده بیر صیرا ، ده گرلی شعرلریا زیلدی . صد و ورغونون " زنجین آرزولاری " ، " زمانین بایراقداری " " مغان " ، " آی گون " ، رسول رضانین " لنین " پوئلاری ، سلیمان رستمین " ایکی

ساحل"، محمد راحمین "لنینگراد گویلرینده" اثرلری، ۱- جمیلین، عثمان ساری وللینین، م- دلپا زئنینگار رفیع بیگلینین، ب و هاب- زاده نین، بالاش آذرا و غلونون، و باشقالارینین لیریک شعرلری، بو دوورون اهمیتلی ادبی محصوللاری دیر.

پوشهرلرده امک موضوعومرکزی یئر توتوره عثمان ساری وللینین "تقویمین صون ورقی"، "من سنی سچدیم کی ۰۰۰"، ۱- جمیلین "تمل داشلاری"، "مینگه چئویر اولدوزلاری"، بالاش آذرا و غلونون "مینگه چئویر" شعرلریندن توتوموش صمدوورغونون "مغان" منظومه سینه دک بیر چوخ لیریک وائپیک اثرلرده امک، یثنی شهر و کندلرین و الکتتریک ایستگاه لارینین قورولماسی، امک آداملارینین قهرمانلیغی تصویر اولونور.

وطنین آبالاشماسی و گوزل لشمه سی موضوع بوتون دنیانین ده گیشمه- سی و خلقلرین آزاد اولماسی فکریله بیرلشیره شاعرلرین وطن پرورلیک و انسان پرورلیک دو یغولاری بین الملل مقیاسدا سسله نیرو دنیسا زحمتکش لرینین ظلم، محاربه و مستملکه چیلیک سیاستی علیه نه مبارزه سینه قوشولور.

نشر: محاربه دن صوراککی ایللرده یازیچیلار بیرصیرا رومان: (ابوالحسن "دوستلوق قالاسی"، م. س. اوردوبادی "قیلینج"، میرزه ابراهیموف "گله جک گون" علی ولیوف "چیچکلیک" ثابت رحمان "نینا") یازدیلار. میرجلال، صادق و باشقالاری بیرچوخ حکایه لر نشر ائتدیله. بواثرلرین بعضی لرینده (دوستلوق قالاسی و اوزاق ساحل لرده) بویوک وطن محاربه سی موضوع دوام ائتمیشدیر.

ای. قاسموف و ج. سیدبیگلینین (اوزاق ساحل لرده) (۱۹۵۳) پووستینده سووئت اتفافی قهرمانی مهدی حسین زاده نین محاربه زمانه گوستردیگی رشادتن، آلمانلار قازشی مبارزه ده بویوک فداکارلیق و قهرمانلیغیندان بحث ائدیلمیشدیر. مختلف ملت لردن عبارت اولان پارتیزانلار آراسیندا میخائیلوف آدیله مشهور اولان مهدی وطن پرور سووئت گنج لریندن دیر. پووست ده اونون یوکسک فضیلت

وخصوصیتلری تصویر ائدیلمیشدیر .

ابوالحسنین یازدیغی "دوستلوق قالاسی" رومانیندا آذربایجان دؤیوشچولرینین محاربه ده برکیمه سی و غلبه اوغروندا مبارزه لری ، اساس یئر توتور . دؤرد جلددن عبارت اولان "دوستلوق قالاسی" رومانیندا آذربایجان خلقینین آرخا داکئی فداکار ایگیّت دن ، جبهه ایله آرخانین ارتباطیندا ، معنوی بیرلیک دن بحث اولونور . رومان ، سئواسدو پول مدافعه سی اساس توتولاراق یازیلیمیش و دشمنه قارشى ساریلما ز قالا اولان شوروی خلقلرینین بیرلیگی و بین – الملل چیلیک مفکوره سی مدافعه ائدیلمیشدیر .

دراماتورگیا : محاربه دن صورتا ، انور محمدخانلینین "شرقین سحری" نمایشنامه سی مهم یئر توتور . آذربایجاندا ، شوروی حاکمیتى اوغروندا مبارزه نین قیزغین دؤرونو (۲۵ – ۱۹۱۹) تصویر ائده ن بو اثرده ملتچی منورلری ، نفت صاحبکارلاری افشاء و بناکو فعله لری نین سوسیالیست انقلابینا کؤمگی وکیروفون انقلابی فعالیت لری تصویر ائدیلمیشدیر .

محاربه دن صورتا ، قوروجولوق ایشلری (نفت صنایعی وکولخوز) ای ، قاسموفون "خزراوزه رینده شفق" ای ، افندیوفون "ایشیقلى یوللار" "باهار صولاری" ، س . رحمانین "آیدینلیق" و باشقا اثرلرده اؤز عکسینی تاپمیشدیر .

ادبی تنقید . بدیعی ادبیاتین انکشافیندا ادبی تنقیدین رولو بویوکدور . ادبی تنقید ، مارکسیزم – لنینیسم انقلابی نظریه سینه و حزبین ادبیات ساحه سینده کی سیاست دایاناراق ادبیاتین رئئل تصویر اولونماسینا ، بدیعی یارادیجیلیغین خیاتلا ، دؤورموزون اساس مسئله لرله یاخیندان باغلی اولماسینا فکروفریر . ادبی تنقید بدیعی اثرلرین کامللیگینه ، صنعتکارلیقلا یازیلما سینا ، آیدین و گؤزل دیلده چیخماسینا کؤمک ائدیر .

ادبی تنقید ساحه سینده اوزون ایللردن بری محمدعارف ، وم . ج جعفروف منتظم ، ووثریملی فعالیت گوستریب ، بیرصیرا مقاله لروکتا بلاریا زمیشلاره

محمدعارف داداش زاده بیرچوخ ادبی مسئله لروگورکملی یازیچیلارین یارادیجیلیغینا عائد مقاله لریا زمیش، "ح - جبارلینین یارادیجی - لیق یولو"، "صمدوورغونون دراماتورگیاسی" آدلی مونوگرافی لرنشر ائتمیشدیره محمدجعفرجعفرآوف کلاسیک ادبیات حاصرائتدیگی اثرلره برابر، معاصر آذربایجان ادبیاتی حقیقده علمی - تنقیدی اثرلر یازمیشدیره اونون "حسین جاوید"، "آذربایجان ادبیاتیندا رومان تیزم آدلی مونوگرافی لری چوخ جالب دیر .

ادبیات ۷۰ - ۱۹۵۴ اینجی ایللرده

بودوورده سوسیالیزم ایلله کا پیتالیزم آراسیندا کی مبارزه دنیا اولچوسونده (مقیاسیندا) چوخ کسکین لشمیش، وسوونت ای. ه. ک. پ. نین ۲۲ نجی قورولتاییندا (۱)، قبول اولونان پارتیا پروگرامیندا ادبیات واینجه صنعتین یوکسه لن رولو قیدا ولموشدو . پروگرامدا، بئله گوستریلیر :

" ادبیات واینجه صنعتین انکشافیندا با شلیجا خط، خلقین حیاتی ایله ارتباطی محکم لن دیر مک سوسیالیست حیاتی نین رنگینلیگینی، و مختلف ایگی نی، دوغرو و یوکسک بدیعی لیکله عکس ائتدیرمکدن، یئنی اصیل کومونیست صنعتلرین الها ملایا رلاق صورتده تصویر ائتمکدن، جمعیتین ایره لبله ییشینه مانع اولان نه وارسا، ها میسینی افشا ائتمک دن عبارت دیر "

۱۹۵۴ ون صون آییندا ۲۰ ایل فاصله دن صورنامسکودا شوروی یازیچیلارینین عموم اتفاق قورولتایی آچیلدی . ایگیری می ایللیک ادبی فعالیت یکون ووران (توپلو حالدا گوزدن کئچیره ن) قورولتایدا بیر صیرا معروضه لر (گزارش لر) وئریلدی . او جمله دن صمدوورغون "سوونت پوئزیاسی حقیقده" چیخیش ائتدی . قورولتایدا شوروی ادبیاتینین نائلیتلری، گوستریلدی وقارشیدا دوران وظیفه لر مذاکره اولوندو .

(حزب کومونیست ۱۹۵۶ دا چاغیریلان آئگیری می نجی قورولتایی - استالینین شخصیتینه پرستش قالیقلارینی (۲) آرادان قالدیرماق ایچون جدی تدبیرلر آلدی . معلوم اولدو غوکیمی، استالینین شخصیتینه پرستش نتیجه سینده یازیچیلارین حیات حقیقیتینی جاسارته

آچیب گؤسترمه سینه گیش ا مکان وئريلمه دی . بونا گؤره ده بعضی اثرلرده ، حیات بیر طرفلی تصویرا ولونور ، ویا زیچیلار چتینلیکلرین اوستوندن کئچیر ، یعنی جمعیت اوغروندا مبارزه نی یونگول و آسان بیر شی کی می تصویرا ئدیردیلره بدیعیا اثرلرده " کونفلیکت سیزلیک" ۱ آدلانان بقمان عمله گلمیشدی .

سووت ای . ک . پنین ایگیرمینجی قورولتایی شخصیت پیرستش نتیجه لرینی آرادان قالدیرما قلا ، یا زیچیلاریمیزین یا را دیجیلیق . امکانلارینی گنیشلندیردی . (۲)

شخصیت پرستش زمانه ، گنا هسیرا ولارا ق محوا ئدیلمیش بیر صیرا گؤرکملی یا زیچیلارا برانت وئریلدی و اثرلری چاپ اولما غا باشلانندی . (۳) آذربایجان سووت ادبیاتی معاصر دؤورده مضمون و شکل رنگارنگلیکی ، اجتماعی حیاتلا محکم باغلی لیفی و هوما ئیزم (انسان پرور) قکرلرین قوتلنمه سیله فرقله نیر . بو ادبیاتین اساس موضوعلارینی کومونیست امگی ، خلقین قهرمان کئچمیشی ، بوتون دنیا صلح و دموکراسی نین مدافع ه سی تشکیل ائدیر .

شعر

معاصر دؤورون شعرینده زمانه میزین آداملارینین داخلی عالمیه و معنوی زنگینلیگینه دقت ا رتمیشدیر . بویوک شاعرلرین بیر چوخ شعرلرینده انسان مسئله لری و اونون گؤزل آرزولاری ، - دوشونجه لری مرکزی یئر توتور . میرصیرا ، لیریک - ائپیک اثرلرده شاعر لر کئچمیشدن و معاصر حیاتدان آدیقلاری موضوعلاری عمومی - لشدیرمه یولوا ، یله جانلاندیریب ، بعضا بدیعی صورتین حقیقی سیما سینی ترسیم ائتمگه (م - راحمین سایات نووا منظومه سی) ، بعضا ده قهرمان حقیقنده اؤز تاثر و انطباعلارینی افاده ائتمگه چالیشمیشلاره (نبی خضر نین " گونشین با جینی " اثری و بالاش آذرا و غلنون " ائله اوغول ایسته - ییروطن " شعر کی می)

۱ - کشمکش سیزلیک ۲ - ۳ - ادبیات (۱۵) . م - عارف و پ خلیلوف :

معارف بشریاتی . باکی ۱۹۷۲

اٹلہ اوغول ایستہ ییروطن
 دیشیلہ زنجیری قیرا بیلین ،
 سونگو قباغیندا
 سینہ سیله دورا بیلین
 بیرالی اصفهان دا اولسون ،
 بیرى مهاباددا
 نئجه گورکمه
 نئجه آددا
 ملتی توپلایا بیلین
 بیربا یراق آلتیندا (۱)

معاصر شعرین موضوع رنگا رنگ لیگی، شکیل مختلف لیگی نه سبب اولموش و شاعرلر کلاسیک شعر شکیللریله برابر، یئنئى فورمالار آختارمیشلار یئنئى فورمالاری، مختلف مضمونلاری داها یا خشی افاده ائدیپ، اوخوجولارین ائسته تیک ذوقونو داها چوخ تأمین و تتمین (راضی سالماق) ائتمک ایچون ایشلتمیشلر .

شعر -

معاصر دؤورده نئشده ، چوخ سرعتله انکشاف ائتدی لکن نئشده مطلبی آوزالتماق کییى بعضی نقصانلار تماما میله اورتادان قالدیریلما میشدیر .
 نشر اثرلرینین بیرقسمى انقلابی کشمیشه ، آذربایجاندا شوروی حاکمیتینى قورماق و محکم لندیرمک ایچون گئدن مبارزه لره حصصر ائدیلمیشدیر (غلمان ایلکینین (موسایوفون) " شمال کولگی " علی ولیوفون " بوداغین خاطره لری " رومانلاری کیى)
 محاربه دؤورونون حادثه لری هله ده یازیچیلارین اثرلرینده عکس ائتدیریلمیشدیر (س، ولیوفون " مبارحه لى شهر " ، قدیرزاده نین " بورادا ، انسان یا شامیشدیر " ، ج ، عباس زاده تین " اودرین و تاییندا " و " گنزال " اثرلرینده شوروی آداملارینین وطن پرورلیگینه خصوصی یئر وئریلمیشدیر .
 دراما تورگیئا .

تمايشنامه یازانلار، موضوع رنگا رنگ لیگیله برابر صنعتکارلیق یا خیمینداندا معین موفقیتلر ائده ایشلرله ایشچی-

لرین چتین امکی، خصوصاً نفتچیلرین حیاتی، ای. قاسموف و ح. سیدبیکلی
نین "دنیزجسورلاری سئویر" (۱۹۵۴)، ج. مجنون بیگ اوفون "ایلچ بوختا -
سی" (۱۹۵۳) و ای. قاسموفون "انسان مسکن صالیر" (۱۹۶۴) نمایشنامه لرینده
آیدین شکیلده ترسیم ائدیلیمیشدیر. بواشرلرده آداملارین یالنیزایشی
دگیل، معنوی عالمی، اجتماعی گوروش و آرزولاریدا تصویر ائدیلیمیشدیر.
انور. محمدخانلی نین "شیروان گوزه لی" (۱۹۵۷)، ثابت. رحمانین علی
قلی ائوله نیر" (۱۹۶۱) و "یالان" (۱۹۶۵) کومئدی لرینده بدجنس و نا اهل
آداملارین پیس عملری و نقصانلاری گولوش هدفینه چئوریلیر.

"شیروان گوزه لی" کومئدی سینده علمی موضوعلار عوضینه اهمیت سیز -
مسئله لرله مشغول اولان عملی ایشلرده طرفسیر اولمایان پرنسیپ سیزعالم
لر، تنقید اولونورلار. معاصر دورون نمایشنامه لرینده قهرمانلیق
موتیولریندن چوخ، معیشت، اخلاق موتیولرینه یئر وئریلمیشدیر.

الیاس. افندیوفون "سن همیشه منیم سن" (۱۹۶۴)، "اونودا بیلیم ره م" ۱۹۶۸
و "محو و لموش گونده لیکلر" (۱) (۱۹۶۹)، قربانوفون "سنسیز" (۱۹۶۷)، و
بختیاروهابزاده نین "ایکینجی سن" (۱۹۶۹) نمایشنامه لری فکروبدیعی
خصوصیتلری اعتباریلرینه یئر - بیرینه یاخین اولوب، اولاردا، معنوی
گوزل لیک، انسانین داخلی عالمی نین تمیزلیگی و صافلیقی ترسیم
اولونور. قاراقوه لر و چیرکین احتراصلارنه قدرته لکه لی اولسادا، -
انسان اوز معنویاتیلر اولارلا غالب کلیر.

سوسیالیست رئالیزمی اساسیندا انکشاف ائدیپ قوتلر ن چوخ ملتلی
شوروی ادبیاتی بویوک تربیه وی تأثیر قدرتینه مالک دیر. بواذبیات
امپریالیزمه قارشى آردیجبل مبارزه آپاریر. دنیا صلحون قورونما سینا
و خلقلر دوستلوغونون محکم لئمه سینده خدمت ائدیر. (۲)

رسول رضا. رسول رضا، شوروی آذربایجانین گورکملی شاعرلریندن
دیره اونون شعرلری نین موضوعونو معاصر حیات، شوروی جامعه سینین
ناثلیتلری، ملی کیفیتلر، بشری مضمون و بین الملل موتیولر تشکیل
ائتمکده دیر. رسول ابراهیم اوغلو رضا یوف ۱۹۱۰ دا، "گوی چای" داتا -
دان اولموشدوره ایلک و اورتا تحصیلینی گوی چایدا آلدیقدا ن صونرا،

۱ - تقویم لر ۲ - ادبیات (۱۰) م. عارف و خلیلوفه معارف نشریات تی ۱۹۷۲

بالی.

مسکولادا عالی مکتبی بیتیرمیشدیر • ۱۹۳۵ داباکی یا گلیب" گنج ایشچی"
(ایندی کئی" آذربایجان گنجلی") غزئتی تحریریه سینده چالیشمیشدیر •
۱۹۳۳ ده "چاپی" آدلی شعر مجموعه سینی ۱۹۳۵ ده "قانادلار" آدلی شعر
کتابینی ۱۹۳۸ ده "پیونئرین مکتوبو" (۱)، ۱۹۳۹ دا "خیار" کتابلارینی
چاپ ائتمیشدیر •

ایکینجی دنیا محاربه سینده رسول رضا جبهه یه گئتدی و وطنپرورلیک و قهرمان -
لیق تبلیغ ائدن شعرلریا زدی ، جبهه و آرخادا چالیشان آداملارین فداکار -
لیغینی گؤشته رن پیغی" وفا " یاراتدی و اونون " اولمز قهرمانلار" و
"وطن" ، "بختیار" ۱۹۴۲، "غضب و محبت" ، "انتقام ، انتقام !" و "لئیتنات (۲)
بایرامین گونده لیگیندن" (۱۹۴۳) آدلی کتابلاریندا دؤیوشن و چتینلیکلره
دؤزن خلقین احوال - روحیه سی عکس ائتمیشدیر •

رسول رضا اولاً "کریمه" جبهه سینده حربی مخبرکیمی گئتمیش ، صونرا ایران
آذربایجانینا گلمیش و جنوبلو قارداشلاری حقینده بیر صیرا اثرلریا زمیشدیر •
"لنین" منظومه سی ، رسول رضانین ان پارلاق ادبی اثرلریندن دیر • بو منظومه
ده شاعر شیرین ، و شاعرانه قلمیله لنینین سیما سینی دنیا ، و بشری مقیاسدا
همده توده ای نهضت لر آراسیندا ترسیم ائتمیشدیر : لنین ، خلقه دایا ندیغی
ایچون قوتلی دیر و بوتون قوتینی کومونیسم ایده لرینی تطبیق ائتمک ایچون
ایشلتمیشدیر • او ، خلقین گؤزو ، عقل سلیمی ، و قلبی یئرینده دیرکی دائما
محبت و حرارتله چارپیره او ، انسانلارین ان بویوک ایده آلی ، یعنی آزادلیغی
دنیا ده تحقق ائتمیرمیش و اونا چاتما غین یولونو زحمتکش انسانلارا گؤسترمیشدیر •
بو منظومه ، شوروی آذربایجان شعرینین شاه اثرلریندن دیر و بیرنجه دیسله
ترجمه ائدیلمیش و استالین مکافاتینی (جایزه) قازانمیشدیر •

محاربه دن صونرا ، شاعرین یارادیجیلیغی داها وثریملی (محصولدار) اولندو
و فعالیت ساحه سی داها گنیشلندی • او ، هم آذربایجان ، همده شوروی یازیچی
لاری اتقاقی نین اداره هیئتینه ، شوروی صلح مدافعه کمیته سینی نین ریاست هیئته
آذربایجان خارجی اولکه لرمندی علاقه جمعیتینین اداره هیئته عضو سئچیلدی ،
و حالا آذربایجان سووئت آنسیکلوپدیاسی باش رداکتور و دور • رسول رضا ،
سووئت نماینده هیئت لریله دیگر اولکه لره ، یاخین شرق و اوروپا یا گئتمیشدیر
محاربه دن صونرا ، نشر اولونان کتابلاری بونلاردیر : "لنین" (۱۹۵۰) ، —

"گونشین صوراغیندا" (۱۹۵۲)، "کۆنول سسلری" (۱۹۵۴)، "سئچیلیمیش اثرلری" ایکی جلدده (۱۹۵۵)، "پنجره مه دوشن ایشیق" (۱۹۵۲)، "دویغولار، دوشونجه لر" (۱۹۶۴)، "دۆزوم" (۱۹۶۵)، "وقت و ارایکن" (۱۹۷۰) و سائر ه رسول رضانین ترجمه لریده چوخ جالب و قیمتلی دیر. ه ا، نظامی نین "خسرو شیرین" منظومه سینى، روس کلاسیک لریندن پوشکینین "قراف نولقى"، "پولتا و" لئرمونتوفون "دشمون"، "ماسکارا"، اوکراینانین انقلابچی شاعری شوچنکونون "مزدورقادین"، "قایدا مالار" اثرلرینی دیلیمیزه ترجمه ائتمیش دیره. مایاکوفسکینین آذربایجان تورکجه سینده بوراخیلیمیش "سئچیلیمیش اثرلری" - نده کی اون منظومه و اکثر شعرلرین ترجمه سی ۵۵ رسول رضایا عائد دیر. ه محاربه ایللرینده شاعرین قلمی سونگویه چئوریلدی و شعرلری محبت و غضبدن یوغرولموش نغمه یه دؤندو. ه شاعر، وطنین ایکیت اوغلو و قیزلارینی، صبرلی و تمکینلی آتا - آنالاری آلقیشلا ییر، فاشیست جلادلارینی ایسه نفرتله قامچیلادیردی؛

ایئترده کی سرین صولارچا غلایا ردی دوپدورو ،
 ائلرر گۆردوم کوله دؤنموش، چایلار گۆردوم قوپقورو ه
 قوجا گۆردوم اگیلمیشدی سیننه سیننه آغ باشی ،
 باجی گۆردوم، یئترده دیری باسدیریلیمیش قارداشی ه
 آنا گۆردوم بیرکجه ده قاراساچی آغارمیش ،
 گۆیدن صوردوم (۱): یای گونونده بولود دان قار یا غارمیش ؟
 گۆیلردندی :بو، قاردگیل ، جنایتین باری دیر ...
 رسول رضا ، انتقام حسی ایله جبهه یه آتیلان ایکیدلرین صورتینی یارادیر ، -
 اونلارین فداکارلیغینی غرورلا ترنم ائدیرو هلاک اولان قهرمانلارا یاس توتورد
 "بختیار" آدلی، مشهور شعرى بونون ان پارلاق نمونه سیدیره بوشهرین قهرمانی
 اون بیرنفر دشمنله اوز - اوزه گلیب اونلاری محو ائده ن، ال به یاخا اولدوغو
 ضابطین (افسر) بوغازینی دیشلریله گمیریپ ، اؤزوده هلاک اولان بیر دؤیوشجو
 دور. ه شاعر، اونو (قارداشیم) دئییه یاد ائدیرو صانکی اونولا برابر میثکیمی
 اونا خطاب ائدیر:

کولک قاری سپه لر، بختیار !
 آغ گشیینه ر تپه لر، بختیار !

گئجه قارا، يول اوزاق، قارداشيم
 گؤيلر بولود، چنؤل دوزاغ، قارداشيم !
 کمان چالان کيمدير او، بختيار ؟
 کولک مي، ياسيمدير او، بختيار ؟
 صون ايکي مصراعى مؤلف او چونجو بنده تکرار ائدير، لکن بورادا، کولگين
 سيني هلاک اولموش قهرمان حقينده نغمه يه بنزه دير :

غالب نغمه سله نير، - قارداشيم

غالبيت نغمه دير، - قارداشيم

شاعروطن يولوندا جانيندان کچنلرين اولمزليگيني، بيرنغمه يه دؤنوب،
 ابدى ياشايا جاقلارينى اقاده ائدير وشعري منت دارليق (سپاس) و ايناملا
 صونا يفتيرير :

سن، قوروڭون (حفظ ائتدين) وطنى، - بختيار !

وطن اونوتماز سنى، - بختيار !

بوندان صونرا فخريله آنالار

گورپه سینه آد قويار: بختيار .

"وفا" پيئيسينده جبهه حياتيني وڭيوشچولرى گؤسترديگي کيمي، آرخانين
 جبهه يه گؤمگي نيه جانلى صورتلرو واسطه سيله ترسيم ائتميشدير .

رسول رضا، اثرلرينده اوبؤکتيو، انساني داها دريندن عکس ائتديزيره او،
 "بيرگون ده انسان همرو دور" شعريده (۱۹۶۱) رايکوم (ايالت) کاتبي نين
 بيرگونلوک فعاليتيني و دوشونجه لريني قلمه آليره بورادا، کندين معاصر
 انکشافى، قارشيا چيخان چتينليکلى ده عکس ائتديرميش . رايکوم کاتبي
 رهبرليک ائتدي. آداملار اچريسینه يا خييلار وپيسلره راست گلدیگی کیمی،
 تابع اولدوغو يوکسک وظيفه لى انسانلارين بعضي سيندن قايغى کشليک و مهربان
 ليق گورور بعضي سينين ده صويوقلوق و بوروکرا تليغي ناهدا اولور و بونا دؤز مور .
 رسول رضانين محاربه دن صونراکي ياراديجي ليغيندا، هم گوجلوترنمون،
 شاهدي اولوروق، هم ده کسگين ساتيرانين . او، صابر ساتيراسى عنعنه لرینه
 احتياج دويدوغونو قيدا ائدير و اولاردا ن فايدالانيره شعرلريني "صابر ساغ
 اولسايدى" باشليغي ائتينا وئرمکله دئمک ايسته ييرکي صابرين "هپنسد"
 لرینه خاص اولان خاصيتلر، محدود باخييلار، بعضى آداملاردا ايندى ده ياشاير
 و اولار، گولمک لازم دير .

بین الملل موضوعلاز دایا زدیغی شعرلرینده یغرا وزونده کی تضا دلاری آچما غا
چالیشیره او، عموماً انسان طالعی و مقدراتی و سعادت و دوستلوق و الفت
باره سینده دوشونور، محاربه لرده کوتله وی قیرقین سلاحنین توره تدیکی
فاجعه لردن کدرله نیره بویوک علمی کشفلر، اوندانسان قدرتی نه اینام
وغرور حسی او یادی ر لاکن بو کشفلردن تخریبات و حرب مقصدیله استفاده
اخذنلرین آ زغینلیغی اونو غضبلندیریر .

میرزه ابراهیم اوف

میرزه ابراهیم اوف گورکملی ناثرونما یشنامه نویس
دیر . اونون بعضی رومانلاری بیر چوخ دیل لره ترجمه اولوناراق اونا بویوک
شهرت قازاندیرمیشدیر . او، عینی زماندا بویوک دولت خادمی دیرو بین الملل
آزادلیق حرکاتینی دستکلیین (پشتیبانی) یوکسک مفکوره لی اجتماعی یازی
چی دیر . میرزه اژدر اوغلو ابراهیموف ۱۹۱۶ ده ایران آذربایجان نی یسن
اٹوه کندینده (سراب محالی) آنادان اولموشدور . یوخسول بیر عائله یه
منسوب اولان میرزه نین آناسی و باجیسی ۱۹۱۸ ده اولموش و میرزه آناسی و
وبویوک قارداشیله ایش ایچون باکی یا گئتمیشلره میرزه بیر مدّت صونرا
اونلاری ایتیرمیش و غربتده دایی سی نین حمایه سینده صیغینمیش و بالاخره یاد
لار قاپی سیندا نوکرچیلیک ائتمیشدیر . سو وئت خاک میّتی دؤ ورونده پولسوز
مکتبلر آچیلدیغی زمان اولجه فابریک - زاوود (کارخانه) مکتبینه صونرا
نفث صنایعی تکنیکو موندا اوخوموشدور . میرزه ابراهیموف تحصیل نه دوام
ائتدیگی صیرادا ، بدیعی یا رادیجیلیقلارا مشغول اولموش و گنج فعله لرین ،
ادبیات ده رنگینده (انجمن) اشتراک ائتمیشدیر . او، اولجه شعر یا زما غا
باشلامیش آ ز صونرا حکایه یه مثیل گؤ سترمیشدیر . اونون حکایه لری نین
مضمونونو ، ایکی طرفلی سئوگی و صمیمی مناسبتلره دایانان یقنی و سا غلام
عائله تشکیل ائدیر . حکایه لرینین قهرمانلاری اؤ زلرین سادهلکی
خیر خواهلیغی ، آغیرگونون صیناقلاریندا (امتحانلار) تمکینی و دیانتی
ایله مشخص له نیرلر .

"اعتبار" حکایه سینده مؤلف ، دل آرانین تمثالیندا ساده و قناعت چیل
بیر قادی ن صورتی یا راتمیشدیر . میرزه ابراهیموف اثرلرینده نجیب
آداملاری ، پیس نیّتلی پوزغون آداملار ا قارشی قویموشدور . یاخشیلار و
بیسلر ، وطن پرورلر و خود پسندلر ، مترقی لرو محافظه کارلار آ راسیندا گئدن

مبارزه، ادیبین بوتون اثرلرینده اساس کشمکشی تشکیل اقدیر .
 بوباخیمدان، مؤلفی بیرنمایشنامہ یازان کیمی تانیدان " حیات " پی پیغسیده
 (۱۹۳۵) ماراقلیدیر . حیات داکئچن حادثه لر جعفر جبارلینین قهرمانسی ،
 " آلماز " ی خاطرلادیر . حیات کولخوز قوروجولوغو اوغروندا داها جسارت
 لی آددیملار آتیره او، سلفی آلمازین اقله دیگی سهولری نظره آلاراق ، تک
 باشینا ایش گورمور ، جماعته و دسته جمعی ایشه آرخالانیر ، حیات اربینیده ، اوز
 آرخاسینجا چکیب آپاریر . بواثر ، تماشا یا قویولدوغوزمان میوزه ابراهیم
 اوفابویوک موفقیت و شهرت قازاندیردی و اونو تا ترا محکم باغلادی . او، بو
 اثریندن صوراً " مادرید " نمایشنامہ سینى (۱۹۳۸) یازدی . بواثرده اسپا
 کومونیستلرینین رهبرلیگینده ، وطن پرورلرین فاشیزمه قارشى قهرمانلیق
 مبارزه سی اوزعکسینی تاپمیشدیر . بوپی پیغسه اسپان قیزی " لینا "
 اثرین باش قهرمانی سوپه سینه چیخمیشدیر .

" محبت " (۱۹۴۱) نمایشنامہ سینىنین قهرمانی دا ، وطن پرور بیر قیزدیر . محبت
 بویوک وطن محاربه سینىنین طلبلرینی اوده مک (ادا ائتمک) ایچون سلاح
 اختراع اقدیره او ، و نشانلی سی " یوسف " شخصی شهرتینی و راحتلیغینی گودن
 مایماق رهبرلره و تخریباتچی صفی دشمنلره قارشى مبارزه آپاریرلاره " محبت "
 محاربه دؤورونون دراماتورگیاسیندا آرخانین جبهه یه مادی و معنوی —
 یاردیمینی عکس ائتدیره ن ایلک صحنه لری کیمی مهم رول اوینامیشدیر .
 میرزه ابراهیموف ایکینجی دنیا حربی یللرینده سووقت اوردو سویله ایران
 آذربایجانینا گلدی و بورداکی مشاهده لری اونا رنگین موضوعلار و فردی او ،
 رداکتور اولدوغو " وطن یولوندا " آدلی اوردو غزئتینده " ناکام محبت "
 پووستیندن پارچالار چاپ ائتدیردی .

محاربه دن صوراً ، ایران آذربایجانیندا باش قالدیران آزادلیق حرکاتی
 اونو داها چوخ مشغول ائتدی و دموکرات غرقه سینىنین فعالیتینی وفداسی —
 لرین مبارزه سینى گؤستره ن بیرسری حکایه لرینی یازدی (جنوب حکایه لری)
 ۱۹۴۸ ده " گله جک گون " رومانینی یازدی . بواثر ، ایران و ایران
 آذربایجانى خلقلرینین ملی — دموکراتیک آزادلیق اوغروندا آپاردیغى
 مبارزه نى عکس ائتدیریره بورومان ، مؤلفی ، قدرتلی ناثر و گونون مسئله —
 لرینه وقتینده جواب وئره ن سیاسی رومانچی کیمی تانیلدی . اثر ، بیرنچه
 دپله ترجمه ائدیلدی و دولت مکافاتینا لایق گؤرولدو .

۱- وطن یولوندا غزئتی ۴۱ دن ۱۹۴۶ ییلینه دک تبریزده نشر ائدیلنمیشدیر .

صون ایللرده میرزه ابراهیموف یقنی دن جنوب موضوعونا مراجعت ائدیب ،
 "گلابتین" (۱۹۶۵)، "خسرو روزبه" (۱۹۶۶) حکایه لرینی (پوئست) یازمیش
 ونشراحه سینده ، داها بئویوک موفقیتلرقا زانمیشدیر .
 "بئویوک دایاق" رومانی محاربه دن صونرا کولخوزچولارین حیات ومعیشتینی
 عکس ائتدیره ن مهم اثرلردندیر . "پروانه" رومانیندا موضوعونو تاریخ-
 دن سئچمیشدیر . (۱۹۷۰)

مؤلف ، دراماتورکیا ساحه سینده ده فعالیتینه دوام ائده ره که "کندچی قیز"
 (۱۹۶۳)، "یاخشی آدام" (۱۹۶۴) کومئدیالاری و "کۆزه ن او جا قلار" (۱) (۱۹۶۹)
 نمایشنامه سینین تماشا یا قویموشدور .

میرزه ابراهیموف جلیل محمدقلیزاده نین یارادیجیلیغین حصرا ائتدیگی
 "بئویوک دموکرات" آدلی قیمتلی مونوگرافی و ادبی حرکاتین مهم مسئله -
 — لرینی آیدینلادان بیرنئچه مقاله لر مجموعه سی یازمیشدیر . او ، علملر
 آکادمیاسینین حقیقی عضوی دیرومختلف وظیفه لرده چالیشمیشدیر . اولاً ،
 آذربایجانین معارف ناظری (وزیر) صونرا عالی سوؤقت ریاست هئیفیتی نین
 صدری (رئیس جمهور) اولموشدور . او ، اوزون مدت یازیچیلار اتفاقینا
 رهبرلیک ائتمیشدیر . اونا ، ۱۹۶۱ ده "خلق یازیچیسی" فخری آبدی وئریل -
 میس ومختلف نشان ومدال لارلا تلتیف ائدیلمیشدیر . حال حاضرده نظامی
 آدینا ادبیات انستیتوتوندا جنوبی آذربایجان شعبه سی مدیری دیر صون
 ایللرده بوتون اثرلری اون جلدده "یازیچی نشریاتی" طرفیندن چاپ —
 ائدیلمکده دیر .

صون اولاراق ، میرزه ابراهیموفون شعرلریندن ده نمونه ایچون وطن باره -
 سینده یازدیغی (دیاریمدی منیم) آدلی شعرینی درج ائدیریک :

وطنیم حسنو ازلدن منی حیران ائله میش ،
 ای کۆزه ل لر ، بیلین اوتکجه نگاریمدی منیم
 بیر بته سجده قیلیر دنیا داهرکس اینانین
 معبدیم ، سجده گهیم ، شوکیلی یاریمدی منیم .

* * * *

گزمیشم چوخ دولانیب دنیانی باشدان باشا من
 کئچمیشم داغ — دره دن ، ذوق وصفا یئرلردن
 ایچمیشم آب حیات تورپاغین اوستونده همن
 سؤنمه یین نور دیله سن بیل کی دیاریمدی منیم

انسان اولادی از لدن نیه سه مقبل ائله میش
 کیمیمی سیم و زرا یستر، کیمیمی یا ردیله میش
 کیمیمی دوستو صداقتلی، وفا دار دیله میش
 بیل کی آنجا ق و طنیم دولت - واریمدی منیم

* * *

آختا ریب شآن و شرف چوغلاری گفتدی اوزاغا
 یا دلارا سجده قلیب سالدی اوزونو آباغا
 حق، سعادت دیاری یوردومو بنزهت چراغا
 شیخ صنعان گوزله لی نازلی دیا ریمدی منیم

* * *

یارانان، بیرگون اولور، عارف اولانلار آنلار
 آلماسین اوستومو غربتده اولوم - آرزوم وار
 آنایوردون قوجا غیندا منده یئر تاپیلار
 قیزم، اوغلام دئییلر: یوردا مزاریمدی منیم

* * *

من، حیات عاشقی یم باغدا، گلستان دابیلیر
 داما ریمدا دولانان قیرمیزی آل قان دابیلیر
 بو جانیمدان دا عزیز، شوگیلی جانان دابیلیر
 یوردومون هر طرفی روح و روانیمدی منیم

* * *

من سعادت دیله دیم هراثله، هر یوردا مدام
 بیرگونشدیر نظریمه چالیشان هرانسان
 عشقینه، شوگیسینه، یوردومون هریان حیران
 خوش گونوم، خوش نفسیم، جسمده جانیمدی منیم

* * *

مصابع: ۱ - ۲۰ - نجی عصر آذربایجان ادبیاتی. میرجلال و ف. ج. حسینوف
 باکی - ۱۹۶۹.

- ۲ - آذربایجان سوویت یازیچیلاری. باکی. دولت نشریاتی - ۱۹۵۸.
- ۳ - ادبیات ۱۰ - م. عارف، ب. خلیلوف. معارف نشریاتی. باکی - ۱۹۷۲
- ۴ - ادبیات اینجه صنعت غزلی نمره - ۲ (۱۸۷۷) ۱۱ ژانویه ۱۹۸۰.

سهندین ایل دؤنومو

من اوپروانه یم کی، دنیا دا حیات آدلی، شعله یه وورولموشام،
یانسام دا باکیم یوخدور، زلدن بو شودا دایانما غا دوغو -
لموشام . سهند .

بوایل ، فروردین آیینین ۲۴- سینه
آذربایجانین گورکملی خلق شاعری
سهندین گؤزله نیلمز اولوموندن ا یکی
ایل گچمکده دیر ، بیز سهندین ایل
دؤنومونده شاعرین اولمز خاطره سینى
جانلاندیرماق اوچون، اوزون ایللر
سهندین اجتماعی - سیاسی مسلکداشی

وقلم دوستی اجتماعی خادم وادیب محمدعلی فرزانه ایله سهند حقنده بیر
" مصاحبه " آ پارماق قرارینا گلدیک . داها دوغروسو ادیبین سهند باره
سینه بیرسیرا خاطره لرینی دینله مک ایسته دیک . ادیبدن بو " مصاحبه "
اوچون راضیلیق آلدیق و اونولا اوز- اوزه اوتوردوق . ایندی سنیز
سهندی اوز یاخین مسلکداشی وقلم دوستونون دلیندن دینله بیرسینیزو
آردینجا دا سهندین چاپ اولما میش شعرلریندن سچیلیمیش پارچا لاری
اوخویورسونوز :

وارلیق: سهند ایله سیزین بیرینجی دفعه یاخیندان تانیشلیغیزها چان
اولموشدور؟

فرزانه : سهند ایله منیم یاخیندان تانیشلیغیم یادیم گلن ۲۸- ۲۹نجی
ایللرده اولموشدور . البته بوتانیشلیقدان اول، من سهندین بیرمبارز
انسان اولدوغونو، وقتيله آذربایجان دموکرات فرقه سینین جوانلار
تشکیلاتیندا چالیشدیغینی و آرا- سیرا شعر یازدیغینی دا ائشیتیمیشد-
یم . دئدیگیم ایللرده ، سهند بیرنچه یاخین دوستو و مسلکداشی ایله بیر-
لیکده ، اوگون آذربایجاندا حاکم اولان پلیسی- نظامی رژیمین ایله
قورولموش بیر توطئه نتیجه سینه حبسه آلینیرلار . بوکیمی توطئه لرا و گونکو
آذربایجان شرايطینده خلقی آرتیقدان - آرتیق ااسارته ساخلماق اوچون
گونده لیک مسئله ایدی .

اوزمان من، آذربایجاندا وخصوصیله تبریزده گشچن حادثه لرایله یاخیندان علاقه لندیکیم اوچون، بومبارزانسانلارین حبسه آلینمالاری ایله ده ماراقلانیردیم. سهند و اونون دوستلارینین زندانی اولماقلاری اوزو چکمه دی. پرونده نظامی محکمه یه وئریلمه میش توطئه نین رسواییلیق—لا اوستو آچیلدی و سهند یولداشلاری ایله حبسدن بوراخیلیدیلا. سهند و یولداشلاری زنداندان چیخار—چیخماز من اونلارلا گوروشمک اشتیاقی تاپدیم و بواشتیاقیمی یاخین دوستلاردان بیرینه بیلدیردیم...

سهند ایله گوروشدوک. بیز بیر—بیریمیزی چوخ تکزوراحات باشا دوشدوک. ائله ایلک گوروشدن اونو اولدوقجا صمیمی، ایستی قانلی، اؤز یولونا و مرامینا معتقد بیر انسان گوردوم. اونون ظاهری گورونوشو بیر آز قاراقاباخ، توتغون و اوتانجاق گوروندوگو خالدا، بیر آزدقتله اونون دوغرودان دوغرو یا بیرشاعر اولدوغونو، اوره گینده انسانا، حیاتنا، زحمت، خلقه، وطنه بسله دیگی عشقی یاخیندان حس ائتمک اولوردی. بیز بیر—بیریمیزی تازا تاپدیغیمیز خالدا، سیاسی—اجتماعی مسئله لرده علمی—فلسفی باخیشلاردا، آذربایجان خلقی نین وائله جه ده ایرانین آیری—آیری خلق لری نین آجی و دغوزولمز طالعی و اونلارین قورتولوش یوللاری حقیقته بیر جور فکیرله شیردیک، بیزیم خلقی مبارزه ده بیرسیرادا اولدوغوموزا هئچ بیر مانع یوخ ایدی و اونا گوره ده بیرسیرادا دوردوق، گوروشلریمیز ادا مه تاپدی...

سهند گوروشلریمیزدن بیرینده مدتلر فکیرینده اولدوغو و تازایا—زماغا یا شلادیغی "خاطره" منظومه سیندن صحبت آچدی. من شعر ائشیتمکه چوخ علاقه لندیم. لکن او منظومه نین هله ناتمام اولدوغونو سؤیله دی. بونونلا بئله من شعر ائشیتمکه اصرار ائتدیم، منظومه، بوتون عمر و بویو سهندین جانینا اودسالان و اونون شاعر روحونو هم گولدوروب و هم آغلادان آذربایجان ملی نهضتی نین فاجعه سینا اختصاص وئریلمیشدی. شعرده اولان دولغونلوق، باریشما زلیق، خلقه و یوردا سؤنمز محبت، جانلی تصویرلر—سهندین قدرتلی بیر سؤز اوستادی اولای بیله جگینی آیدینجا گؤسته ریردی. من سهند منظومه نی تغزلیک له کامل شکلده ائشیتمک آرزو سوندا اولدو غومو بیلدیردیم. سهند بونا سؤز وئردی...

وارلیق: یاخشی اولار ائله سؤزه بوسیا ق ادا مه وئره سیز.

فرزانه : او گونلر، یعنی ۲۹ - نجی ایلین ایکینجی یاریسیندا و ۳۰ - نجی ایلین اوللرینده ایرانین هر طرفینده اولدوغو کیمی، آذربایجاندا ملی دموکراتیک حرکات سرعتله جانلانا قدا ایدی. نفت صنعتی نین ملی له شمه سبی شعار ی آلتیندا داغالانان ضدامپربالیستی و ضداستبدادی آخین (حریان) گوندن - گونه حوشوردو. آذربایجاندا ۴۵ - بجی ایلدن بو طرفه هئح بنیر خلقی و انقلابی تشکیلاتین اولما دیغیندان، سیاسی - اجتماعی مبارزه محفللر شکلینده دوام تابیردی. ملی - دموکراتیک حرکتلرین جانلانماسی محفللری جدی حالدا مبارزه یه سازمان و ثرمک ضرورتی ایلله اوزبه اوز قویور - دو مبارزه وسعتله نیروبیز - سهند ومن - یوزلر و مینلر آذربایجانلی کیمی مبارزه نین آخیشینا قوشولوردوق. لکن انقلابی مبارزه نین آذربایجاندا سازمان تاپماسی و علنی دموکراتیک جمعیتلرین قورولماسی حاکم رژیم و حشته سالیردی. رژیم بئش ایل بوندان اول آذربایجاندا یاراتدیغی "قبرستان سکوتو" نون پوزولماسینا راضیلیق و ثره بیلیمزدی او گونلر دوکتور محمد مصدق دولت باشیندا اولدوغو حالدا، آذربایجان هله شاه نوکرلری نین چکمه لری آلتیندا اینله ییردی. شاهین شخما "اغز طرفینلر آذربایجانا استاندارت تعین ائدیلمیش معروف نوکرخانه زاد دوکتور اقباقانونی دولتین عریضه سینی اوخوموردو. ۳۰ - نجی ایلین یاییندا تبریز ده قورولان و سرعتله خلقی حرکت گتیزن دموکراتیک جمعیتلر استاندارین دستور ایلله هجوما اوغراییر و دسته جمعی توقیف لره باشلانیلیر. سهند تبریز ده صلح جمعیتینده مسئولیت داشیدییی اوچون حبسه آلینیر، علنی جمعیت لرین باغلانماسی و پلیسین هر طرفلی هجومونتیجه سینده آزونرا من ده حبسه آلیندیم. حبسه آلینارلارین جوخو نظامی محکمه یه وئریلیر. اوزون سوره ن حاکمه لرده "متهم" یئرینده اوتورارلار "حاکمه ائده نلره" اوستون ورورلار. اولار محکمه نین تریبونوندا حاکم رژیمین ماهیتنی آچماغا ونون امپریالیزمین ال او یونجاغی اولدوغونو اثبات ائتمگه، آذربایجاندا ایللردن بری آپاریلان ضد خلقی و بوغونشو سیاستینی افشا و سوا ائتمگه موفق اولورلار. متهم لرین اساس مدافعه سینی تشکیل و ثره ن سئله لردن بیر ی بوسئوال در: نه علت لره گؤره تهراندا و آیری یئرلرده زاد صورتده فعالیت ائدن علنی ارگانلار آذربایجاندا ممنوع ائدیلیر؟ حاکمه ائدنلر "بوسئوالا جواب اولسون دئییه ویا خالارینی" محاکمه

اولانلارین "الیندن قورتارماق اوچون اولنلاری اول تبرئه لکن صونرا محکوم ائدیملر.

وارلیق : اگرمکنمه سهندین زندان شرایطینده روحیه سیندن و ادبی فعالیتیندن دانیشین .

فرزانه : بیلدیگینیز کیمی ۳۵-۳۲ نجی ایللر ایرانین سیاسی اجتماع - عی تاریخینده و ایران خلقلرینین امپریالیزم واستبداد علیه آپاردیغی قانلی مبارزه ده چوخ تلاطملی بیردئور اولموشدر. بوا یللمده ملی - دموکراتیک مبارزه نین قدرتلنمه سیله استبداد دالی اوتورماغا و بیرسیرا امتیازلار و ثمرکه مجبور اولوردی. البته بوا امتیازلار چوخ آسا - نلیقلا و ثریلمیردی و یاسوزون حقیقی معناسیندا آلینمیردی. اوگون آذربایجاندا سیاسی زندانیلرین عهده سینه دوشن اساس وظیفه لردن بیر ده بوا امتیازلار اوچون و وروشماق ایدی. بوجهتن سیاسی زندان اولدوقجا تلاطملی و هیجانلی بیردئوران کچیردیردی. پلیس بیر طرفدن یالتاقلانیر و ابیری طرفدن ده دیش قیجیردیردی و جوربه جور تشبثله آل آتیردی . بیزلری تبریزدن و اورادا گوندن - گونه گوجلنه نن خلقی حرکتدن اوزاق ساخلماق قصدیله شهردن شهره وزندانان زنداننا تبعید ائدیردی .

بوتون بو هیجانلی شرایطده ، سهند همیشه و هر یئرده اوستون و سارسیلما روحیه داشیما نلارین سیرا سیندا ایدی. او ، زنداندا یئرلی - یئرسسز علتله گوره بیرپارا آداملارا اوز و ثره یورغونلوق و دوشگونلوک لردن همیشه لیک اوزاق ایدی. او ، عهده سینه دوشن وظیفه لری تام با جاریق و عنادلا - یئرینه یئتیریردی. اونون محکمه لرده عمومی و فردی دفاعیه لرن تنظیم - یئنده چوخ یاخین و دگرلی یاردیمی اولوردو. او وقت تا پاندا اوخوماق و یازماق ایشلریله ده مشغول اولوردو. او ایکینجی بغیوک منظومه سی "آراز" ی ائله زنداندا یازماغا باشلادی . بیز ، ۳۲ - نجی ایلین یایی - یئردا دموکراتیک قوه لرین فشاری نتیجه سینده زندانان بوراخیل دیغیمیز زمان سهندین یازیلیب تاما ملانمیش " آراز " منظومه سینده اوزوموزله کتیردیک . اسلوب ، شعریت و انقلابی رمانتزم باخیمیندان "خاطره" منظومه سی ایله اکیز قارداش کیمی اولان "آراز" منظومه سی شاعرین دوغما وطنی و خلقی حقینده آرزو لادیغی خوشبخت و آزادگونلرین آیناسی در .

وارلیق : سهند دفعه لرله دئمیشدی کی ، زندانان چیخانان صونرالم

سیزیله بیرلیکده یاشامیشندیر، لطفاً "بیرلیکده یاشادیغیزگونلرینین
خاطره لریندن دانیشین .

فرزانه : بیز، تبریز-سیاسی زندانی لری - زنداندان چیخار - چیخماز
۲۸ مرداد کودتاسی ایله اوزبه اوز اولدوق . دوغروسو، کودتانی بوقدر
آسانلیقلا موفق اولماسی بیزده بیرچوغلاری کیمی گؤزله نیلمز بیر حادثه
- ایدی. اوگونلر مباحثه لرده و مطبوعاتدا امپریالیزم و داخلی ارتجاع
و استبداد طرفیندن باش و قهره بیلجک احتمالی کودتا حقینده اوزون - او
- زادی مباحثه لرا ولموشدو. بیز زنداندان چیخاندا کودتانی باش وئر
دیگی صورتده نه یوللارلا و وروشا جاغیمیز باره ده دوشوندوگوموز حالدا،
کودتانی بوقدر راحت موفق اولماقنا هئج اینانا بیلمز دیک ... هر
حالدا کودتا موفق اولموشدو و بیز یوزمینلرله انسان آخینیا قوشولوب
کودتا چیلارلا و وروشماق عوضینه، ایندی بیردالدا نا جاق تا پماغا جان
آتیردیک ... هر بیر ضد خلقی کودتادان صونرا ایشسیزلیک، یغرسیزلیک
امنیت سیزلیک یوزلر و مینلر انسانا بیر حیاتی مسئله اولدوغو کیمی،
بیزیم اوچون ده بیر حیاتی مسئله اولموشدو.

دوستلارین بیرینین وسیله سیله سلسبیل طرفلرینده بیرا و تاق تاپ -
میشدیق . بو اوتاغین دائمی سکنه سی من و سهند اولدوغوموز حالدا بعضاً "
گلدی - گذر و دالدا نا جاق تا پمایان و چاره سیزلیکدن اورا پناه گتیر
- نلرین" سایى بئشه - اونا دا چاتا ردی. تشکیلاتدان شخصی چتینلیک لره
پا ردیم گؤزله مه دیگیمیز اوچون و هله لیک الیمیز بیر ایشه بندا ولما -
دیغیندان حیات اولدوقجا آغیر کچیردی. یا خشی یا دیمدا شیرا و تور دوغو
موز اوتاغین کرایه سی آیلان دالا دوشموشدو و اوتان دیغیمیزدان اشو
هاحبی ایله اوزبه اوز اولماقدان چکینیر دیک . یئنه خاطریمده دیرمدتلر
ایکیمیزین بیرجوت باشماق و بیردانا یا غیشلیغیمیز و ارایدی. بیرگون
گئجه اوغرو گلیب اونلاری دا آپار میشدی و بیزی ویلان قویموشدو

آیلار صونرا من بیر محضرده و سهندده بیر توخوجو ماشینلاری تعمیرگاه -
یندا ایش تاپمیشدیق . شرایط آرجا یا خشیلاشمیشدی. تبریزدن آنالاری قو
- ناق چاغیرا بیلیردیک . اوگونلر من سیاسی - اجتماعی ایشلردن باش
آچاندا معمولاً "دیل و فولکلور مسئله لری ایله مشغول اولوردوم . بو ایشلر
سهندی ده چوخ ماراقلاندریر و منه بو ایشلردم یاردیم ائتمه کی تاکید

اُذردی. گونلرین بیرینده تبریزدن آلدیغیم بیر باغلاما دابیر چوخ یاد-
داشلارلا بیرلیکده بیرده "دده قورقود کتابی" نین ال ایله کؤچورولموش
بیر کپییه سی وارایدی. اوگونه قدر، سهندله دده قورقود داستانلاری حقینده
صحتیمیز اولموشدو آنجا ق، سهند داستانلارین متنی ایله تانیش دگلدی
من دفتری سهند وئردیم او، گنجه نی سحره تک آییق قالیب داستانلاری
باشدان آیاغا اوخوموشدو. داستانلار وصفه گلمز قدر اونون خوشونا
گلمیشدی. اومندن داستانلاری بیزدفعه ده بیرلیکده اوخوماغیمیزی خواهش
ائتدی و بیز بیرکره ده داستانلاری بیرلیکده اوخودوق. کیم بیلیر
شایدده سهند ائله او گونلرده بودا داستانلاری شعره چمک و اموز اولمز
اثری "سازیمین سؤزو" نو یاراتماق قرارینا گلمیشدی.

سهند ایله منیم بیر یئرده یاشادیغیمیز منیم ۳۳ - نجی ایلیسن
قیشیندا یئنیدن حبسه آلینما قیلا قورتا ریر.

وارلیق : بیلدیگیمیزه گؤره سیز ایکینجی یا اوچونجو زنداندان
چیخاندان صونرا یئنه سهند ایله ادبی امکداشلیغیز اولوبه،
لطفاً "ممکنسه بوباره ده ده معلومات وئیرین .

فرزانه : سهند ایله منیم زنداندان صونرا کی امکداشلیغیمیز ۱۳۴۲-۱۳۴۱
نجی ایللردن باشلا بیر. بوا یللرده آذربایجان دیل و ادبیاتینا اولان ،
گیزلی علاقه تا زادن روحلانیب اؤزونو گؤسته رمکده ایدی. بو علاقه نیسن
اویانما سیندا شبهه سیز جا معده اولان اجتماعی - سیاسی شرایطین تاثیر
وار ایدی. ۲۸۰ مرداد کودتا سیندان صونرا آمریکا امپریالیزی و اونون
داخلی قولچاق و قولچوما قلا رینین ایله آپاریلان خائنه و فاحشه لی
تشبیلر ایران جا معه سینده حاکم اولان ضدیتلری آرادان آپارایلما
میشدی. یوخاریدا کی ایللرده ایران جا معه سی قبا ریق تضاد دؤورانی
گئچیریردی. آمریکا امپریالیزی بوتضادلارا مقابل ایراندا "آغ انقلاب"
یاراتماق قرارینا گلمیشدی. کودتا رژیمین اؤزونو "آغ انقلاب" جلد-
ینه سالما سی سیرادا موقتی ده اولسا - دموکراتیک و خلقی حرکتلره زمینه
یارانمیشدی. آذربایجان دیل و ادبیاتینا اولان گیزلی علاقه نین اوزه -
چیخما سی دا بوجهته ده اولای بیلریدی. هر حالدا ، بو حرکت اؤزونو تبریزده
وتهراندا بیر سیرا شعرلرین و یازیلارین آرایا چیخما سیله و کیچیک محفل
لرین یارانما سیله گؤسته ریر. منیم و سهندین بو محفللرده جدی اشتراکیمیز

اولوردو. سهند آردیجیل صورتده دده قورقود داستانلارینی شعره سالماغا باشلامیشدی. او، آرا بیر یازدیقلارینی محفله اوخویور و عمومیتله اشتراک ائده نلرین طرفیندن تحسین ائدیلمیدی. سهندین شعرى زمان گئچدی که بوللورلاشیر وزنگین له شیردی. اوایلرله "قانون مطبوعات آریا مهری" دوزه لمه میشدی. بعضی چاپخانالاردا گیزلیجه آذربایجانی کتاب چاپ ائتمک امکانی تاپماق اولوردو. بوفرصته محفله اشتراک ائدنلرین طرفیندن حاضرانمیش نجه کتاب چاپ ائدیلمدی. سهندین ساریمین سوزونون بیرینجی جلدی ده چاپ وئریلمدی. بوکتابلارین معین ناشر طرفیندن چاپ ائدیلمه مه سی اونلارین چاپ هزینه سینی یا زانین یا محفلین بویونو-نا سالیردی.

سهند ۱۲۴۳- نجی ایلدن صونرا، سیاسی فشار و اختناقین گوندن گونه آرتماسی و شاعرین شخصی حیاتیندا اوزونه یئر آچان چتینلیک لرین چوخالما سیله بئله، او، اوز ادبی - بدیعی یارادیجیلیغینا یورولما دان ادا وئریر. اونون گوندوزلرینی معاشین گونده لیک و یاراما زایشلری دوتدوغو حالدا او، گئجه لرینی ادبی ایشلرینه - شعر یا زما غا اختصاص وئریر. سهند بو ایللر عرضینده یازدیغی شعرلرین هامی سینی و یا تقریباً "هامی سینی منه اوخودوغو اوچون، من بوایشین شاهی اولموشدوم. او، بو ایللرده "دده قورقود داستانلارینین" ایکینجی جلدینی چاپ وئرمکدن علاوه، بوداستانلارین اوچونجو جلدینی ده قورتا ریر و بونولادا دده قورقود داستانلارینی بوتونلوک له نظمه چکه که موفق اولور. او، بیرینجی جلد "ساریمین سوزو" ایکینجی جلد "ددمین کتابی" عنوانی وئردیگی کیمی اوچونجو و دوردونجو جلد ده "بیرلیکده" قارداش آندی" عنوانی وئرمیشدی.

او، بو ایللرده دده قورقود داستانلاریندان علاوه، اونلارلا بویوک و کچیک شعرلر و منظومه لر یازمیشدی. بومنظومه و شعرلردن یادیمدا اولانلار - رین آدلارینی یازیلدیقلاری تاریخ ایله سیزه دهیه بیلیرم. شالاق (آذر ۱۳۴۵)، بیرینجی ارمغان (آذر ۱۳۴۵)، حرمتلی استاد بویوک شهرپارا (بهمن ۱۳۴۶)، آخرسوز جان استاین بکه (آبان ۱۳۴۶)، ایکینجی ارمغان (فروردین ۱۳۴۷)، قالا ائشیگی (۱۳۴۶)، قارداشیم علی آقا کورچایلیسا مکتوب (اردیبهشت ۱۳۴۷)، اوچونجو ارمغان (آذر ۱۳۴۷)، صیرداشی

(۱۳۵۰)، سووشت گوزه لی (؟)، بوز چیچه گی (۱۳۵۰)، نشانا (۱۳۵۱)، حسرت (۱۳۵۱)، با ووجی جیران (۱۳۵۱)، معاد (۱۳۵۲)، کودکم - به فارسی - (۱۳۵۴)، فرهاد (۱۳۵۴)، آلهه قاییرما چیچه ک لیر (۱۳۵۳)، من تبریزدن گلمیش - سه م (اسفند ۱۳۵۶)، زیارتنامه (۱۳۵۶)، اما ما سئلام (۱۳۵۷) و باشقالاری .

سهند اثرلرینین چاپ ائدیلمه سی آرزوسیه دده قورقودداستانلاری و آیری - آیری اثرلری ایله رابطه ده مختلف شاعرلردن و خصوصیه شمالی آذر بايجان شاعرلریندن آلدیغی منظوم مکتوبلاری و اونلارا یازدیغی جوابلاری بیر یکرده توپلامیش و اونلارا "دده قورقود داستانلاریندان بئشینجی جلد آدی وئرمیشدیر . هابئله بویوک وکیچیک شعرلرینین بیرچوخلارینی بیر دفتره کچورموش و اونا " فرهاد " عنوانی وئرمیشدیر . سهندین آرزو سونو یئرینه یئتیرمک اوچون منجه ایش ائله بئله اولم ییدیر . منتها شاعرین بودفترلره سالینما یان بیرسیرا کامل و یاریمجیق آذربایجانجا و فارسیجا شعرلری ده واردیرکی، بونلاری دا ائله مک اولار "فرهاد" آرتیرماق و یا اینکه آیری بیر جلد شکلینده چاپ ائتمک .

وارلیق : سؤزلریزده سهندین اثرلرینین چاپی حقیقته اؤتری اشاره - لرو قردیز . لطفا "شاعرین اثرلرینین چاپ طالعی باره سینده بیر آز گئنیش دانیشین .

فرزانه : هر بیر شاعر و یازیچی کیمی، سهندده حقلی صورتده اؤز اثرلری نین چاپ ائدیلمه سی باره ده همیشه دوشونوردو . یادیمدا اولدوغو کیمی، بیژ ۳۰ - ۳۲ نجی ایللرده زنداندا اولدوغو موز زمان سهندین هرا یکی منظومه سی یعنی "خاطره" و "آراز" دان بیر نسخه چاپ اوچون ائشیگه گونده ردیک . ولی هئچ معلوم اولمادی بونسخه لرها رادا ایتدی - باتدی زنداندا چیخاندان صوربا هئچ جور چاپ امکانی یوخودو . بونونلا بئله آلهه اولان پلیکی دستگاهیله آذربیرتیراؤدا (شاید ۱۰۰۰ و یا ۲۰۰۰ نسخه) چاپ ائده بیلدیک . بونسخه لر تمیز چیخما دیقلاریندان علاوه اونلاری و گونون خفقان شرايطنده اوخوجولارا چا تديرماق اؤزوده بیر مسئله ایدی .

صورتا سهندین اثرلرینی چاپا وئرمک امکانی اولمادی تا اینکه ۱۳۴۳نجی ایلده چاپخانادا بیر فارسی کتابی آلهه توتماقلا گیزلی صورتده اول سا زیمین سؤزونون بیرینجی صورادا ایکینجی جلدی چاپ ائدیلدی اثر - ین چاپدان چیخیب محدود حالدا اولسون یا بیلماسی سهندی و اونون شعر قدرتیینی اوخوجولارا چا تديردي . صوراکي جلدلرين چاپینا امکان اولما -

دیغی حالدا بیرینجی جلد حقینده ایرانداڭان خارجه بیرسیرا مقاله لر یازیلدی و حتی الده اولان معلوماتا گؤره کتاب ترکیه ده و آیری یئر لرده چاپ ائدیلدی. کتاب تورکیه ده دورسون ییلدیریم طرفیندن حاضر لاناراق معارف وزارتتی (کولتور باخانیلیغی) طرفیندن ساریمین سؤزو آدیله چاپ ائدیلیمیش و کتابین باش سؤزوفصلینده دوکتور جواد هفتین سهند حقینده یازدیغی بیوگرافی ومنیم کتابین بیرینجی چاپینا یازدیغیم مقدمه عینا " درج ائدیلیمیشدیر. کتابین ایکینجی چاپی ایراندا ۱۳۵۷ - نجی ایله ، انقلاب یلاریندا شاعرین وفاتیله هم زمان بوراخیلدی .

شاعرین یئرده قالان اثرلرینی چاپا حاضراماق بیرجدی و ملی وظیفه کیمی قاباخدا دورور. آنجاق بوایش اوچون اساسی اشکال اوراسیدیرکی، شاعرین ال یازمالاریندا بیرچوخ اوخونولماسی چتین اولان یئرلر وار. شاعر حیاتدا اولدوغو زمان منه شعرلرینده هر جورال آپارماغا و دگیشدیرمه حق وئریمیشدی. لکن اونون ائلموموندن صورنا من بو حقی ائوزومه وئره بیللمهرم

وارلیق : اگر فرصت وارسا بو خاطره لردن صورنا، بیر آزدا سهندین یارادیجیلیغی، سؤز قدرتی و آذربایجانین بوگونکو متعهده شعرینده یئری حقینده دانیشین .

فرزانه : سهندین یارادیجیلیق خصوصیت لری، سؤز باجاریغی و بوگونکو آذربایجان شعرینده موقعی باره ده اوزون اوزادی سؤز آچماق اولار، لکن اجازه وئترین بوایشی آیری بیر فرمته ساخلایاق وهله لیک سهندین خاطره - سینی دوغرولتماق اوچون اونون هله ده چاپ اولما میس شعرلریندن پارچالار اوخوواق .

سهندین چاپ اولما میس شعرلریندن پارچالار :

ساریمین سؤزونون اوچونجی جلدی " قارداش آندی" نین مقدمه سیندن باشلانیش .

منیم آنا شهریمده ،
خرابا بیر خیوان وار .
اویان - بویان نال بند، علاف ،
پالان تیکن ، دالک ، باققال .

چا یخا نالار، بویا خانا ،
قارین - قورساق توکانلاری ،
کتلی- کوتلی، دوشوب - قالان ،
ده وه گکچهر ، آتلی اوتر ،
کروانسارا قاپیلاری،

دوزولموش بوخیا واندا .
دری - دورو، قارین قورساق،
کرمه - یاپما، تزهک - بویاق،
قنوللاردان آغیب گکچهن ،
گندا بلارین باش چاتدیران
قوخوسونا باخما یاراق ،
نقچه - نقچه چایخاندان
هرواخ، هرآن، سار - بالابان
"علیشاهدان، کورا وغلنو" دان
"دده گرم"، "عاشیق قریب"
باشقالاردان صحبت آچان
عاشیقلارین، اوزانلارین ،
قاققیلیتسی دینله لینیر

"چکیب بزرگان سویدوغوم
قافله لر بوش قویدوغوم
پاشالار گموزو اویدوغوم
نگار چنلی بقل بودوربو..."

اوردان گکچهن، بیرآن بقله
اوزلوگونو اونودازاق
ایسته که ایلغار قوچاقلیقلا
حق تانیماق، مردیاشاق...
دوست یولوندا، یاریولوندا .
مالدان ککچمک، جاندان ککچمک ،

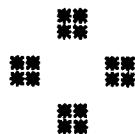
حق الیندن، باده ایچمک
آلیشدیران، روح جوشدوران
درین - درین رمویا لارا
جوموب دالار، سرخوش اولار .

مانکی بوردان "دده قورقود"
قوپوزونون سسی کلهر
اشیدنلر فرحله نر
کونلو جوشار، آشار، دشار
معنوی بیر عالم ایلن
الفت تاپار، قوچاقلالار .

"عاشیق حسین" هرواخ، هاچان
سازین چالیب، اوخودوقجان

"بالا نرگیز، بالا نرگیز،
قول بوینوما دولانرگیز .
دوداقلارون خام شکر
دیلین باتیب بالا نرگیز..."

شاختا، بوران، آجلیق، حرمان
سولدوردوغو "نرگیز" لرین
پوتالاری غنچهله نر،
اوره گینه امید دولار،
گونش پارلار، نور اله نر ...

اوشاق ايكن، گوريه ايكن
 من بو پوزغون ،
 ساري سولغون ،
 " نرگز " لزين بيريسي نين
 قوجا غيندا بوي آتميشام ،
 بونغمه لر ، زمزمه لر ،
 احساسيمين تا ياسيدير ،
 شعريمين ما ياسيدير .
 اوره گيمين ، شللري نين ...
 ... قوپا ريدير ، آنا سيدير
 خاطريمه گلر ، گلمه ز
 الهاميمي ، بيله ر ، بيلمه ز ،
 ائلري ميين ياراتديغي
 ياراداني ياد وئريلمز
 هئچ بير شاعر ، هئچ صنعتكار ،
 نظيره سين يا ز ا بيلمز ،
 قوشمالاردان آلميشام من ...
 شهرمه صون ايللرده
 ايله ديگيم بير سفرد
 او رحمتليک عميم ايله ،
 بو يئرلري گزه ن زمان ،
 قوجا عميم ، بيلر نقطه ده
 دؤرت دؤوره سين سيزا - سيزا
 ايري " تگ گون " باشما غيني
 يشره دؤيوب ، منه دؤيوب :
 باخ بورادا ، دوز بورادا
 سن دوغولدون دقيه - بقله
 صبتنه دوام ائتدي .
 قيرخ - اللى ايل بوندان اول
 بو محله ، خياوان يوخ

، چوخلو پالچيق دمكه لر
 داخما جيقلار تيكي لميشدي
 خانين ، بگين ايجعتين
 غضبنه توش اولانلار
 اولوروندان ، يئر يوردوندان
 سورگون اولوب ، قوولانلار ،
 شهره قاچيب يوك ياپلارين
 بودا راشليق قاپ قاراشليق ،
 دنك لرده ، آچارديلار .

بيزده قديم باهاليقدا ،
 " اوچ تومنليک " ايللرينده ،
 واري - يوغى الدن وئريب ،
 کنديميزين ترکين دثيب ،
 باش گوتوروب شهره قاچديق .
 نهجه دقيه ر غريبليگين
 پتاواسين بوردا آچديق .
 يازيق آنام ، سن دوغولان
 " حسن دامى " آدلانيلان
 بير گوز داملى داخما جيغي
 هر آيينى بئش قرانا
 پيه سيندن کرا توتدى .
 اوندان بيزلر اوشاق ايدىگ
 آتام - قاغام اولموشدولر
 بؤيوکوموز او رختليک
 آتان ايدى . اودا آنجا
 ۱۴ - ۱۵ ياشيندا ايدى .

قاراگونلو يازيق آنام
 بؤيوک اوغلون نوکر وئريب

اۋزوايسە وارلىلارین	کتابینى واراقلایىب
اۋلرینده چۆرهک یاپىب	حیاتىنین ، حیاتیمین ،
یتیملرین ساغلیاردی	حرمان دولو ، کدر دولو ،
گونلر گىچىب دولاناردی	لوحه لرین ، صحنه لرین ،
* * *	بیر- بیرینه گۆسته ررکن
صونرا آتان اۋوله نرکن	خاطریمین
داخما میزی ایکی ایله دیک	درین - درین دیبلرینده
سنی آتان بوردا دوغدو -	ایتیب باتان خاطره لر ،
دشیه - عمیم اوره گىنین	دیرچه لیردی ، جانلانیردی ...

ایکینجی ارمان شعریندن

من دئمیرم " اوستون نژاد دانام " من ،
 دئمیرم اقللریم ، اقللردن باشدی ،
 منیم مسلکیمده ، منیم یولومدا
 ملتله ها میسی ، دوستدی ، قارداشدی

* * *

چایماق ایسته میرم من هج ملتین
 نه دیلین ، نه یترین ، نه ده امگین
 تحقیر ائتمه میرم ، هده له میرم ،
 گچمیشین ، ایندی سین یا گله جکین .

* * *

من آبیروما بیروم آیری سالمیرام
 قارداشی - قارداش دان ، آروادی - اردن
 آنانی بالادان ، اتی دیروناقدان
 اوره گی - اوره کدن ، قاناتی بردن .

* * *

پوزماق ایسته میرم ، من بیرلیک لری .
 انسانلیق بیرلیگی ایده آلیمدیر
 قارداشلیق ، یولداشلیق ، ابدی باریش
 دنیا دا ان بویوک آرزولاریمدیر .

آنجا ق بیرسوزوم وار، من ده انسانام،
 دیلیم وار، خلقیم وار، یوردوم - یووام وار،
 یثردن چیخما میشام گؤبه لک کیمی،
 آوامام، حقیم وار، اثلیم - اوپام وار.

* * *

قول یارانما میشام یاراناندا، من
 هئج کسه اولمارام، نه قول، نه اسیر،
 قورتولوش عصریدیر، انسانا بوعصر
 اسیر اولانلاردا، بیخووین کسر.

* * *

سهندین ۱ - نجی، ۲ - نجی و ۳ - نجی ارمان آدلی منظومه لری
 شاعرین معروف شرقشناس پروفیسور رستم علی اوفایله تانیشلیق و یاخین
 دوستلوغوندا ن صونرا یازیلیمیشدر. بوقارداشلیق و وطنداشلیق احساسیله،
 جوشان منظومه لری سهند رستم علی اوفایله خطابا "واونلارین اوتای شاعر
 لرینه چا تديريلماق آرزوسيله یازمیشدر.

(اوچونجو ارمان آدلی منظومه دن بیر پارچا)

داغیوی گورمه ییم رستم قارداشیم،
 دار گونده غریبه دادیما دوردون .
 دوغما وطنیمده، دوغما اثلیمده،
 منی غریب گوروب، حالیمی سوردون .
 بیر عمر دردیمی گیزلی ساخلادیم،
 اولاندیم، آلووم آموزومو یاخدی .
 اودوما سو سپن اولمادی بیرجه،
 گوزلریمین یاشی ایچیمه آخدی .
 حکیم سیز، قایغی سیز، دوا - درمان سیز،
 سیمله دی، سوموگه ایشله دی یارام .
 اوزومه باغلاندى بوتون قاپیلار
 آموزومدن ال اوزدوم، کسیلدی چارام .

چوخلار باشیم اوسته گلدی ، سوروشدو ،
لکن احوالیمی سوران اولمادی .
دردیمی ، یانغیمی گۆره ن چوخ اولدو ،
آنجاق یانیخمادی ، گۆزو دولمادی .

نغیله ییم " لازمی ملاحظه لر "
بالنیز قورخوتمادی " سنی " قارداشیم .
اثلیمین امگی حلالین اولسون ،

باخدیم غیرتووه او جالیدی باشیم .

سنله قانا دلانیدی ، شعریم ، الهامیم ،
آخدی خیالیمین قاینار چشمه سی .
سینله سسلندی بوغولموش سسیم ،
یا ییلدی قلبیمین آهی - ناله سی .

اقللر خبرتا پدی حالیمدان منیم ،
بیرداها دردیمیز دیلله دوشدو
قلملر ، زخمه لر جولانا گلدی ،
نغمه لره دوشدو ، تئللره دوشدو .

اوره ک ناله لریم ، اوره ک سۆزلریم ،
تیترتدی اونلارجا شاعر اوره گین
قارالمیش اودوموز کۆزه ردی یئنه ،
قیزدیردی خلقیمین آرزو چۆلمه گین .

آنا سودو کیمی شیرین نغمه لر ،
قیشقیردی هریانندان اوستومه آخدی .
سربین دان یئللری روخوما اسدی ،
یئنه یاتمیش بختیم سمیره دی ، قالخدی .

آلنون آچیق اولسون ، اوزون آغ اولسون ،
اوره ک " کۆرپوشو " سن بوگون بیزه سین .
من یازدیم تاریخ ده یازاجاق یقین ،
ناموسلو اوغلونو اونودماز وطن

شن گندیب ، شن گله سن .
 ساغ و اسن گله سن .
 یوللارین آچیق اولسون ،
 همیشه سن گله سن .

* * *

* * *

دردیمیز قالاخ - قالاخ ،
 آیاق قابار ، یول اوزاخ .
 یادووا دوشراولسام ،
 ال قوی ، اوره گیوه باخ !

داغلار دایاغون اولسون ،
 گونش چراغون اولسون .
 آچیلسین باغلی یوللار
 " سهند " قوناغون اولسون !

بیر فارسجا شعریندن :

تقدیم به استاد محمدحسین شهریار

چو در نهایت انجام یک سرآغازم
 چرا به وهم و گمان و قیاس خود نازم .
 بیای آبله ، از لامکان همی آیم ،
 ز بعد آنهمه ره ، همچنان در آغازم .
 و رای ممکن و امکان بود چو سر وجود
 نبود و بود گره کی گشاید از رازم .
 بدایتیم که ز حد شمار افزونست ،
 چو قطره است اگر در نهایت اندازم .
 شرار جلوه ذاتم ، بلی ! ولی مبہوت
 به دامگاه زمان و مکان به پردازم .
 حکیم ! دور تسلسل کجاست پایانش ؟
 تو هم بیا و مکن بافسانه دمسازم .
 بشوی دفتر " حکمت " و رای وهم و خیال ،
 غلام معرفت شاعری غزل سازم .
 چو حال امر محال است حل راز وجود
 عبث چرا به فسون و فسانه پردازم .
 ولی به گاه تعرض من آن نیم حافظ
 که پیش خصم سنان و سپر بیندازم .

اگرچه با دل پر سوز سرود خا مو شوم ، * همان " سهند " سرافراز زندگی سازم .

حضرت علی (ع) نین اوکو د لړیندن

- ۱ - مَنْ تَبَاَلَ عِلْمٌ
- ۱ - سورو شان او مگره نر .
- ۲ - الْعَالِمُ وَالْمُتَعَلِّمُ شَرِيكَانِ فِي الْأَجْرِ
- ۲ - معلم و شاگرد ایکیسی ده اجر و مکافاتدا او رتاقدیر (شریکدیر) .
- ۳ - الْعِلْمُ يَدُلُّ عَلَى الْعَقْلِ فَمَنْ عِلِمَ عَقْلٌ
- ۳ - علم آدمی عقله هدايت اعدر پس علم او مگره نن عاقل اولور .
- ۴ - اِسْمَعِ تَعَلَّمَ وَ آسَكْتُ تَسَلَّمَ
- ۴ - دینله (قولاق آس) و او مگره ن ، دینمه و راحت اول .
- ۵ - بِالْفِكْرِ تَنْجَلِي غِيَاهِبِ الْأَمُورِ .
- ۵ - فکر سایه سینده چتین ایشلر آیدین و آسان اولور .
- ۶ - قَكَّرْتُمْ تَكَلَّمُ تَسَلَّمَ مِنَ التَّوَلُّ
- ۶ - دوشون (فکراعت) صورا سویله ، دیل سورچمه (لغزش) سیندن اماندا اولاسان .
- ۷ - مَنْ كَانَتْ لَهُ فِكْرَةٌ فَلَهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ عِبْرَةٌ
- ۷ - دوشونن آدم هر شقیدن عبرت آلا .
- ۸ - عِنْدَ الْأَمْتَحَانِ يَكْرُمُ الرَّجُلُ أَوْ يَهْلِكُ
- ۸ - سیناق (امتحان) دا کیشی عزیز و یا ذلیل اولار .
- ۹ - الْعَبْدُ حُرٌّ مَا قَنَعَ ، الْحُرُّ عَبْدٌ مَا ظَمَّعَ
- ۹ - قانع قول آزاد مایلیر ، لکن طمعکار آدم قول اولور .
- ۱۰ - إِذَا قَدَّرْتُ عَلَى غَدَوَكَ فَأَجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُكْرًا لِلْقُدْرَةِ عَلَيْهِ
- ۱۰ - دشمنینه غالب اولونجا غلبه نین شکرانینا اونو عفو اکت .

- ۱۱ - العفو زين القُدرة
۱۱ - باغيشلاماق قدرتين زينتي دير.
- ۱۲ - اقبل عذر من اعتذر اليك
۱۲ - سندن عفو ايسته يني باغيشلاما.
- ۱۳ - عند زوال النعم تتبين الصديق من العدو
۱۳ - پولون اولمايىنجا دوست دوشمندن سنجيلير.
- ۱۴ - ثلاث لا تُهنأ لصاحبهن العيش: الحقد والحسد وسوء الخلق.
۱۴ - اوج شئي آدامين كونونو آجي افدهر: كينه، گيجيك و غويسورلوک *
- ۱۵ - إنما الشرف بالعقل والأدب لا بالمال والحسب.
۱۵ - آدامين شرفي مال وعائله سيله دگيل، عقليه و ادبيله دير.
- ۱۶ - الشرف بالهمم العالية، لا بالرمم البالية
۱۶ - شرف و افتخار چوروموش سوموك لرله يوخ، بويوك ايشلرله الدها ديلير
- ۱۷ - الحق داء لا يداوى و مرض لا يبرئ
۱۷ - احمقليق دواسيز درد و توختا ما يان ناخوشلو قدور.
- ۱۸ - إياك و مصادقه الاحمق فإنه يريد أن ينفعك قبحك
۱۸ - سنه منفعت يفتيرمك ايسته يني احمقن ساقين سنه زيان يفتيرر.
- ۱۹ - أحمق الناس من ظن أنه أعقل الناس
۱۹ - آداملارين ان احمقى اموزونو ان عقللى بيله يني دير.
- ۲۰ - الغريب من ليس له حبيب
۲۰ - دوستى اولما يان آدام غريب دير.
- ۲۱ - كل يَحصد ما زرع و يجزى بما صنع
۲۱ - هر كس اكديگيني بيچر و اقتديگينين قارشيليفيني گوره ر.
- ۲۲ - من حفر بئراً لإخيه وقع فيه
۲۲ - قارداشينا قويو قازان اموزو قويويا دوشهر.

۲۳- مَنْ لَمْ يَرْحَمْ لَمْ يُرَحَمْ

۲۳- رحم ائتمهین رحم گورمز .

۲۴- مِنْ أَفْضَلِ الْوَرَعِ أَنْ لَا تَعْتَمِدَ فِي خَلْوَتِكَ مَا تَسْتَحْيِ مِنْ أَظْهَارِهِ فِي عِلَانِيَتِكَ .

۲۴- تقوانین علامتی بودورکی، آجیق دا ائلیه بیلمه دیگینی گیزلیده ائتمه سین .

۲۵- اجْتَنَابُ السَّيِّئَاتِ أَوَّلَى مِنْ اِكْتِسَابِ الْحَسَنَاتِ .

۲۵- پیسلیقدان ساقینماق یا خشلیقدان یئی دیر .

۲۶- نُصْحُكَ بَيْنَ الْمَلَأِ تَقْرِيعٌ

۲۶- هرکسین یانیندا نصیخت ائتمک ملامت صاییلیر .

۲۷- التَّجَارِبُ عِلْمٌ مُسْتَفَادٌ

۲۷- تجربه الده ائدیلمیش علم دیر .

۲۸- إِذَا جَنَيْتَ فَاغْتِذِرْ إِذَا جُنِيَ عَلَيْكَ فَاغْفِرْ

۲۸- پیسلیک ائدینجه عذر ایسته و سنه پیسلیک اولورسا باغیشلا .

۲۹- شَتَّانٌ لَا يَعْرِفُ مَحَلَّهُمَا إِلَّا مِنْ فَقْدِهِمَا: الشَّبَابُ وَالْعَافِيَةُ

۲۹- ایکی شقی الدن گفتمه میش قدری بیلینمز: گنجلیک و ساغلیق

۳۰- بَادِرُ شَبَابِكَ قَبْلَ هَرَمِكَ وَ صِحَّتُكَ قَبْلَ سُقْمِكَ

۳۰- قوجا لیکدان قاباق گنجلیکین (جوانلیقین) و ناخوشلیقدان قاباق

صاغلیغین قدیرینی بیل . ج - ۵۵ .

آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی (۱)

یازان : دوکتور جواد هیئت

آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی دنیائین ان زنگین و قدیم خلق ادبیاتلارینداندیر. یوتون خلقلرده اولدوغو کیمی بیزده ده اولجه شفاهی خلق ادبیاتی یارانمیشدیر. خلقیمیزین یاراتدیغی داستانلار ناغیللار، نغمه لر، تالار سوزلری، لطیفه لر، تاپما جالار و عاشیق قوشمالاری نسیلدن - نسیله گفچه ره ک حافظه لرده یا شامیشدیر. بدیعی سوز صنعتی نین بوساحه سینده خلق ادبیاتی، ائل ادبیاتی، آغیز ادبیاتی و بعضاً "ده فولکلور" دئیلمیشدیر. فولکلور خلق حکمتی، خلق بیلگی وداها دوغروسو خلق یارادیجیلیغی دئمکدیر.

شفاهی خلق ادبیاتینین ایلک نمونه لری قدیم انسانلارین ابتدائی امک فعالیت لری و طبیعت حادثه لری حقنده کی تصور لری و یا مذهبی اینا - نیشلار یله علاقه دار اولان امک و مراسم نغمه لری اولموشدور. انسانلار قور - خولو حیوانلاری اوولادیقدا، آغیر یوک لری قالدیردیقدا بیرگه حرکت - لرینی تنظیم ائتمک ایچون آهنگ لی سسلردن و سوزلردن استفاده ائتمه - یشلر و گوزولن ایشین ریتمینه او یغون اولان بوسسلر و سوزلر ایلک امک نغمه لرینین اساسینی تشکیل ائتمیشدیر. صونرالار بونغمه لر تدریجا ایش جریانیندان آیریلیب مستقل شکیلده استراحت زمانلاریندا داا و خونماغا باشلامیشدیر.

شفاهی ادبیاتین قدیم نمونه لری خلقیمیزین تاریخی انکشاف مرحله لر یله علاقه دار اولاراق داها چوق اووچولوق، اکینچی لیک و مالدارلیقلا باغلی اولموشدور. زمانلا خلقین حیات تجربه سی نین آرتماسی، ادراک و تخیلون گئنیشله مه سی سایه سینده بدیعی سوز یارادیجیلیغی دا انکشاف ائتمیش، بیر طرفدن یقنی - یقنی اثرلر یارانمیش بیر طرفدن ده اسکیدن یارانمیش اثرلر آغیزدان آغیزا گزمیش، دولاشمیش و استعدادلی سوز اوستادلاری نین یعنی ناغیلچیلارین، داستانچیلارین، مغنی لرین و عاشقلار - ین ایفاسیندا جلالانمیش و تکمیل لشمیشدیر.

شفاهی خلق ادبیاتی داها چوق زحمتکن خلقین کوللنکتیو (توپلو - دسته جمعی) یارادیجیلیق محصولو اولوب اونون ایستک و آرزولارینی،

کدر و سئوینجینی، معیشت طرزی، عادت و عنعنه لرینی ذوق و اینام و اعتقاد - لارپنی و دنیا گوروشرینی عکس ائتدیرمکده دیر. بوسبدن شفاهی ادبیات تاریخیی تدقیق ائده رکن خلقیمیزین گئچمیشده کی عادت و عنعنه و بوتون خصوصیاتی نین مختلف تاریخی دؤورلرده کئچیردیگی انکشاف مرحله لريله ده تانیش اولوروق .

بو ادبیاتدا عمومی اولاراق امگه یوکسک قیمت وئرک و تنبیلیگه قارشى نفرت، آزادلیق آرزولاری، وطنپرورلیک و انسانیت حس لری، ظلمه و حق سیزلیگه قارشى نفرت، آزاد حیاتا و گله جگه امید و حقین باطله غلبه سی اینانجی آیدین بیرشکیلده گؤزه چارپیر .

شفاهی خلق ادبیاتی خلقین یارادیجیلیق محصوا اولدوغو ایچون دیل و افاده طرزی ساده و تمیزدیر. هر باخیمدان خلقی اولان بو ادبیات خلقین قهرمانلیق تاریخیی ده عکس ائتدیره ن گؤزهل منبعلردن بیریدیر شفاهی خلق ادبیاتی نین تربیه وی و بدیعی اهمیتی ده بؤیوکدور . بیز هله اوشاقلیقدان ناغیلارلا تانیش اولوروق . بونلار بیزده حیاتا وطنه و خلقه اولان محبتیمیزی آرتیریر و بیزده خلقین دشمنلرینه قارشى کینه و نفرت حسی او یان دیریر و عینی زاماندا بیر دیل خزینه سی کیمی اصل تورک سؤزلرینی اؤگره نبلمه سینه یار دیم ائدیر .

معاصر خلق ادبیاتیندان گوردوگو موزکیمی کئچمیش فولکلور نمونه - لرئ نین ده هر بیرینی مؤلفی اولدوغو شبهه سیزدیر. کئچمیش دؤورلره عاید اولان ناغیلار، داستانلار، ماهنیلار آیری - آیری شخص لر طرفیندن یارانمیشدیر. لکن بواثرلر یازیلی شکیلده . محافظه ائدیلمه دیک لر ایچو گئتدیکجه عمومون استفاده سینه گئچمیش، مختلف ایفاچیلار طرفیندن ایسته نیلدیگی شکیلده تکرار ائدیلب و خلقین مالی اولموشدور. ایفا - چیلار بواثرلری اشتراک ائتدیک لر مجلسین ترکیبینه گؤره ده دگیشد - یریرلر منلا" عاشیقلار چیخیش ائتدیک لر مجلسده کی آداملارین ترکیبینی اونلارین ماراغینی و دؤورون اجتماعی - اخلاقی طلب لرینی ده نظره آلاراق سؤیله دیک لر داستانلاردا دگیشمه لر عمله گتیریرلر و بوسبدن آغیز ادبیاتی محصوللاریندا واریانتلار، چئشیتلر میدانا کلیر. بو دگیشمه لر حماسه ای اثرلرده لیریک، منظوم اثرلردن داها چوق گؤرولور. بئله کی، بعضا "عینی بیر ناغیلدا و یا داستاندا مختلف دؤولرین حیات

طرزی، اجتماعی مناسبتلری و دلیل خصوصیتلری ده اؤز عکسینی تاپمیش اولور. آغیز ادبیاتینین خصوصیتلریندن بیرى ده اونداکى اینام، امید و نیک بین لیک روحیه سی دیر. زحمتکش خلق ظالم حکمدارلارین واستثمار – جیلارین تضییقی آلتیندا نه قدر آغیر زحمت واذیتلره معروض قالمیش اولسادا آ زادلیق امیدینی وحقین صون غالبیتینه اینا مینی الدن وئر – میر، بورو حیه، اونون یارادیجیلیغیندا عکس اولونموش و نیک بین اثر لرین میداننا چیخماسینا سبب اولموشدور.

آغیز ادبیاتی رئالیست بیر ادبیات دیر خلق یارادیجیلاری حیاتین و معیشتین مختلف موضوع وحادثه لرینی و اؤز انطباع و دویغولارینی اولدوغو کیمی بدیعی بیرشکیلده بیان وترنم ائتمیشلر.

آتالار سؤزلری و مثل لرین تدقیقی خلقین فکرواعتقادلاری باخیمیندا – ان تاریخ بویونجا گئچیردیگی انکشاف و دگیشمه لری آیدینجا گؤستریر. مثلاً " چوخ اسکی بیر آتالار سؤزو اولان " آلاها تاپشیردانا نی، قورد – یئمه ز " صونرادان خلقین فکری انکشافی نتیجه سینده بئله بیر آتالار سؤزونه چئوریلmişدیر: " اول دانانی باغلا، صونرا آلاها تاپشیر. "

یوخاریدا سؤیله دیگیمیز کیمی بو ادبیاتین نمونه لری خلقین مختلف تاریخی دؤورلرده یاشاییشینین و بوتون خصوصیتلرینین گؤزگوسو (آینه) کیمی دیر. وعینی زماندا خلقیمیزین حیات تاریخینین تدقیقی ایچون ان اصل و گوون وئریجی (قابل اعتماد) قایناغی (منبعی) صایلیر. بوباره ده بؤیوک روس یازیچیسی ماگسیم گوکی بئله دئمیشدیر: شفاهی خلق یارا – دیجیلیغینی اوگرنه مدن زحمتکش خلقین حقیقی تاریخی نی بیلک ممکن دگیل،یر. فولکلور اؤز خصوصی یولیه تاریخه یولداشلیق ائدیر. آغیز ادبیاتی یازیلی ادبیات ایچون مهم استفاده قایناغی اولموشدور. دیگر ملتلرده اولدوغو کیمی آذربایجان کلاسیک ادبیاتی نین مشهور ادیب و شاعرلری ده زنگین شفاهی خلق ادبیاتی ارثینه درین حرمتله یانا شمیشلار و اونون مختلف نوعلرده اولان نمونه لرینی مازا قلا اوگرنه نمیشلر. بو مسئله نی نظامی نین، خاقانی نین، فضولی نین، واقفین، آخوندوفون، صابرین، لعلی نین و معجزین، عزیز حاجی بیگوفون، جعفر جبارلی نین، صمد وورغونون و دیگر شاعرلریمیزین یارادیجیلیغیندا آیدین گورمک اولور.

آذربایجان فولکلور وایله یازیلی ادبیات آراسیندا کی سیخ علاقه

و قارشیلیقلی (برابر) تاثیر عصر لر بویو دوام ائتمیشدیر. ادیب و شاعر لر شفاهی ادبیاتین موضوعلاریندان، شکل، وزن و افاده واسطه لریندن استفاده ائده رک گؤزه ل حکایه، منظومه و قوشمالار یا زمیشلار، شفاهی ادبیاتین یا رادیجیلاری اولان عاشیقلار، ناغیل دئیه ن لرده نظامی، نسیمی، ختائی و واقف کیمی صنعتکارلارین ارثیندن استفاده ائده رک یعنی داستانلار، ناغیللار و شعر نمونه لری یا راتمیشلار.

خلقیمیزین آنادیلی تورک دیل لریندن بیر اولدوغو ایچون آغیز ادبیاتیمیزین ان اسکی نمونه لری اورتا آسیا تورک ائل لری آراسیندا یا رانمیشدیر. بوساحده میلاددان قاباغا عاید اولان اثرلر مختلف تورک ائل لری و قبيله لری آراسیندا، شامان، قام، تویون، باقسی و اوزان آدی، وئر یلن روحانیلرین سؤیله دیک لری الاهی لر (آلاه ایچون سؤیله نن سؤزلر) ویا دینی مراسم نغمه لری دیر. نسبتاً "یاخین زمانلاردا مخصوصاً" اوغوزلار آراسیندا اوزان آدی وئر یلن بوشخصیتلرین دینی وظیفه لریندن تدریجاً "آیریلاراق سازشاعری اوصافینی آلیب قوپوز دئیه ن سازی چالاراق خلقین هر چئشیت (نوع) دویقولارینی، الاهی، افسانه و منقبه لرینی ترنم ائتدیک لری آییندنلانمیشدیر.

اسکی تورک داستانلاری یا زیلما دیغی ایچون زامانلا چوخلاری ونودوب لوب گئتمیشدیر. آنجاق بعضی چین، ایران و عرب قایناقلاریندان و (دیوان لغات ترک) کتابینین یا زدیغی خلاصه لردن بودا داستانلارین واسکی تورک نغمه لری نین بیر حصه سی بیلینمیشدیر.

تورک لرین ان اسکی داستانلاری آلپ ارتونقا (افراسیاب) داستانیدیر. آلپ ارتونقا ساکالار زمانیندا قهرمان بیر حکمدار اولان تاریخی بیر شخصیت دیر. و تخمیناً "یغددی یوز ایل میلاددان قاباخ یا شامیش وایرا - نلیلارلا محاربه لره گیرمیشدیر. آلپ ارتونقا فردوسی نین یا زدیغی شهنامه ده افراسیاب آدیله تورانلیلارین باش قهرمانی اولاراق تصویر ائدیلمیشدیر. دیوان لغات ترک ده یا زیلان منظومه لردن بیر آلپ ارتونقا مرثیه سی دیر. لیریک بیر روح و صمیمی بیر افاده و اولغون فکرله سؤیله نمیش بو شعر دوققوز دؤردلوک دن عبارت دیر و شکیل جہتیندن بوگون آذربایجان و تورکیه سازشاعرلرینین مرثیه شعرلرینین عینی دیر. بورادا ایکی بندینی بوگونکو تورکجه میزله بیرلیکده درج ائدیریک :

۱/ آلبارتونقا اولدی می = آلبارتونقا اولدی می
 ایسیز عجون قالدی می = پیس دنیا قالدی می
 اولک اوچین آلدی می = فلک اوچون آلدی می
 ایمدی یورهک بیرتیلیر = ایندی اورهک بیرتیلیر
 بگلر آتین آرقوروپ = بگلر آتینی یوروپ
 قادقی آنی تورقوروپ = قایقی اونلاری احاطه ائدی
 منگری یوزی سارقاروپ = بنیزی (یا ناقلاری) سارالیب
 کورکوم آنقار تورتولور = سانکی زعفران سورتولور.

چین قایناقلاریندا (منبعلرینده) میلاددان ایکی عصر قاباغا عائد
 اولان و آشاغیدا درج ائدیلن دؤرد مصر اعلیق بیر شعر تورک نغمه لرینین
 اسکی بیر نمونه سی دیر.

یشنگی شانی الدن وئردیک
 قادینلاریمیزین گؤزه للیگی آرتیق قالما دی
 کی لی یین داغلارینی بورا خدیق
 حیوانلاریمیز آرتیق باخیلمیاجاق

اوزان و قویوز شعر ی عنعنه سی نین میلاددان صونرادا بوتون تورک
 ائللی آراسیندا دوام تا پدیغی تاریخی قایناقلاردا یا زیلمیش دیر.
 آتیلانین ائلمومونو شرح وئره ن بیزانس تاریخیلری بو حادثه ایچون تر-
 تیپ ائدیلن یاس مراسیمینده اوزانلارین آغیت (مرثیه) لار سؤیله دیک -
 لرینی بیلدیریر و بو آغیتلاردا ن بئله بیر ترجمه نقل ائتمیشلر:

۱/ اونلارین ان بؤیوک حکمداری و مونجوقون اوغلو، ان جسور قوملرین
 باش بوغو (سرکرده سی) آتیللا، ائوزوندن قاباخ هئج ائشیدیلمه میش بیرقو-
 تله ایسکیت و ژرمن بؤیوک ائلکه لرینه صاحب اولدی، او بؤیوک ائلکه
 لرین بیرچوخ صاحب لرینی ضبط ائتمک صورتیله رومانلی قورخوتدی، باشقا
 بئرلر داها اونون پنجه سیننه دوشمه سین قورخوسیه روما (دولت روم)
 ائوخواهش لرله و هرا ییل وئردیگی وئرگی (مالیات) سایه سینده دور دورا
 بیلدی، بوتون بونلاری ائتدیکدن صونرا طالعین خصوصی سیریا ردیمیله
 (کومک ایله) اولدی، لکن دوشمنلرین و وروشلاری ایله یا خودا ائز آداملار
 نین خیانتیله یوخ، توی نشئه لر ی ایچینده، قوتی هئج بوزولما یان ملت ی

آراسیندا ان کیچیک بیر آغری دویمادان اؤلدی، هئج کیمسه نین انتقام
ائدیله میه جگی بو اؤلومی کیم تصویر ائده بیله جگ .

میلادین ۶ - ۴ - ینجی عصرلرینده چینین شمالیندا دولت قوران تو
- رک لر آراسیندا بو چثشیت (بونوع) شعرلرین فورمالاشدیغی چین قاینای
- قلا ریندان ائدیلمن ترجمه لردن آیدینلاشیر . (قاوال تورکو لری) ویا . ئی
نغمه لری آدلانان بوشعر پارچالاری حقیقته " گؤزه ل و اولقون اثرلردیز .
بورادا نمونه ایچون بیر نغمه دن اوچ بندینی درج ائدیریک :

آتا ، مینه رم الیمده قمچیم یوخ
دؤنوب بیر سؤگود دالی قوپاریرام
آیا قلا ریمی ساللاییب / اوتورورام ، نئیی می چالیرام
گلیب گئده نلر کدردن اؤلورلر .

ایچیمده بیر تائر دویورام

آتینیزین قمچی سی اولماق ایسته ییرم
گلیب قولونوزا گیرمک ایسته ییرم
آیا قلا ریمی اوزا دیب دیزی نیزین دیبینده اوتورماق ایسته ییرم
اوزا قلا ردان منگ - کین ده کی ساری ایرماغی گؤرورم
سویوت لر کدردن ساللانیرلار

من اسیر بیر عاقله نین اوشاغی یم
خانلارین (چین حکمدارلاری) نغمه سینن آنلامیرام

قاوال تورکو لری ۲۴ نغمه ویا ماهنیدن عبارتدیر و دسته جمعی روحدا
سویله نمیش وداها چوخ اوبا جیاتینا عائد عشقی اثرلردیر ، لکن بو
نغمه لر آراسیندا " مولان نغمه سی " یله معروف اولانی گؤزه ل بیر قهرما -
نلیق داستانی دیر ، بوداستان ، بیویوک قارداشی اولما دیغی ایچون اؤزو ،
ساواشا گئدیپ - گلمیش مولان آدیندا بیر قیزین منظوم حکایه سی دیر :

تسه ، تسه ... گینه تسه تسه

مولان قاپی یانیندا قوماش توخویور
دستگاهین سسی ائشیدیلیمیر
یا لنیز گنج قیزلارین نفس آلیشی دویولور
قیزا نه دوشوندوگونو سوروشورام
قیزا نه یی خاطرلادیغینی سوروشورام

قیز بیر شئی دوشونمور
 قیز بیر شئی خاطرلامیر
 دونن گئجه عسگر گونده ریلدیگینی گوردوم .
 خاقان بویوک بسیج اعلان ائتدی
 عسگری لیسته اون ایکی پارچادیر
 هر لیسته ده بابا مین آدی دا وار
 بابا مین یئتیشمیش اوغلو یوخ
 مولانین بویوک قارداشی یوخ
 بازاردان بیرآت و یه هر آلماق ایسته بیرم
 بابا مین یئرینه جبهه یه گنده جکم .
 دوغو بازاردان گوزله بیرآت آلدی
 باتی بازاریندان بیر یه هر آلدی ،
 گونئی بازاریندان بیر جیلوو آلدی
 قوزئی بازاریندان دا اوزون بیر قمچی آلدی ،
 سحر چاغی آناسینا باباسینا وداع ائدیب آیریلدی .

.....
 تورک لر اسلام دینی نی قبول ائتدی کدن صونرا غرب اولکه لرینه (ایران
 روم و آورتا شرق) مهاجرت ائتمیشلر و اوزلریله برابر اوزان (عاشق)
 لارینی وعادت و عنعنه لرینی ده یعنی وطن لرینه گتیرمیشلر . لکن خلـق
 یارادیجیلیغی یعنی اولکه لرده یا شایان ائلرده انکشافینا دوام ،
 ائتمیش و یعنی - یعنی داستانلار و ماهنیلار یارادیلمیش ، بیر طرفدن ده
 اسکی دن اولو بابا لاریندان قالان میراثی گفیشلندیره رک انکشاف ائتد
 - یرمیشلر . بیلدیگیمیز کیمی آذربایجان و ایرانین دیگر یئرلرینده و
 حتی آنا طولی دا داها چوخ اوغوز تورک لری یئرله شدی ک لری ایچون بورا
 لازدا اوغوز تورکجه سی یا ییلمیش و ۱۳- نجی میلادی عصریندن صونرا آذری
 و آنا طولی لهجه لری و یا تورکجه لری ظهور ائتمیشدیر . بو ایکی تورک لهجه -
 لری اصلینده بیر دیلدن نشئت ائتدی ک لری حالدا صونرالار ایکی مستقل
 دیله چئوریلیب ایکی مستقل ادبیات صاحب اولموشلار . بونولا بئله ائلر
 آراسیندا کی دیل آیریلیغی و لهجه فرقی شهرلی لرین دینی و ادبیاتی قدر
 چوخ اولما میس و بیر چوق داستانلار (دده قورقود داستانلاری ، کورا و غلـوو

سایره) و آتالار سۆزی و آغیز ادبیاتی نین دیگر نوعلری بو اولکه لرده
 یاشایان خلقلرده مشترک قالمیش ویا کیچیک فرقلرله یاشامیشدیر.
دده قورقود داستانلاری اوغوز ائللری نین یارادیجیلیغی نین شاه
 اثری ساییلان نمونه لریدیر. بو بؤیوک، اؤلمز آبیده ۱۵- نجی عصرین
 اورتالاریندا یازیلما آیینمیشدیر. مؤلفی ویا توپلایانی بیللی دگیل دیر.
 کتابین دیلی آذربایجان تورکی سنین خصوصیتلرینی گؤسته ریر. عینی
 زماندا شرقی آنادولو لهجه سینین ده اؤزه للیک لرینی (خصوصیاتینی)
 احتوا ائتمکده دیر. بو کتابدا کی داستانلارین ۱۳ - نجو عصرده سؤیلند-
 یگینی ثبوت ائدیر. بونونلا بئله داستانلارین گؤکو داها دا اسکی دیرو
 بعضی حصه لری اسلامدان فایاقلی دؤورلره عاید دیر. کتاب ۱۲ داستاندا
 و بیر مقدمه دن عبارت دیر. مقدمه ده دده قورقودون خصوصیتلری و اؤگود
 (نصیحت) لری یازیلمیشدیر. دده قورقود اوغوز اوزانی و ائللین آق سا-
 ققالی و مصلحتچی سیدیر. او، اوغوز ایگیدلرینه آد تاخار و قوپوزیل-
 (ساز) چالاراق قهرمانلارا بوی اوخور. داستانلاردا اوغور قهرمانلارین
 و اوغوز قبیله لرینین یاشاییشی، معیشت، عادت و عنعنه لری، عقیده و
 ایناملاری بدیع بیر شکیلده توصیف و ترسیم ائدیلمیشدیر. داستانلار منظوم
 و منثور حصه لدن تشکل ائتمیش، منظوم قیسملار موزون و بدیعی شکیلده
 سؤیلنمیش آهنگ لی اوزان شعرلری دیر. بو کتاب ۱۸۱۵ ده آلمانیا نین
 درسدن شهرت نین کتابخانا سیندا مشهور شرق شناس دیتس طرفیندن تاپیل-
 میش و کتابین اوزینده بو عنوان یازیلمیشدیر: " کتاب دده قورقود علی
 لسان طایفه ی اوغوزان ".
 دده قورقود کتابی و داستانلاری اوزه رینده بیرچوق آوروپالی شرق
 شناسلار تدقیقات آپارمیش و بیرچوق دیل لره حتی فارسجا یا ترجمه
 ائدیلمیشدیر.

روس عالمریندن پروفیسور بارتولد همرونون چوخ حصه سینى دده قور-
 قودون تدقیقیله گنجیرمیشدیر. تورکیه ده معلم رفعت (۱۹۱۵)، صونرا
 محرم ارگین و ا. شائق گوکای و آذربایجاندا حمید آراسلی، دمیرچی زاده
 ا. سلطانلی و م. ح. طهماسب ایلر بویى دده قورقود داستانلاری اوزه رینده
 علمی شکیلده ایشله میشلر و قیمتلی اثرلر نشر ائتمیشلر. ایراندا ایکی
 ایل قاباق اوره ک سکتھ سیندن اولن ملی شاعریمیز بولود قاراچورلو

(سهند) دده قورقود داستا نلارینی نظمه چکمیش وکتا بی نین بیرینجی جلدینی " سازیمین سوزو " آدیله پهلوی رژیمینین یا ساقلارینا باخما - یاراق چاپ ائتدیرمیشدیر (۱۳۴۵) . وارلیق نشریه سینین ۶۰ - ۱۳۵۹ صاییلاریندا دا " بررسی درباره کتاب دده قورقود " عنوانیله آقای علیرضا صرافی طرفیندن سیکیز مقاله نشر ائدیلیمیشدیر .

آذربایجانلیلارین و حتی بوتون اوغوز تورک لری نین دنیا چاپیندا (مقیاسیندا) اولمز ادبی آبیده سی صاییلان دده قورقود داستا نلاری باره - سینده گله جگ یازیلاریمیزدا تفصیلاتلی مقاله لر و داستا نلاردان نمونه لر درج ائدیله جکدیر .

علمی تدقیق - شفاهی خلق ادبیاتی یازیلی ادبیاتلا بیرچوخ باخیمدان مشترک خصصیتلره مالکدیر چونکی هرایکیسی ده سوز صنعتیدیر و فولکلورشنا سلیق علمی ادبیات شعبه سینین بیر قولو (شعبه سی) کیمی صاییلما قدادیر و اونونلا سیخ علاقه داردیر . فولکلورشنا سلیق بیر علم کیمی ۷۱۱۱ x عصرین صونی و ۱۱ x عصرین اوللرینده اورتایا چیخمیشدیر . اوندان قاباق بیرچوخ یازیچی و تاریخچیلر خلق اثرلرینی توپلاما قلا بعضا " ده چاپ ائتمک له ، قیسا شرحلر و پراکنده قیدلر له کفایت له نمیشلر . فولکلورشنا سلیق هر شئیدن اول تاریخ ایله رابطه ده دیر چونکی هر بیر خلق اثرینی دوغرو و هر طرفلی دگرله ندیرمک ایچون اونون میدانا گلدیکی دوغورو ، تاریخی شرایطی و اجتماعی مناسبتلری دقتله ائگره نمک و بیلیمک لازم دیر .

فولکلورشنا سلیق تدقیقینده ائتنوگرافی نین ده بؤیوک اهمیتی واردیر . چونکی خلق یا رادیجیلریندا خلقین حیاتی ، معیشتی ، عادت و عنعنه لری و مراسم و بایراملاری اؤز بدیعی عکسینی تاپیر . بوسبیدن خلق اثر - لرینی یا خشی ائگره نمک و دوغرو تفسیر و توجیه ائتمک ایچون او خلقین ائتنوگرافی سینی ، اصل و نسبینی ده یا خشی بیلیمک لازیمدیر .

فولکلورون دیل ایله ده علاقه سی آیدین دیر . م . گورکی دیلی ادبیات - تین ایلک عنصری آدلاندیریر . عصرلردن بری خلق طرفیندن یا رادیلمیش فولکلورون تحلیلی و بدیعی قیمتینی آشکار ائتمک ایچون خلقیمیزین دیل تاریخینی بیلیمه میز و انکشاف مرحله لر یله تانیش اولما غیمیز لازیمدیر . آذربایجان اولکده سینین مختلف منطقه لرینده آذری تورکجه سینین

مختلف لهجه لری دانیسیدلیغی ایچون بوتون منطقه لرین خلق یا رادیجی- لیغینی تدقیق ائتمک ایچون مختلف لهجه لری یعنی دیالکت لری ده بیل- مک ایجاب ائدیر. شفاهی خلق ادبیاتی موسیقی ایله برابر اولدوغو- ایچون خلق موسیقی سینی ده تانیماق لازیمدیر. دئمه لی خلق یا رادیجی - لیغی نین علمی تدقیقینده خلقلین تاریخی، قومی خصوصیتلرینی (اثنو- گرافی)، دیلینی و دیل تاریخی و لهجه لری و موسیقی سینی ده گؤز ائنونده توتما غیمیز لازیمدیر.

فولکلورون منشائی: شفاهی خلق ادبیاتی نین خلق طرفیندن ایلمک دفعه نه کیمی عاملر اساسینا یارانماسی چوخ دا آیدین دگیلدیر. غرب فولکلور شناسلاری میتولوژی و یا خلق اسطوره لری نین ان بؤیوک و قدیم عامل اولدوغو نوایره لی سورموشلر، بوباره ده گئچن عصرین باشیندان بری آلمان فولکلورچیلاریندان قریم قارداشلاری چوخلی تدقیقات ائدی- ب مختلف خلق لرین اساطیرلرینی مقایسه لی شکیلده تحلیل ائتمیشلر- اساطیر آراسیندا اولان اوخشارلیقی همین خلقلرین قوه مولوغوندا آختار- میشلار و فکرلرینی (میتولوژی نظریه سی) آدیله بیان ائتمیشلر. بونلار- ین عقیده لرینه گؤره ناغیل اولجه آلاهلار حقیقته اساسیرکیمی یارانمیش دیر و مراسملر و نغمه لری ابتدائی دینی اینانیشلارلا علاقه داردیر. بوباره ده ک. مارکس داعی "سیاسی اقتصادین تنقیدینه دایر" اثری نین مقدمه سینده میتولوژی نین "ایلیاد" و "اودئسیا" کیمی قهرمانلیق داستانلاری نین یارانماسینا کؤمک ائتدیگینی گؤستریردی: بونظریه نین نماینده لری فولکلور شناسلیغی بوتون دنیا دا بیرعلم کیمی تانیلارودنیا علمی محفللری نین دقتینی خلقلرین بومعنوی ثروتینه جلب ائتدیله روبه لهجه خلق ادبیاتی نین توپلانماسی و ائگره نیلمه سینی بناسینی قویدولار.

✓ ۱۸۷۰ عصرین اورتالاریندان بیرسری اوروپا شرق شناسلاری شرقه گلیب بورا داکی خلقلرین دیل، فولکلور و ادبیاتلارینی ائگره نمه یه باشلادیلار. بونلارین تدقیقاتی سایه سینده معلوم اولدوکی، شرق اؤلکه لری نین افسانه، ناغیل و داستانلار آوروپا خلقلری نین شفاهی یا رادیجیلیغی آراسیندا مهم اوخشارلیقلار وار دیر.

بواوخشارلیقلاری ایضاح ائتمک ایچون مختلف نظریه لر میدان اچخدی

بونلارین ان مهمی اقتباس نظریه سی دیر. اقتباس نظریه سی آلمان شرقشنا-
سی بئن فئی BENFEY طرفیندن اورتایا قویولوب ومهم نقطه لری
بوندان عبارت دیر: ۱ - دنیانین مختلف فولکلورلاریندا موضوعلارین او-
خشارلیغی بوموضوعلارین هند منبع لریندن اقتباس ائدیلمه سیله ایضاح
اولونور.

۲ - بواقتباس خلقلرین مختلف تاریخی علاقه وارتباطلاری دؤولرینده
مثلاً "اسکندرین یوروشلری و خاچ سفرلری (جنگهای صلیبی) دؤولرونده او-
لموشدور. بیزیم فکریمیزه گؤره اورتا آسیا تورانی ائللرینین (آتیلو
هونلار) شرقی آوروپا یا گؤچمه سی واورادا یئوله شیب ژرمن و دیگر آوروپا
ملت لرله قایناشما سی بو اوخشارلیقلارین و اقتباسلارین عمله گلمه کینده
یغیوک رول اوینا میشدیر. معاصر فولکلورشناسلار موضوعلارین اوخشارلیغی
نی بیرسیرا سببلره باغلا ییرلار. بورادا بیرنچه سینی ذکر ائدیریک .
۱- موضوعلارین یاخینلیغی خلقلرین تاریخی قوه مولوغونون نتیجه -
سی اولاییلر. بورادا دیل قوه مولوغو داها مهم رول اوینا ییر. خصو -
صیله تورک دیللی خلقلر آراسیندا گئنیش یا ییلمیش بیرچوخ ناغیل و
داستانلارین موضوعلارینین اوخشارلیغی حتی بیرلیگی بوشکیلده ایضاح
اولونور.

۲ - موضوعلارین اوخشارلیغی خلقلرین تاریخی "قارشیلیقلی مدنی
علاقه و مناسبتلرینه باغلی اولاییلر. بئله تاریخی - مدنی علاقه لره
مثال اولاراق ایران و قافقازیادا عصرلردن بری قومشو حالدا یا شایا
تورک، فارس، کورد، ارمنی و گرجی خلقلرین شفا هی یا رادیجیلیغنی
گؤسته رمک اولار. بوخلقلر قارشیلیقلی اولاراق بیر - بیرینین موضوع
- لاریندان استفاده ائتمیشلر.

۳ - اوخشیان موضوعلار بعضا "عینی و یا خود یاخین اجتماعی شرایط
ده مستقل اولاراق دا میدانا گله بیلر. دنیانین مختلف خلقلرینده
تولید قوه لرینین انکشافینین بیرسویه ده اولماغی اجتماعی مناسبتلر-
ین و حاکم ایدئولوژی نین اوخشارلیغی فولکلورون دا اوخشارلیغینا سبب
اولاییلر.

سوسیالیست رئالیزمین بانیسی کیمی تانینان م. گورکی خلُق
یا رادیجیلیغی ساحه سینده چوخلی تدقیقات آپارمیش و فولکلورو گئنیش

زحمتکش کوتله لرین بدیعی- شفا هی یا را دیجیلیفی کیمی قبول ائتمیشد-
 یر. اونون فکرینه گؤره خلق یا لنیز مادی شروتلری ^{یارادان قوه دیل، معنوی شروتلرین ده} یگانه وتوکنمز
 منبعی دیر و خلقین امگی ده اینجه صنعتین اساسی دیر. گینه م. گورکی-یه
 گؤره اساطیر عمومیتله طبیعت حادثه لرینین، طبیعتله مبارزه نین گئئش
 بدیعی عمومی له شدیرمه یوليله اجتماعی حیاتین عکس لریندن عبارتدز.*
 ماکسیم گورکی یا زیچیلاری صنعتکارلاری خلق ادبیاتیندان یاراد-
 یجی استفاده یه چاغیریردی وبئله دئییردی: " بوتون اولکله لرین بؤیوک
 شاعرلری نین یا خشی اثرلری لاپ قدیمدن بری بوتون پوئتیک عمومی لشد-
 یرمه لر، بوتون شهرت له نمیش صورت وتیپلرین وئریلمیش اولدوغو خلقین
 کوللئکتیو یا را دیجیلیفی خزینه سیندن گؤتوررلموشدور. " او خلق یا را-
 دیجیلیفی اوستا دلارینا و صنعتکارلارینا بؤیوک حرمت بسله بیردی. او
 داغستان خلق شاعری عاشیق سلیمان ستالیسکی حقیقده ۱۹۳۴ - نجی ایلده
 شوروی یا زیچیلاری نین بیرینجی عموم اتفاق قورولتا ییندا بئله دئیمیشد-
 یر: " من قافقا زواورتا آسیا ملت لری ماینده لرینه دوستلوق مصلحتی
 ایله مراجعت ائدیرم. من بیلیرم کی یا لنیز منه دگیل هامیا عاشق سلیمان
 سارسیدیجی بیر تاثیر باغیشلادی. xx.۰۰ عصرین هومری اولان بو قوجا
 سلیمان کیمی شعرا ینجی لری یا را دان با جاریقلی آداملاری قورویون. "
 آذربایجان فولکلور شناسلیفی - آذربایجان فولکلورونون تاریخی
 خلقی قدر قدیم اولدوغو حالدا بوباره ده یازیلی کتاب واسنادی محدود
 دور و اورتا عصرلری گئچمه مکده دیر.

فولکلور شناسلیق علمی خلق ادبیات تی نمونه لرینین یا زییا آلینماسی
 و توپلانماسیله باشلاییر، بوندان سونرا بواثرلرین منشائی، موضوع و بد-
 یعی خصوصیتلری تدقیق ائدیلمیرکی بوملاحظه و مشاهده لر زامانلا بیرسیستم
 حالینا گلیر وبئله لیک له ده فولکلور شناسلیق علمی یارانییر.

قدیم و اورتا عصر تذکره لرینده خلق ادبیاتینا عائد اثریوخ کیمیدیر
 بو تذکره لرده داها چوخ عرب و فارس دیللرینده اولان اثرلردن نمونه
 لر داخل ائدیلمیش، اولاری یا زانلارین ترجمه حاللاری و یا را دیجیقلاری
 باره سینده بحث ائدیلمیشدیر. بوندان باشقا اورتا چاغدا تغز - تغز
 باش وئره ن محاریه لر نتیجه سینده موجود اولان ال یا زمالاری دا آرا دان

* - آذربایجان شفا هی خلق ادبیات تی: ای. بابایوف، پ. آفندیوف، باکی ۱۹۷۰

گفدیپ ویا خود باشقا اولکله آ پارلیمیشدیر، بونا گؤره اورتا عصرلره عاید منبع لرده خلق ادبیاتی نمونه لرینه چوخ نادر حاللاردا راست گلیریک .

✓ آذربایجان خلق ادبیاتی نمونه لرین ایلک یازییا آ لینماسی تخمینا " x۷۱۱۱ - x۷۱۱ عصرلره عاید دیر. البته داها قاباقکی عصرلرده یاشامیش شاعرلریمیز شفا هی ادبیاتدان هر باخیمدان استفادہ ائتمیشلر. مثال ایچون نظامین اثرلرینی گؤستره بیلیریک . جنک آدلانان بوال یازمالاریندا یالئیز خلق ادبیاتی نمونه لری دگیل، یازیلی ادبیاتیمیز داندان دا چوخلی اثرلر ساخلانلیمیشدیر. خلق ادبیاتیندان داها چوخ لیریک پارچالار توپلانمیشدیر. مثلاً " با یاتی، ماهنی، عاشق شعرلری، خلق داستانلار - یندان قوشمالار و سایرہ، بوجنک لرده "کورا و غلو"، " اصلی و کرم"، "عاشق غریب"، " شاه اسماعیل " داستانلاریندان قوشمالار، عاشیق عباس، عاشق واله، خسته قاسم و باشقا ائل صنعتکارلاریمیزین شعرلری ده ساخلانما قدا - دیر. بواثرلرین معاصر نمونه لرله مقایسه لی تدقیقی فولکلورشناسلار و دیلچیلر ایچون چوق اہمیلی دیر.

x۷۱۱۱ - x۷۱۱ عصرلره عاید ارمنی و گورجی منبع لرینده ده چوخلی مقداردا آذربایجان فولکلور نمونه لری موجود دور. بونلار ارمنی و یا خود گورجی الفبالاریلہ تورکی دیلینده یازیلیمیشدیر. بونمونه لرا یچہ ریسینده با یاتیلار، ماهنیلار، عاشیق شعرلری خصوصیلہ داستانلاردان پارچالار وار دیر . ان چوخ، کورا و غلو و اصلی و کرم داستانلاریندان قوشمالارا و هابئله عاشق پاشانین و عاشیق عباسین شعرلرینه راست گلیریک .

بوجنک لردن تاجر الیاس موشقین (مشفق؟) " نغمه لر " کتابی چوق اؤ - نملی دیر .

موشق ۱۷۲۱ ده تبریزدن روسیه یه گفده رکن هشرخاندا قوتولموش و وار - یوخی الیندن آ لینمیشدیر. لکن سورغو - سئوالدان سونرا سوچسوز (بی گناه) اولدوغو ثبوت ائدینجه املاکی اؤزونه قایتارلیمیش و اما نغمه لر کتابی مسکو و یا گؤنده ریلیمیشدیر .

بوال یازماسی ۳۲۶ صحیفه دن عبارت دیر، بورادا کورا و غلو، مجنون، عاشیق غریب، اسماعیل آدلاریلہ باغلی قوشمالار، محمد حسینین عاشیق طرزینده اولان شعرلری، تنجیس لری، خلق با یاتیلاری، نسیمی، ختائی، فضولی و بیر سیرا باشقا شاعرلرین ده اثرلری واردیر .

"نغمه‌لر" کتابیندا "کورا و غلو" داستان‌ی حقیقده اولان یازیلارداها جالب‌دیر. اورادا داستانین قهرمانی کورا و غلو حقنده بئله بیر قیدوار دیر: "کورا و غلو" بیر چوخ آتلیلارین باشیندا دورا راق یوللاردا آغا-لیق ائده رمیش. بعضا "کچهن تاجرلری سویار، بعضا" ده اونلاردان راضی - لیقلا پول آلا رمیش. اونون اساس اولدوغو یئر قارص و ارزروم داغلاری آراسیندا ایمیش. اورادا بؤیوک بیر مئشه وار، ایندی سوغانلی آدلانیر. اورادا او، بیرقالادا تیکمیشدیرکی، کورا و غلو قالاسی آدلانیر. باشقا یئر-لرده ده قالاسی وار دیر. بو، ایران شاهی شاه عباس و تورکیه سلطانی سلطان مرادین حاکمیت لری زمانیندا اولموشدور. "بو قیدلر داستانین هله او زمانلار گئنیش اراضی ده مشهور اولماسینی گؤستر مکه ده دیر. نغمه لرده کی قوشمالار اغوز صمیمی لیگی، رنگارنگ لیگی و اوریزینا - للیغیلده فرق له نیر. بورادا هم لیریک، هم قهرمانلیق، هم - مده چاغیریش روحلو و وطن پرورلیک تبلیغ ائده ن قوشمالارا راست گلیریک.

منابع و مراجع :

- ۱ - آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی. بابایوف، پ. آ. فندیوف. باکی - ۱۹۷۰
- ۲ - رسمی تورک ادبیاتی. بیرینجی جلد. نهاد سامی یا ناری دولت کتاب ائوی استانبول ۱۹۷۱
- ۳ - تورک ادبیاتی. اوج جلد. احمد قاباقلی. تورکیه یایین ائوی ۱۹۶۷
- ۴ - بؤیوک تورک ادبیاتی تاریخی. وصفی ماهر قوجا تورک. آنکارا - ۱۹۷۰
- ۵ - آذربایجان خلق یازینی ائورنک لری (آذربایجان، فولکلور و آنتالوژیاسی) اهلیمان آخوندوف - سمیح تئزجان. تورک دیل قورومو - یایینلاری - آنکارا - ۱۹۷۸.
- ۶ - تورک خلق ادبیاتی. نعیم آلقان - آنکارا - ۱۹۷۳.
- ۷ - آتالار سؤزو (گفتار نیاکان) جلد اول. یعقوب قدس. تهران ۱۳۵۹.
- ۸ - ادبیات شفاهی مردم آذربایجان ترجمه و اقتباس ح. روشن
- ۹ - بررسی ادبیات شفاهی آذربایجان. ر. پوراکبر. انتشارات بهروز - تبریز.
- ۱۰ - عاشیق‌لار. تالیف و ترجمه ی حسین صدیق. آذر کتاب ۱۳۵۵
- ۱۱ - آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر ۲۰ - جلد. دوکتور س. جاوید ۱۳۵۸

خوب را اول و آخر همه خوب

تهران دهم بهمن ماه ۱۳۵۹ منزل م-نمی

مرو و مرا چه طلوع و چه غروب

گوروش

شیراز

(قریح ایلدن صورنا)

حیف او الهی قوسی قاشلارا

اکیلیب کدردن دوشونجه لردن

او عطر لری ساچان سنبل ساچلارا

بو کولوب، تو کولوب دوشونجه لردن

من ائله بیلدیم او ای بیرلیم

* گور دو کوم الهی شلا گور دور

او اغیز او بورون، او دیش او دوغان

اوره ک لر قح ائدن شیرین سوز دور

حیف او مثل سیرالا گور لره

* نرکت کت بوزو لوب خسته لیدیر

حیف او بالدان دایرین سوز لره

کدر ما نمی سی ایلد بسته لیدیر

* کمان کت داریلان افج تک سوزون

او خنجر کیرک لرای قاشلارانی؟

ایلدیریم کت چاقان، شیر اوزون

او مضون ایدمچی باخیشلارانی؟

* او مر جان دور اقلار، او اینجی دیشلر

او پیاله گور لره، شیرین کولوشلر

آل یاق، گول بوخاق، او نیمودوشلر

او حیات بخش ائدن احیشلارانی؟

* من ائله بیلدیم او ای بترین

حسنه زوال یوخ دنیا دور دوجا

جلوه نه جلدير سه اشام سحر
من ائمه سیدیم ادا و دوریت یاشلی

سن دئمده بونا مردن کلین الی

اونودا من کیمی سار سیدی زان

اوالا کور لری چکر رک بهران

سن دئمده دنیانین اعتباری یوخ

و فاسی چوخ آزدیر جهاسی چوخ چوخ

سن دئمده اونودا اینجی سیدی زان

اونا اظلم ایدی و فاسیر دوران

اسدیریب باشینین قاراطوفان

او جمال، او جلال، او احسان

اونودا محو ائدیب ایتک لری

ایلدیر یملار چاخیب اؤنک باشندا

سینه سینه چارپاز نه داغلار چکیب

او کول خرمنیه آفت کرب

فلک باطنی نصیب تور دو قبا

کورد و گوم اولک ائمه قالیبدیر

اونودا اوز که بیر حال سالیبدیر

اونودا بالینا اوغوقا تیدیر

چوخ واخت اویاق قالیب اایمده

بو تون وردیک لرین گری کورتد

بیر بیر کوزل لری یانا اوتوروب

اونودا باطنین داغیدی بوچوب

اونودا طالعین باشتا چو یوزوب

اونودا اولسارین درده سالیبدیر

ایندی فقط تور و بریز قالیبدیر

باغیرین یارین یردن یار دور و بدور

زلی مک قانینی دوران سور و بدور

آونون سرو قاتین زانان بو کوبدور

او بولاع کوزلره دو مان چو کوبدور

اوانا ذخربا خیب طالین کوزو

خران سموی تک زمانین اوزو

من ائمہ بیلیریم زامان داینب *

اونون ایرین ده دیر یارادیش تام

اوجمال ادا کمال جلوه ننده *

گوئیرده کونشرا ایلاز اولدوزلار

من ائمہ بیلیریم سارسیلار سولماز *

هرشی خیسکم ائمہ یراونون وجود

من ائمہ بیلیریم بوتون برزوار *

اوه کس دن اوستون ایدن باشیر

من ائمہ بیلیریم کائنات اوزو *

من ائمہ بیلیریم کوروزو

او عصمتیم کلین سیندیریب ازیب

بستاننی پوزوب باغینی گزیب

اونون قارشی سیند اوزو چوکوب دوروب *

فلک باطنی اوزونچون قوروب

کائنات من کدن یول لاگده جاک *

نامیسی اوندده سجده ائمده جاک

ابدی کوزل لیکت چحکی دیر او *

بوتون کوزل ایرین کویچکی دیر او

اونونچون یارانب اوزان اورتودو *

وارلیقی برهین اونون محسوسدور

غیرم تک اوندده باش که حکمیر *

اونون احتشاین کورمویه حکمیر...

آخاق معنویت وقار معرفت

جسمانی کوزل لیکت یرینی ایدی

کون به کون یوکسلیب ارتیب چو خا

معنوی کوزل لیکت بو سبوتو ایل

اگر کوزل که شیب مغنایات به
 گوزانتان وارستگی بنیادانجه
 گلویم حیف کند یاز قتلار منه
 وصال بیزه قسمت اولمادی نینه
 تارقیش بودنیایا یاز قتلار بیزه
 الوداع - الوداع ای گوزل ردام

علی حیران ایدیر ، ذکائی یوزور
 بیرایدان بوشالیر بیرایدان دولور
 قورویا بیلیمیم مجتیمی^۱
 اولونجه قورورام صدیقی
 یقیشه بیلیمیم دیک گیمیزه
 ابدی سعادت دیلیم سیزه .

غ - بیکدی : چند رباعی

تاراج نمود برگ گل باد خزان
 من در عجم از این جهان گذران
 باویمچی دست رفز کاریم همه
 بر قیست جبنده پخرفروستی
 چون غنچه ی گل مدام خوشبختی تو
 گلزار ترا خزان نخواهد بودن
 ز قییم و بی سخن که ناگفته بماند
 در مکتب رفز کار افسوس افوس

بلبل زدودیده اشک خون که درون
 پروردن گل چه بود و پرمردن آن؟!
 بی صبر و درنگ در فراریم همه
 چون ذره مدام بقیه اریم همه
 در کشور حسن انیمه بیکوئی تو
 در دیده من همیشه میسختی تو
 بس که هر قیمتی که ناسفت بماند
 اوداق وفا و عشق آسفت بماند

۱- دیراق آراسیندا کی شعرلر بختیار دیک ب راد دیزیر

علا محسن بیکدلی عطر خاطره

چو بوی گل به شام، لم میدی در فقی
 چو عطر خاطره بر خاطر رسیدی در فقی
 چو شبی که نشیند سحر بر امن لاله
 بداسن دل من لحنی آرمیدی در فقی
 چو آهوی که بر بند به پیش نقش خیال
 بر لبی لفظ استادی در میدی در فقی
 بر آن بدم چه غالی ترا به جد بگیرم
 بدشت آرزوم لفظ حمیدی در فقی
 به لفظ که ندای مجال نام تو بردن
 مرا چو قصه‌ای پر غصه شنیدی در فقی
 که گشته است کنون سالها از آن دورا
 که خاطر و غصه بردم خلبیدی در فقی
 تو قدر عشق ندانسی چو فدا کردی
 به دور عمر من از غم زره تمیدی در فقی
 چشم تو که بدم جان تا عشق و محبت
 دلی تو را من مهر از کفم کشیدی در فقی
 مگر که عشق نخستین روز خاطره ۱۱
 تو عشق باک مرا از چهره زدیدی در فقی!
 و لم فسر گل من ندید محبت شاداب
 چه زور غچه ام افسردی و شمیدی در فقی
 هنوز شمع وجودم به بر گنزار تو لرزد
 که با شتاب نسیم سحر زدیدی در فقی...

تو بیکدلی گل که از دست میکنی زرواست

اگر چه از ستمش ز غم حشیدی در فقی

شاعرین یادگاری

شاعر اوسگودره سینده یاشاپیردی، یادشاه تبریزده .

اوزا مان تبریز جوخ بؤبوک شهرایدی. اوسون نئجه یوزمین اهالیسی،
گئنیش خبا سالاری، قبرمیزی کریچدن تیکلمیش ایکی مرتبه ائولری وای-
ردی. هوندور حاصارلاری دا قبرمیزی کریچدن ایدی. بونلار شهری چوخ
یاراشیقلی و دبدبلی گؤسته ریردی. هامیسیندان دا دبدبلی پادشاهین
ساراسی ایدی. سارایین آلا قاپیلاریندا همبشه سلاخی آداملار دوراردی .
سارایدا کی، اوتاقلارین سایینی بیلن یوخ ایدی، کیمی دئییردی یوزاللی.
پادشاه فخر ائدیردی کی، بئله بر سارایدا یاشاییر، فخر ائدیردی کی، تبریز
کیمی بؤبوک سیر شهرده هامی اونا تابع دیر، اونا یاشا گیر، اوندان
قورخور .

اوسگودره سی ایسه سالاجا سیرکنند ایدی. بوکنده جمعی یئش یوز، آلتی
یوز آدام یاشا بیردی. ائولری نین چوخو بوز یالچقدان تیکلمیشدی.
کندلی لر یالچغا سامان قاتبردیلار کی، قیشدا ائوین دیوارلارینی یاغش
یوماسین. یایدا قوروبوب چاتداق - چاتداق اولماسین اوسگودره سینده ده
بیر نئجه یاغشی ائو واردی. بوا ئولرین دیواری چئی کریچدن هؤرولمو-
شدو. لاپ بؤیوگینده ملکدار یاشا ببردی. بیرقدر سالاجالاری ایسه آز، جوخ
وارلی کندلی لرین ایدی. او زمان بوجور کندلی لره هامیا دئییه، دبلر .
شاعر نه هامیا ایدی، نه ده ملکدار. اما اهنون، دا اوتاقلی، ائوی
چئی کریچدن تیکلمیشدی. شاعر اؤز الیه بورادا کیچیک سیرباغچا
دا سالمیشدی. ایاجن دوققوز آیینی بو باغچادا کئچیره ردی. هرگون
یانینا گلن کندلی لرله بو باغچادا صحبت ائده ردی. جماعت شاعری جوخ
سئوه ردی. وقت - بی وقت یانینا گلب شعرلرینه قولاقتا ساردی.
شاعر فخر ائده ردی کی، کندلی لر اونا اینانیر، اوره گینی آچیر،
دزدینی - سرتینی دانیشیر، بونگولله شیب گئدیردی .

شاعرین آدی یا واش - یا واش اوسگو دره سیی آشدی، یاشقا کندلره
یاییلدی. هرئرده اهنون آغبل - کمالیندن، خرخواهلیق بندان دایشما
- غا سالادیلار. شعرلری آغزدان - آغیزا دوشدو. سیرنئجه شعر تبریزده ده

گلیب چیخدی. عالم و بیللیک لی آداملارین تعریفینی قازاندی. سارای قوللو قچولاری شاعرین خبرینی پادشاها دا چاتدیردیلار.

پادشاهین بیر آزاری واردی، ایستیردی کی، هر صنعتده اونو بیرینجی دئسینلر، هر یکرده اونو تعریف له سینلر. بو آزارین آدی شهرت آزاریدنی. اونا توتولان حاکملری ساغالتماق چتیندیر. چونکی یالتاقلار هئی بو کوزون اوستونه یاغ تۆکور، هئی قیزیشدیریب آلولاندیریرلار. خودبین پادشاه مملکتین آبدالیغینی دوشونوب بیرایش باشلاما زدی. فکر - ذکر ی اوزونده ایدی. لکن بیللیک و آغیل صاحبی اولما دیغیندان حکمدارلارلا، دوغرودان دا شهرت یارادان تدبیرلر آغلینا گلمزدی. آغیللی آداملارین دا فکرینه قولا ق آسما زدی، سوزلرینی یاریدا کسردی، اوستلرینه قیشقیرا - ردی، حتی آجیغی توتاندا زندانا سالدیراردی. بونا گؤره ده سارای یا - لتاقلارلا، ایکی اوزلولرله، یالانچی وحیله گرلرله دولموشدو. اونلار اوز - لرینی پادشاها چوخ آغیللی، تدبیرلی، اوزاق گؤره ن دولت قوللو قچولاری کیمی تانیتمیشدیلار.

شاعرین حرمتی آرتاندا پادشاه قارار آلدی کی، اونو سارایا گتیر - سین. بونولادا پادشاه بیر اوخ ایله ایکی اوو وورماق فکرینده ایدی. اولاً "شاعری الینین آلتیندا ساخلییا جاغدی، هر ایشینه گؤز قویا جا - قدی. سارایدان اوزاق اولدوقجا خلقین فکرینی چاشدیرا بیلهردی. سارا - یدا ایسه هر حرکتی نظارت آلتیندا اولاجا قدی. ایکینجی ده شاعری سا - رایا گتیرمک له پادشاه جماعتین نظرینده اوز حرمتینین قالخا جاغینی گمان اندیردی. خلق دئییه جکدی کی، " پادشاهیمیز یاخشی آدامدیر، شعری، صنعتی سئویر. باشینا آغیللی آداملار بیغیر. ساغ اولسون ! "

بو فکرله پادشاه شاعرین دالینجا ائلچیلر گؤنده ردی. اونلار شاعره قیمتلی هدیه لرو پادشاهین سلامینی گتیردیلر. دئدی لر کی، حکمدار سنی سارایا چاگیریر.

- سنین کیمی بیر چراغ، بوقارانلیق دره ده تئز سؤنوب گئده ر. سارایا گل کی، ایشیغین هر طرفه یاییلسین.

شاعر درین فکره گئتدی، اوسگودره سیندن آیریلماق اونا آغیر گلدی، سارایا گئدی پادشاهلارین قولتوغونا سیخیلماق ایسته مه دی. آزا دلیغی دولتدن اوستون توتدو.

— حکمدارا منیم سلامیمی یئتیرین — دئدی، — اوسگودره سینه چوخ اؤگره —
نمیشم. قورخورام سارای هاواسینا دوام گتیرمه ییم .

پادشاه ال جکمه دی، ایکی نچی و اوچونجو دفعه ائلچیلری شاعرین، یا —
نینا قایتاردی. آخیردا اؤزو اوسگودره سینه گلدی. شاعرین علاجی کسیلدی.
اوره گیندن قارا قانلار آخدیغی حالدا سارایا گئتمه گه مجبور اولدو .

ایلک زمانلار پادشاه شاعره بیر سؤز دئمیردی. هردن بیر شعرلرینه
قولاق آساراق یا خاسیمدان ال چکیردی. اوسگودره سی اوچون، ساده اورهک —
لی کندلی لر اوچون اوره گی داریخان شاعر داها یانیقلی شعرلری ازیردی
بوشعرلرده یا واش — یا واش سارای قوللوچولارینین عملرینه ده اشاره
ووروردو، اوستو اؤرتولو ده اولسا خلقلین درد، اربنه یانیردی .

بوشعرلر تئزلیکله حماعتین آغزینا دوشوردو، شاعرین حرمتی و
شهرتی داها دا آرتیردی .

بونو گوره ن پادشاه اوره گینه شاعره غبطه ائتمه گه باشلادی: "نییه
حماعت بوشاعری بوقدر سئور؟ من دورا — دورا هر بئرده اونون سؤزونو
دانیشیرلار نییه ؟ !" نئله دوشوبدو کچه پادشاه بوقراره گلدی کی، اؤزوده
شعریا زسین خونکی، شاعره حرمت قازاندبران اونون اثرلری دیر. دئمه لی
پادشاه الینه قلم آلیب شعر یا زار سا، شاعر دن ده آرتیق حرمت و شهرت
ماحبی اولار. پادشاه بوفکره گلنده شاعرلیک گؤزونده چوخ بؤیودو، حتی
حکمدارلیقدان دا آرتیق گؤروردو .

دنیا یا ساییز — حسابسیز حکمدارلار گلیب گئدیپ، ایندی اونلارین
چوخونو آدینی دا بیلن بوخدور . پادشاهدان قالان نه اولاجاق ؟ تیکیلن
اؤلر، قالالار، شهرلر، کوچلر، لکن اونلار خوخموقالاجاق ؟ یوخ، زمان بیر
گون اونلاری ووروب داغیداجاق، سؤکوب تۆکه جک، اما شعری هئج شئی محو
ائده یلمز. او، مین ابل صوردا اوخوناجاق، یا زانین آدینی گله حک
نسیلره حاتدیرا حاق دیر !

بوفکیلر پادشاهین شعریا زماق هوسینی داها دا آرتیردی. آرتیق
حاضرکی شهرتی اونو تامین ائتمیردی. بوندان صوراکی نسیللرین ده —
خیالیندا یا شاماق ایسته ییردی، بو مقصدله ده الینه قلم آلیب شعریا زدی.
سارای اهلی بوشعره قولاق آساندا سیر آغیزدان "به، به" دئییب دوردو،
هله بوجور معنالی و گؤزه ل کلام ائشیتمه دیگینی بیلدیردی .

پادشاه ایسه سارای اهلینه فکیرو وئرمه دی، اوزونوشا عره توتدو :

— نغجه شعر دیر ؟

شاعریا خلیلقدان بوغولان یالتاقلاری و پادشاهی سوزوب باشینی بولادی :

— جوخ پیس شعر دیر، حکمدار، — دئدی، — بونا شعر دئمک گناهدیر ! ...

پادشاهین آجیغی توتدو، فراشلارا امر ائتدی :

— بوشا عر قودوروب، دانیشیغینی بیلیمیر، آتین سامانلیغا، آغلیباشینا گلسین !

شاعری سامانلیغا آتدیلار، سامانلیقدادا او، فکریندن دؤنمه دی، پادشاهین معنا سیزو جوروک شعرینی خاطرلاییب گولدو. پادشاه ایسه غضبینی سویوتماق اوچون اووا حبخی، بیشگون مئشه ده، داغدا اووا تله دی. قا — ییدیپ غیش — عشرته باشلادی، بیرمدت صونرا یئنه قلمی الینه آلیپ یئنی بیر شعر یازدی.

— او شاعری یانیم گتیرین ! — دئیبا امر ائتدی .

شاعری سامانلیقدان چیخا رتدیلار، وستونو — باشینی چیرپیب پادشاهین قاباغینا گتیردیله. پادشاه یئنی شعرینی اوخودو. سارای اهلی نین تعریفی گویه چیخدی. حتی وزیر یئریندن قیشقیردی :

— شعر دگیل، آلا کلامی دیر !

پادشاه یئنه سارای اهلینه فکیرو وئرمه دی، گؤزو شاعرده ایدی. شاعر ایسه اوزونده اهتزازلی افاده لراوینا دینگی حالدا سوسوردو. پادشاه دوام گتیره بیلمه ییب سوروشدو :

— نغجه شعر دیر ؟

شاعر پادشاهلار جاواب وئرمک عوضینه فراشلارا دؤندو :

— منی سامانلیغا قایتارین ! — دئدی .

پادشاه غضله ندی و شاعری بیر دفعه لیک سارایدان قوودو. شاعرین چون سؤزو ایسه ضرب المثل کیمی سارای اهلینین و صونرا خلقالین دیلینه دوشدو. معنا سیز و آخماق بیر حرکت گلمک ایسته ینده دئیله ردیلر :

— منی سامانلیغا قایتارین !

* سؤزو، شاعر دن انسانلارا یادگار قالدی . (۱۹۵۹)

" الفبامیزه کؤچورن : ع.ک. منظوری خامنه "

"عیسینین صون شامی"

میانادا، آمانسیر احتیاج دویونونو آچماق ایچون بوتون امید
قا پیلاری اوزونه باغلانمیش، نهیله ییم؟!... دردی بیر یوک اولارق، اورهینه
آغیزلیق ائدهن بدخت بیر قوجانی بیر استکان شرابا پناه آپاردیغیندا
مرتکب اولدوغو "حنایتین" درین اجتماعی سبیلرینی آراشdırمادان،
شالاق ضربه سینه محکوم ائدی لر. وورولان ضربه لردن قوجانین ناله سی
اوحالیر. بوصحنه نی تماشا ائتمکده اولان کیچیک یاشلی اوغلو تاب گتیر
- مه ییب، آغز و نو آتاسی نین اوستونه آتیر. شالاق ووران (اشکنه چی)
اوغولودا - آتایا قاتیر. بو حادثه دن آلینان، متأثر اولان شاعری - از
بولود و کیمی دولور. وجدانلارینی توز با سمیش عدالتسیر حاکملری آیلتماق
اوجون، عیسی نین صون شامی پوئماسینی یارادیر.

دوغرودان دا اسلام دئییب:

"هر مسلمان، هر زمان دا

هر مکاندا، هر نه ایچون،

هر نه قدر چاخیر ایچسه،

گرهک بوجور جزالانسین؟!

دئییه، حیرته دالیر. باشقا بیر یئرده:

بوگون دنیا تربیت له، محبت له،

ان ییرتیجی حیوانلارین،

ماهیتین دگیشدیریر،

انسانلارلا قونوشدورور،

سن انسانی تاپدالاماقلا...؟!

دئییه، آغز نفرت و درین تأثرانینی بیلدیریر. اجتماعی و بشری مناسبت
لرین دوزگون یولونو روشن ائتمک، آغز نظرینی ثابت ائتمک ایچون،
ایتالیانین بوتون دنیا دا شهرت قازانمیش نقاشی لئوناردودا وینچینین
آدینا قونداریلیمیش بیر جریانی قلمه گتیریر:

جوموب خیال دریا سینا،

ایستیردی بیر تابلو چکسین.

بېر تابلو کی،
 رستم اوزو ددېکی تک :
 " مسیحانین آخیر شامی "
 آدلانمیشدی .
 او، تابلونو گورموشا ولسان ،
 بېر صحنه دیر : حواریلر
 مسیحانین ساغ - سولوندا .
 احتراملا اگله شیرکن ،
 صون دفعه لیک شام یثیرلر .
 حواریلر جرگه سیندن ،
 " یهودا " آدلی بېر " سرداش "
 خاشن چیخیب ،
 مسیحانین گیزلی یثیرین
 لووا وئرجک ،
 حق اوردوسو باسیلمیشدی .
 بویله لیک له ، بېر سرداشین خیانتی نتیجه سینده ، مسیحا همین گئجه توتولوب
 دارا چکیلیر .
 بویوک رستم سئویردی کی،
 یارادیجی قلمی ایلن
 قارانیلیغی - ایشیقلا
 اوزله شدیریب ، توتوشدورسون .
 بونون ایچون صنعتکارا ایکی مدل لازیم ایدی . بیری مسیحانین دریسین
 معنالی و معصوم باخیشلارینی، اونون وقار و عظمتینی جاتلاندیرا بیلسین
 هر بېر گوره ن ایلک باخیشدا اونو مسیحا یا اوخشاتسین . بویله لیک له
 بویوک صنعتکار آختاریشا باشلاپ ، چوخ گزدیکدن صونرا بېر جوانا راست
 گلیر .
 او، جوانین باخیشیندا ،
 گوزلرینین ایشیفیندا ،
 نه گورورسه ، اینجه روحو
 دالغانیب ،
 بېر قایناپان بولاق کیمی،
 داشیر کونلو .

همين جوانى مسيحانين مدلى ائديب ،

رسام اوندان الهام آليز

مسيحانين ياراشيغين

گولر اوزون، معصوم گوزون

ترسيم ائدير

حسّياتين رنگه قاتيز

قلم ووزور .

اعجازلا توره دن فرچاسيني ايشه ساليب ، حواريلرين هاميسي نين تصوير -
يني چكيب قورتايرير . آنچاق يهودا قالير . صنعتكار ، مدل دالينجا
گزمه لي اولور .

بيرمدل كي ، يهودانين

خائنليگين ، يالتا قليغين

كذابليغين ، آلچا قليغين

تام صورتده نشان وئرسين .

بيرمدل كي ، رسام گورجك

اوره گينده نفرت دوغسون

اوزده يولداش دالدا دشمن

يولداشي نين آغزين اوپوب

دالدا دالدا دؤنوب خنجر وورسون .

بئله بئيرمدلي آختارما غابا شلاييره گونلر آيا ، آيلار - ايله دؤنور ، آما
صنعتكار بومدلي تاپا بيلمير :

رساميندا عمرو كئچير

ديش توكولور ، باش آغارير

بئل بوكولور ، ال تيتيره يير

بيرگون ايستير اونو ساتسين

هئچ وئرميرلر يوز آلتون دا .

تابلو ، نه قدر نفيس اولسا دا ، تما ملانما ديغيندان آلان اولمور . اوستونو
قات - قات تۇزبا سير . بونون اوستوندن ۳۵ ، بلكه ۴۰ ايل كئچيرنهييت
رسام :
اوز - اوزونو دانلاياراق
خاطرلايير ائلر سؤزون :

يا بېر ايشه ال قويما ماق ،
ان قويولسا ، بېتسین گرهك "
رستمدا بېر غيرت جوشور .

قطعی بیراراده ایله یهودانین مدلینی تاپماق ایچون یولا دوشور .
چوخ گزدیکدن صونرا ، گلیب بیر یول آیریمینا چاتیر . ازگین ، یورغون بېر
حالدا ، آخار چای کناریندا ، بېر آغاچین کولگه سینده اگله شیر . سفره سینی
آچیب ناهار یئمگه باشلا ییر . درین خیال دنیا سیندا سئیر ائدی رکن ،
چیگنینه توخونان بېر الدن دیکسینیب گئری دؤندوکده ، ایللربیو آختار
— دینی آدامی باشینین اوستونده گؤرور . سئویندیگیندن بیلیمیرنئیله
سین . اختیار سیز یئریندن دوروب ، — "بویور!" . دئییه ، اونی سفره سینی
باشینا دعوت ائدی ر .

اؤل اونی دوتغون گؤرور ،
اوشاق کیمین دیله توتور .
مهربانجا دانیشدی ریر :
— سؤیله کیمسن ، آدین نه دیر ؟
بېر دئی . گؤروم هارالیسان ؟
سؤیله نه دن بوزغون اوزون ؟
او داغینیق ساچ — ساققالین ،
آیلارینان سو گؤرمه ییب ،
النین نه دن گؤزمه له نیب ؟
گؤرونورکی ، یارالیسان .

والا... مهربان بېر آتا دیلی ایله یولچونون اوره گینی اله آلیب ،
سفره سینی باشیندا اوتورتدو . سن دئمه یولچو قارنینی یاسدان چیخار —
تماق اوچون وورخونورموش . آج گؤزلولوک له . سفره یه دؤشه ندی . نا هارینی
یغیه — یغیه ، رسامین سئواللارینا جواب وئرمه یه باشلادی .

کیملیگیمی خبر آلسان ،
من بېر پولاد ، ایتی کسکین ،
زهریلن سوواریلمیش
قیلینجام کی ، عمروم بؤیو
چوخ بئلره باغلانمیشام .

هویتیم ، هر نه دیرسه ،
 آنجا کی ، من مین بیر جوره
 ووروشمادا ، دژیوشمه ده ،
 قان توکمه ده ، جان آلمادا
 بیر قهرمان آدلانمیشام .

والا...بو سۆزلری او، اعوزونه مخصوص بیر آهنگ و غرورلا دئیردی. رسام
 اونون قیلیغینا گیریپ، ایسته دیگی قدر پول وعده سی وئرمک له، مُدل
 اولماغا راضی سالیق. اعوزیله شهره گتیریپ، کارگاهیندا ایشینه باشلا-
 ییر. یهودانین سیماسینی فرچا دان کچیردیکجه ، یولچو داریخماسین دئییه
 اوندان اعوز سرگذشتینی سؤیله مگی خواهش ائدیر. ائله بیل یولچو قارداش
 دولموش اوره گینی بوشالتماغا بیر بهانه آختاریرمیش. او، باشیندان
 کچنلردن : ووردوغو کاروانلاردان ، تۆکدویو گناهسیز، ناحاق قانلاردان
 دفعه لرله قازامات بوجاقلارینی سؤکوب قاچماغیندان ، ال چاتما زقلعه -
 لردن آشماغیندان ، دمیر قاپیلاری آچماغیندان ، هرچیرکین عمله ال وور-
 دوغوندان تعریف ائده رک ، :

وجدان نه دیر ، سورما مندن ،
 بو مبهم سؤز

آز - ماز منه تانیشدیرسا ،
 اودا یالنیز

محکمه لر قارشیسیندا

دگیب منیم قولاغیما

شرف نه دیر ، ناموس نه دیر ،*

نظریمده آیدین دگیل ،

لکن ، اونا آند ایچمیشم ،

باشدان کچیب ، اسراریمی

بیر کیمسه یه قان دیرمایم .

آند ایچمیشم شرفیمه ،*

ناموسوما ، غیرتیمه .

اوغرولارلا ، قاتل لرله

باغلادیغیم پیمانیمی

عمروم بویو سیندیرمایم !

یولچو اوز قورخونج جنايتلريندن دانیشدیقجا، قوجا نقاش آلینیر ،
حالدان - حالا دوشوردو، بیر انسان اوغلونون اوره گیندن رحم، مروت ،
وجدان نجه سلیقدیگینه، بیرتیجی بیر حیوانا دوندوگونه تعجب اشدیردی .
اوره گینده اونا قارشى هم نفرت هم ده قایغى حس اشدیردی. آنجا ق ، هئج
بیر شئی باغلی اولمایان ، هئج بیر شئی اینانمایان بقله بیر آدمین
باغلادیغی پیماننا صادق قالماغی اوندان حیرت دوغوروردو .

قارانلیقلا - ایشیقلیغین ،

ترکیببندن آنلاشیلان

احساس کیمین ،

رسام اونودینله یرکین ،

اوره گینده

هم قایغی ، هم نفرت دوغور .

نه ایچون گرک بیر انسان اوغلو، انسانلیغینی اونودا ؟ ...، دئییه ، فکر اونو

گوتورور . او ، کیشیه باخا - باخا ،

نهدن ایسه ، گوزیاشلاری

پاریلدایان منجیق کیمین

اونون دوم آغ ساققالیندان .

فیر - فیر آخیب داملا یردی

وحشتناک بیر حیات کئچیرمیش یولچونون حالی صنعتکارین حساس قلبینی

تیترو دیر ، بشری قایغی اوره گینی یوموشال دیر . اختیار سیز اولاراق ، گوز

یا شلاری آخماغا - باشلا یر .

داوینچی تین

شفقتلی باخیشلاری

اقله بیل کی ،

درمان دولو آمبول کیمین

ساچیلیردی او ، یازیغین

اوره گینین آراسینا .

بقله لیکله قوجا رسام

عمرو بویو محبته سوسوز قالان

او ، بدبختین محبتله

مرهم قويور اوره گى نين
ساغالمايان ياراسينا .

"سۇنمز" ساده وگۆزه تصويرلاراپله قوجارسامين محبت ، پاك قنايغى و
شغقتله دولو باخيشلارنىن او ، يولونوآزميش ، قابان طبيعتلى آدامدا
بوراخديغى تاثيرى قلمه گتيرمكله ، اونون كئچيرديكى پاك ، اوشا قلىق ،
وجوانلىق گونلرينى يادينا سالير . قوجا يولچونون سسينده كى گوبود
آهنگ دگيشير . سانكى بياقدان برى اوزجنايت وشقاوت لرinden شيشه -
شيشه تعريفائدهن آدام دگيل . قيافه سينده بير معصوملوق ، يازي قلىق
قيغىلجىملارى حر كته گليب ، حسرتله كئچميش گونلرينى ياداسالير :

وارليغىمى قانان زمان
آتام اولدو ، بنعليم سيني .
قونشولارين محبتى :
بير قورو - بوش باش ماغليغى ،
باشقا بير شتى گوره نمه ديم .
* * *
هر كيمسهن ايشايسته ديم ،
باش ترپه ديب ، "يوخ !" دئديلر .
نه دؤلتدن ، نه ملتدن
بيركس منه ايش وئرمه دى .
دولانديرىم اوز باشىمى .

باشقا بير يئرده :

وارليغىملا هاراي چكديم :
آي دوغروچو يالانچيلار ،
آي تالاهنى الدادانلار ،
اولن اولدو ، كئچن كئچدى
ديرييه بير : گون آغلايين ! . . .
باشسىز قالميش ، پاك اوره كلى بير جوانين هارايىنا چاتان اولمور .
حيات فيرتانالارى اونو ، آمانسىز جاسينا شاپالاقلايب گيجلدير .
يولون آزميش بيركارواندان
آيرى دوشن ، ايتگين دوشن ،
قارانلىقدا يول آرايان ، ، دوزون دشن ،
رحمى سزجه آزديريلان بير يولچويام .

باشقا بیریئرده :

بۆیله سفیل گونلریمده
ناموس ، شرف اوغرولاری
آلدادیچی وعده لرله
یولوم اوسته تله قوروب ،
بیرگون منی آولایرلار .

کئنه باشقا بیریئرده :

سئل گلنده بیردن گلر
من ده بیردن چولغالاندىم ،
خیانتنه ، آزغینلیغا
بیردن - بیره تاپشیریلدىم "
جنايتكار يولداشلار .

یولونو آزمیش ، آوارا - سرگردان قالمیش جوان چوخ چالیشیرکی آتاسی
کیمی ، اؤزالینین زحمتی ایله ، شرفله یاشاسین . لاکن قاپیلار اوزونه
باغلی اولور . هر یگردن الی اوزولدویوتو گوردوکده ، بدبینلیگه ده توتولور
یا شاییشیندان بگزیرده . بئله بحرانی بیروموقعیتده ، تجربه سیزلیک ده
اونون آياغیندان چکیره بیروقت آيیلاندا ، اوزونو فتنه ، فساد یوواسیندا
گورور .

"سؤنمز"ین بدیعی دولغونلوق ودرین معنالی بندلریندن آیدین تلاشیلیر
کی ، جوان دوشدویو بو خطرناک یول ، اونون آختاردیغی و آرزو ائتدیگی
یول دگیلمیش ، بلکه ده سرمایه دارلیق دن یاسینین طبیعتی داها دوغروسو ،
انسانلیغا اولان تبعیض و قایغی سیزلیغی اونو بوا و چوروملو یول سالمیشدیر
قوجا یولچو ، دانیشیپ ، اوره گینی بوشالديره بیر آرنفس الدقدان صونر
اؤز تابلوسونو تما ملاما قدا اولان رسامی مخاطب قرار وئره رهک :

ایندی اوستاد ، سؤیله گؤزوم

مسئول کیمدیر ؟ سن سن ، یا من ؟

یا گؤیده کی بؤیوک تانری ؟

یا اونلار کی "تانری" دئییه ،

قارا ظلمت یارادیرلار ؟ ! و

دئییه ، قوجا رسامی بیر چوخ حقلی و منطقی سؤاللار قارشیسیندا قویور .

داوینچی اونی دینله دیکجه، داریلیر، سارسیلیر، ائله بیل کی، اونیون دو-
شدویو بدبختلیک و فلاکت لرده اونیون دا الی وارا یمیش .

اؤز- اؤزوندن اوتانارکن ،
اؤز - اؤزونو دانلایارکن ،
قیوریش - قیوریش آچیق آلتین
کیلدیر- کیلدیر ، داملا - داملا
بوم - بوز سویوق تر توتموشدو

آیری بیر پیئرده : *

بیر دهشتلی سکوت ایچره ،
لجونا ر دو داوینچی نین
نظرینده ،

حق - باطله قارشى دوروب ،
خیردا - خیردا ،

بیر - بیریندن سئچیلیردی .

یغله لیک له ، صنعتکار اؤز ایشینی تما ملاییر ، بیرکیسه پول وئریب ، مهر-
بانلیقلا یولچونو یولا سالیر ، ایللر بویو یاریمچیق قالمیش قیمتلـی
اثرینی تما ملادیغی ایچون ، راحت بیرنفس آلیب ، اوزون یوللار- یورغونو
کیمی ، باشینی یاسدیغا آتیپ ، یوخویا گئدیر ، شیرین یوخودا ایکن قا پی-
دؤیولور ، رسام قاپینی آچدیقدا گؤرورکی ، همین قوجا یولچودور .

کیشی اونی سلاملایر .

دؤنه - دؤنه عذر ایسته ییر .

دئیر : منی چوخ باغیشلا !

سندن بیرجه سئوالیم وار ،

ممنون اولام جواب وئرسن .

*
سنی تانری بیر دئی گؤروم ،

سن او ، رستم دگیلسنمی ؟

اوتوز بئش ایل ، بلکه ، قیرخ ایل

بوندان اول ،

منی او گنج یاشلاریمدا ،

بیر سالوندا اگلشدیردین .

کیمه، تهیه مدل دوردوم،

اونو بيلمه.

خاطريمه بئله گلير:

گئدهنده ده،

منه چوخلوسکه وئردين؟

دئيپ، جواب المادان، اوز چئويريب گوزدن ايتير.

قوجا رسامي حيرت گوتورور، دئيمک بو آدام حوانليغيندا، "حضرت عيسا" نين

وقوجاليغيندا، خائن "يهودا" نين مدلي ايميش؟ شاعر بودگيشيک ليگين

اجتماعي سبيلريني مهارت و بديعي اوبرا زلارلا قلمه گتيريب، دوغرولدا

بيلميشدير، بونونلادا، اوز استعداد و ياراديجيلىق قدرتينى نشان

وئره بيلميشدير، گله جک ده، داها قيمتلى اثرلر يارادا جاغيना امیدواريق.

بقيه منابع "دده قورقود"

1- Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı.

Паша Әрэндијов. 130 Баки.

2- Kitab Dədə Gorgud: Ş. Həmmidov.

3- Azərbaycan Sovet Ansiklopediyası.

4- Dedem Gorgudun Kitabı. Orhan. Şayik Gökalp.

5- Türk halk edebiyatı. Cemil Yener. Stambul.

بررسی درباره کتاب دده قورقود (۸)

خلاصه از داستان دهم: "سه گزگ پسر اوشون قوجا"

مردی بود بنام "اوشون قوجا"، این مرد پسری داشت بنام "آگرهک"، آگرهک وسید دلورا و غوزبسرزمین دشمن حمله کرده غنا بیم بسیاری بچنگ آوردند. اما هنگامیکه دربار سلطان را شکسته برای خودجشنی برپا داشته بودند ناگهان ششصدکافر سیاه جامه بدانان حمله بردند و دلورا را راکشتند و آگرهک را اسیر کرده بژندان قلعه آلینجا افکندند.

خبرها از کوههای تیره و رودهای خونرنگ گذشت و بسرزمین اوغوز رسید همه سیاهپوش گشتند و به عزای آنان نشستند...

اوشون قوجا پسر کوچکتری هم داشت که آگرهک در گهواره با او وداع گفته بود. نام او "سهیرهک" بود. زمان گذشت، سهیرهک هم بزرگ شد و جنگاوری شجاع و بیلی بنیرومند گردید. تا اینکه روزی پسر بچه یتیمی را از ما جرای بر آگاه کرد. سهیرهک پیش والدین خود آمد و آنان را شامت کرد که من برادری دارم که در دست دشمن خوار افتاده و شما از من پنهان میسازیدش. و برخاست تا برای آزادی برادرش راهی دیار دشمن گردد. پدر و مادر که میترسیدند این پسرشان هم از دست برود خواستند او را منصرف کنند ولی او در جواب گفت:

— مرا از سفر خود باز مدارید! تا بقلعه ای که برادرم در آنجا زندانی است بروم تا از زنده یا مرده بودن برادرم خبر دار بشوم و اگر چنانچه مرده باشد تا انتقام خویش را نگیرم بسرزمین اوغوز بر نمیگردم.

پدر و مادر گریستند و نزد "قازان" شتافتند که:

— پسرمان پای در راه دارد چاره ای بیاندیش!

... و چاره این شد: سهیرهک نا مزدی داشت، از اینرو بیدرنگ جشنی برپا کردند و پسر را روانه حله عروسی کردند. ولی او شمشرش را کشید و بین خود و دخترنها دوگفت:

— باشمشر خود تکه-تکه شوم! و هدف تیر خود قرار گیرم! اگر بدون دیدن چهره برادر و یا اگر مرده باشد بدون گرفتن انتقام خونش پای در حله بگذارم.

آنگاه زره پوشید و سوار اسب شاهین وار شد و بنا مزدش گفت:

— اگر از این سفر برنگشتم هرگاه چشمت کسی را گرفته بود با او ازدواج کن.

دختر گفت:

— اگر بروی همه مرا عروس بدقدم خواهند خواند.

سپس او نزد پدر و مادرش شتافت که، چه نشسته اید فرزندانم پای در راه
دارد و عروس خانه تان را یا رای برگردانیدن او نیست. پدر و مادرها زخواستند
مانع از سفر پرخطر او شوند اما چون دیدند کارها را زکام گذشته از ته دل آه کشیدند و
گفتند: - حالا که چنین می خواهی برو، برو خیر پیش! امید که سالم بروی و
سلامت برگردی.

... سه پیره که سه شبانه روز اسب تاخت تا به باغی رسید که برادرش را آنجا
گرفتار کرده بودند، دید چند نفر ایلخی بان مشغول چراندن چند نرینه هستند.
شمشیرش را کشید و آن کافرها را کشت و در باغ را بست و چون خیلی خسته بود افسار
اسبش را به دور با زویش پیچید، افتاد و خوابید.

ملک خبردار شد و شصت مرد جنگی بسویش روانه داشت اما اسب سه پیره که با
شنیدن صدای زره دشمن تکانی خورد و صاحبش را بیدار کرد. سه پیره که برخاست
و دشمن را عقب راند، بار دیگر ملک صدتن بسوی او گسیل داشت اما این بار
هم سه پیره که دشمن را به درون قلعه عقب راند و چون نمی توانست بخواب غلبه
کنند دوباره افسار اسب را دور با زویش پیچید افتاد و خوابید، ولی این دفعه
افسار از با زویش باز شد.

ملک دید که کار او حتی با سیصد مرد جنگی هم ساخته نیست گفت: دزد را دزد
می تواند بگیرد، آنگاه فرستاد تا این مهم را براگره که محول کنند، آنسان
نزد اگره که رفتند و گفتند:

- دلاور ملک بر تو رحم آورده است، این طرفها دلاور دیوانه ای پیدا شده که
نان رهگذران و مسافران و چوپانان و کودکان را از جنگشان در می آورد، تو
اورا بگیر و بکش و آزادی خود را بچنگ آر!
اگره که گفت: چه نیکو!

اگره که را از زندان بیرون آوردند و صورتش را تمیز کردند و اسب و
شمشیر بدو دادند و قرار بر این شد که اگره که بتنهایی برود و دست و پای پسر را
در حال خواب ببندد.....

اگره که نزدیک شد و دید جوان زیبایی بخواب رفته و کمرش "قوپوزی" بسته
است آنرا برداشت و چنین خواند:

- چگونه می شود اینکه، جوانمردی

ز جای خویش برخاسته

شبانه تند و تیز از کوههای سرکشیده تا فلک

بگذشته آید.

و در اقلیم بیگانه بخوابد ؟

و بگذارد چون منی ،

دستان زیبایش را ببندد .

بجای خوکها انداخته ، زندانش سازد .

والدینش در فراق او بگریند .

.....

سه پیره گ ناگهان از خواب پرید و دست بشمشیر بردتا مهاجم را از پای بیا -
ندارد . اما دید او قویوز در دست دارد با احترام قویوز دده قورقود از کشتن
او چشم پوشید و آنگاه در سؤال و جوابهایی که میان نشان رد و بدل شده مدیگر
را شناختند و در آغوش کشیدند ، افرا دشمن که از دور منتظر نتیجه کار بودند
تا این صحنه را دیدند ، گفتند :

- آیا آنان به کشتی گرفتن پرداخته اند ؟

- امید که مرد ما پیروز گردد !!

دو برادر سوار اسبهای خود شدند و بصفوف دشمن تاختند و آنان را عقب
رانندند و چهار نعل از دره شام گذشتند . شب و روز پشت سرهم تاختند تا به سر -
زمین اوغوز رسیدند .

پدر چون از بازگشت پسرش اطلاع یافت شادینها کرد و مجلس جشن و عروسی
برای دو پسرش برپا نهاد ، دده قورقود آمد ، دستانها سرود و در حق پسران
دعای خیر نمود .

منابع و مراجع عمده

- الف . فارسی : ۱- کتاب "با با قورقود" با مقدمه ای از مترجم انگلیسی اثر
" جفری لویس " ترجمه علی اکبر حریری و فریبا عزید فتری . چاپ تبریز .
- ۲- تاریخ ایران ، نوشته پطروشفسکی . ترجمه کریم کشاورز .
- ۳- تاریخ اجتماعی ایران جلد ۳ نوشته مرتضی راوندی . تهران
- ۴- مجموعه مقالات صمد بهرنگی مقاله ادبیات و فولکلور آذربایجان
نوشته صمد بهرنگی . تهران .
- ۵- عاشیقار ترجمه و تالیف . صدیق . تهران .
- ۶- حماسه دده قورقود نوشته انار ترجمه و پیشگفتار از ابراهیم
دارابی . تهران .

ب- تورکی آذربایجانی : ۱- آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی .

قالای (۷۴) صفحه

هیکل

آلتدان یوخاری

اونا ساری

یول آلیرام

وتا ایچینه دالیرام

صونرا

اویوله‌سی دوداقلارینا

قونورام

وگوزلرینین ایشیغیندا

دالدا لانیرام

اوزومه آنجاق یو پنجره آچیق

باشقا هئج نه‌یی گوزمک ممکن دگیل

دنیزلری

یارادان آلری

قارانلیق

اوزورم

چیگن لرینه آخان قیزیل شلاله‌لرده

اویورام

دوداقلارینین اغواسینا

قولاق وئریرم روایت لرین یای - قاراسینا

اونون دگیل بو توتارسیز سوزلر

یوخسا

قارانلیقدا

نه دوروب گوزلر

او گوزلر ؟

تهران - یاز ۱۳۵۸

ایضا حلاز: دالیرام = غرق اولورام، شلاله = آبشار، اویورام = تسلیم اولورام
یای - قارا = های - کوی، توتارسیز = ربط سیز، مناسبتسیز، دوروب گوزلر =
دواملی منتظر اولار، شعرین آدی: هیکل = مجسمه ..

فولکلوروموز و کتابلار

۱- آذری فولکلور صفحه‌لری

۲- امثال و حکم در زبان محلی آذربایجان

۳- آتالار سؤزو

بوگونلرده آذربایجانین رنگین فولکلورواوزه رینده چالیشانلار اثرلرینی خلقیمیزه عرضه ائتمکده دیرلر، بوساحده کئچن آیلاردا بیر نئچه سئویندیرجی موفقیتیه شاهد اولدوق. آقای دوکتور جاویدین کیچیک جزوه‌لر حالیندا "آذری فولکلور صفحه‌لری" چاپدان چیخدی. تبریزدن مر-حوم علی‌اصغر مجتهدینین "امثال و حکم در زبان محلی آذربایجان" اثری گلدی. آقای دوکتور جاویدین ایکی جلدلیک "آذربایجان فولکلوریندا نمونه‌لر" آدلی اثرینین مقدمه‌لرینده بوکتابین ایلك چاپینا دایر اشاره‌لر واردیر، مثلاً "آذربایجان فولکلوریندا نمونه‌لر"ین بیرینجی جلدینده (صفحه ۱۳۰) سئله‌دئیلیر: "۱۳۳۴-نجی ایله ایه‌آقای علی‌اصغر مجتهدی ۲۵۰۰ قدر آتالار سؤزونو توپلاییب "امثال و حکم در زبان آذربایجانی" آدیه منتشر ائتمیشدیر. آقای مجتهدی بیرینجی دفعه ایراندا مفصل صورتده آتالار سؤزونو چاپ ائتدیگی ایچون کتابینین آذربایجان یازی قایدالاریندا اوزاق اولماغینا باخمایا راق تقدیر اولونمالیدیر". ایندی امثال و حکم در زبان محلی آذربایجان "ینایکنج چاپیلا قارشى - قارشى ییق، بوایشی فردوسی کتابخانه‌سی (آقای سیرو قمری) گؤرموش. مرحوم مجتهدی الفبا صیراسیلا آتالار سؤزلرینی درج ائتمیش، هر آتالار سؤزونون هئج اولماسا فارسجا ترجمه‌سینی وشریب مثللرین ایسه بنز لرینی فارسجا، بعضا "فرانسیزجا و آرادا - بی- انگلییزجه ده گتیرمیشدیر، یئری گلدیکجه ده مثللرین بعضا "هانسب- حکایه‌لرله علاقه‌دار اولدوغونا دا اشارت ائتمیشدیر. بوکتابین قیمت ۲۰ تومن دیر. یئری گلمیش کن آقای دوکتور جاویدین بوکتاب حقیق- یازی قایدالارینا اشاره‌سینه ده کیچیک بیرتماس ائده‌ک: هر مؤلف وناش و رشداکتور محقق صورتده، یا واش - یا واش تابت له‌شمکده اولان، یا، قایدالارینا رعایت ائتمه‌لیدیرلر، لکن تنقید مقامیندا، بو باب‌دا ا معلملری کیمی شدت و قطعیت، هله تعصب گؤسته‌رمگین صیراسی دگیل، ب

ایندی یا زیچیلاری یونگولدن ایقاظ ائتمک له کفایت لنمه‌لی‌یک ، زیرا قایدالارین بعضیسی اوزون استعمال، مباحثه و آختاریشلاردان صونرا آناق نسیب بیرکسه‌رلیک قازانا جاقلار. بونا گؤره ترجیح ائتدیگیمیزجه‌تلی اوزگه‌لرینه دیکته ائتمک وقتی چاتما میشدیر. آقای دوکتور جاویدین یو-نگول وگذشتلی تذکرو چوخ یثرینده دیر .

یعنه بونوعدن ، بؤیوک بیردقت واهتماملا آقای "یعقوب قدس" دان آتالار سؤزو ، اثرینین بیرینجی جلدی چاپدان چیخدی . کتاب آقای عزیز محسنینین رفاکتورلوگو ایله ۵۰۰۰ نسخه‌ده حاضرانمیش . قیمتی ۳۰ تومن دیر. آقای دوکتور جاویدین اسفندده چاپدان چیخمیش "دوستلار گؤروشو" کتابیندان اؤگره‌ندیگیمیزه گؤره آقای قدس ۶۰۰۰ آتالار سؤزو توپلامیشدیر . بوجلدده ۳۰۰۰/ مثلین یثرا‌ل‌دینی داهمان اثرده سؤیله - نیلمکده دیر (صحیفه : ۱۷۸). "دوستلار گؤروشو" ندن یعنه بونلاری اؤگره نیریک : "انصافا" آقای قدس آتالار سؤزو حقیقیندا بؤیوک زحمت چکمیشدیر . او، آذربایجان آتالار سؤزلرین فارسجا یا دؤنده‌رمکدن علاوه بین‌الملل حرفلریله داخی یازمیشدی . طاغوتی دؤوره‌سینده چاپ ائتمک ممکن و لمادی اسلام حکومتی زمانی بین‌المللی حرفلر حذف اولونا جاق فقط آذری و فارسی یازیلیمیشی بیرعه‌ده دوستلارین کؤمگی ایله بویاخیندا بیرینجی کتابسی چیخا جاقدیر " (صحیفه : ۲۸) . "آتالار سؤزو ایندی الیمیزده دیر . ضرب‌المثل - لر موضوع و مندرجه‌لرینه گؤره فصللر آیریلیمیشدیر ، و هر فصلده ده آتا - لار سؤزو الفبا صیراسیله ترتیب اولونموشدور . بواثرده ده مثللرین تر - جمه‌سی ، ایضاحی و لزوملو یثرده مربوط اولدوغو جکایه‌سی فارسجا و ثریلمش - دیر . صبرسیزلیک له اثرین ایکینجی جلدینی گؤزله مکده‌یک ، آتالار سؤزو عصرلر بویو بیریکمیش (جمع اولموش) تجربه‌لرین بو - للورلانمیش جوهرلری دیر . آتالار سؤزله گفنیش معنالار و ثریر . ساده بیر صورتده چوخ مغلق مسئله‌لره تماس ائیر ... بوتون بونلارلا برابر دیلجیلیک باخیمیندان دا چوخ فایدا‌لی‌دیر . اونلارین یاردیمی ایله اونودولموش کلمه و سؤزلریمیزی یادا سالماق ممکن اولور . اودورکی ، بوقیمتلی میرا دان دقتله فایداالانماق گره‌کیر . ایکی مثاللا بونقطه‌نی آیدینلاشدیرماق ایسته‌ییریک :

مرحوم مجتهدینین کتابیندان بیرمثل آلاق :

آشنا - آشنا چيخبر اوجاق باشينا !

نظير: گذارا رو دهی صاحبخانه می شود ! (صحیفه: ۱۸)

بومثل ده " آشنا " سؤزونه فکیروثره رک، اول نظرده اونون فارسجا بیلدیگیمیز "آشنا" اولدوغونا حکم وئرمک اولار. بیرآز آختاریش دایره - سینی گئنیش له نديرسک بولغتين تورکی اولدوغونو آنلايا جاغيیق .
" دیوان لغات الترک " ده آشونماق : بیریمک و آشماق معنا سینا دیرباشقا منبع لرین کؤمگی ایله ده " آشونماق " نین " ائنه کئچمک "، " داها اول یئتیشمک " معنا لارینا گلدیگینی ده گؤره جگیک (احمد جواد امره " تور - کجه نین یاپیلیشی " استانبول، ۱۹۴۲، صحیفه : ۶۸) .

ایندی بو مقدمات دان صونرا آتالار سؤزونده " آشنا " نین ، " آشنا " ویا خود یئنی تلفظ شکلی ایله " آشینا " اولدوغو بللی اولور. ضرب المثل ایسه " آشینا - آشینا چيخدی اوجاق باشينا " صورتینه گلیروبو حالدا اولان " آشنا " ایله " باشينا " داها اویغون دوشور، ثانیاً " معنا دا آیدین لاشیر: " قاباغا کئچه - کئچه چيخدی اوجاق باشينا " !

ایکینجی مثالی دا آقای " قدس " دن " آتالار سؤزوندن " آلاق :

" یولداش یولداش تن گرهک ، تن اولماسا گئن گرهک . "

(دوست در راه دوستی جانباز باید باشد و گرنه باید خود را کنایه بکشد (ص: ۵۴) بورادا دا اویغون گؤرونمه یین کلمه " تن " دیر، مؤلفین ترجمه سینده " جانباز " سؤزو ایله افاده اولونموشدور. بیرآز آختاریش دان صونرا بو سؤزون فارسجا " تن " ایله علاقه سی اولمادیغی اورتایا چیخار. فارسجا دا " تن " نین " بدن "، جسم، ذات و شخص " معنا لاری واردیر (فرهنگ معین، جلد ۱ صحیفه ۱۱۴۴) . یئنی سه یی کتیبه لرینده بئله بیر جمله واردیر :

" یاغیگا تگمیش سو تنکی یئتی بینک اوغلان ارتی "، یعنی :

" دوشمنه هجوم ائتمیش اردو یئددی مین ار اوغلانا معادل ایدی " .
اسکی اویغورجا دا " تنک " (نون غنه ایله) سؤزونون معناسی " معادل " و " مشابه "، " ترازلی "، " اؤلچو " دور .

۱) جعفر اوغلو " اسکی اویغور تورکجه سی سؤزلوگو "، استانبول ۱۹۶۸ ص ۲۳۳) .
بونا گؤره بو " تن " کلمه سی خالص تورکی سؤزو دور و تورکیه تورکجه سینده ایشله نیلن " دنک " سؤزو ایله عینی کؤکدن و عینی معنا دا دیر، خلقین دیلینده : " حیوانین صاغینا و صولونا وورولان ایکی یوک پارچا سیندا "

هربیری - تائی ، " ، آغیرلیق و یا باهقا خصوصیت لری مساوی " ، " او یغون " معنالارینه گلیر و چوخ رایج بیر لغت دیر . دئمک بیزده بونا " دنک " دگیل ، " تن " دئیلیر . آتالار سؤزونه دؤنهک :

یولداش - یولداشا تن گرهک ، تن اولماسا گشن گرهک " . بورادا " تن " یین ، " او یغون " و " برابر " معنالاریندا ایشله نیلدیگی گؤرونور و مثیلین مفهومی دا آنلاشیلیر .

دئمک آتالار سؤزلریندن دیلیمیز حقیقیندا دا بیرشعلیر اؤگره نمک اولار .

فولکلور و موز اوزه رینده چالیشانلارا بیرداها منتداریلیغیمیزی تکرار ائده رک سؤزه صون وئرهک .

دوکتور حمید نطقی

۹ - نجی صحیفه دن

قیدلر :

- ۱ - دمیرچی زاده ، " آذربایجان ادبی دیلینین تاریخی " بیرینجی حصه ، معارف نشریاتی ، باکی - ۱۹۷۹ صحیفه : ۱۸ .
- ۲ - ح . نطقی . " اؤزگه نی بزه ر ... " وارلیق ، آذر ۱۳۵۹ ، صایی ۹ ، صحیفه : ۲ - ۱۴ .
- ۳ - ولد چلبی ایزبوداق - " نوائی و دیلیمیز " محاکمه اللفتین مقدمه لریندن ، آنکارا - ۱۹۴۱ - صحیفه ۲۴ .
- ۴ - دمیرچی زاده - آدی کئچن اثر صحیفه ۱۰ .
- ۵ - روبه ر لغتی ، فوبی ماده سی و هابئله دورلندین " مه دیکال دیکشنری " سی ۲۴ - جی چاپ - صحیفه ۱۱۴۸ .
- ۶ - دکتر ذبیح الله صفا - " تاریخ ادبیات در ایران " جلد اول ، صحیفه ۲۲۸ .
- ۷ - همان اثر صحیفه ۲۲۳ .
- ۸ - همان اثر صحیفه ۲۲۵ و ۲۲۶ .
- ۹ - دهخدا - " لغت نامه " ماده " غز " شماره مسلسل ۴۹ .
- ۱۰ - ب . ق . سهند " وارلیق " اردیبهشت ۱۳۵۸ صایی ۱ صحیفه ۱۵ .
- ۱۱ - علی اصغر مجتهدی ، " امثال و حکم در زبان محلی آذربایجان " فردوسی کتابخانه سی نشریاتیندان ، تبریز صحیفه : ۷۹ .
- ۱۲ - آیدین گوکسال ، " دیل و اکین " آنکارا ، ۱۹۸۰ - صحیفه ۱۴۴ .

توجه

۱- ضمن تبریک سال نو و آرزوی سلامت و موفقیت از مشترکین محترم تقاضا میشود وجه آبونمان سال ۱۳۶۰ (۸۰۰ ریال) و در صورت تمایل بدریافت مجموعه یکساله (سالنامه) وارلیق مبلغ ۵۰۰ ریال بآدرس بانکی مجله (خیابان بهار بانک ملی شعبه داریوش شماره ۲۱۶۳) ارسال فرمائید.

۲- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰-نجی عصر فصلینی یازماقلا مشغول اولدو- غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلارین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازیچی و آذری ادبیاتله ماراقلانان همشهریلر یعیزدن بو باره‌ده ییزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تانیدیقلاری دیگر شاعر لریمیزین ده ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرگؤنדרمه لرینی خواهش ائدیریک «وارلیق»

۳- خواستاران اشتراک می‌توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هر یک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۴- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله و یا کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمائید.

۵- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخی» بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریهای علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا سایر کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۶- مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هرچه زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی‌های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

خبرلر

اولكر چيخدى - تبریزده آذربایجان شاعر لرویا زبچیلار جمعیتی نین اروقانی، آیلیق ادبی وانتقادى مجله نین بیرینجی صایى سی اسفند ۱۳۵۹ دا آقای حسین ایرانلی نین مدیریتى ایله نشر اندیلدی. بوصایى دا اوتوزدان چوخ شاعر و یازیچی نین شعر و مقاله لری درج اندیلمیشدیر. مجله ایلك آددیمینی ساغلام و محکم آتمیش، مجله نین یازیچیلاری نین دیلیمیز و ادبیاتیمیزین انکشافیندا بؤیوک آددیملار گؤتورمه سینی و خلقیمیزین معارف و مدنیتی یولوندا باشاریلار الده ائتمه سینی دیلهریک*

گونش چيخدى - تهران داکی آذربان یازیچیلار و شاعرلر جمعیتی طرفندن گونش آدلی نشریه نین ایلك صایى سی (بیرینجی مجموعه) عنوانیله چاپدان چيخدی. بومجموعه ده بیرچوخ شاعر و یازیچیلارین اثرلری اوجمله دن دوکتورم. زهتابی نین آذربایجان دیلی نین انکشاف مرحله لری آدلی کنفرانسی نین بیرینجی قسمی درج اندیلمیشدیر. نشریه نین دواملى چيخما سینی و خلقیمیزین معارف و مدنیتی یولوندا مؤثر آدویملار گوتورمه سینی دیلهریک

* آیدین آغ گونومدن پای آلیر ائلیم
ائلیمیز تهران دا گونش چيخاردیر
دیلیم یاساق دگیل گونوم خوش کجیر
ارگانینا تبریز اولکری سچیر
(ساوالان)

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن { ۶۳۵۱۱۷ }
{ ۷۶۱۸۳۶ }

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال